

Vilhelmiina Uusitalo

HUOLTAJIEN VALTA LASTENSA

KOULUNKÄYNTIIN

Valtateoreettinen tarkastelu keskustelupalstan
mielipiteisiin

Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta

Pro gradu -tutkielma

Huhtikuu 2019

TIIVISTELMÄ

Vilhelmiina Uusitalo: Huoltajien valta lastensa koulunkäyntiin – valtateoreettinen tarkastelu keskustelupalstan mielipiteisiin.

Pro gradu -tutkielma

Tampereen yliopisto

Luokanopettaja

Huhtikuu 2019

Tutkimukseni kohteena olivat vauva.fi -internetsivuston Aihe on vapaa -osion keskustelut ja keskusteluihin kirjoitetut kommentit. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, mitkä tekijät peruskoululaisten huoltajat näkevät merkittävimpinä taustatekijöinä lastensa koulunkäyntiin vaikuttamisessa. Tämän teorialähtöisen tutkimuksen viitekehyksenä toimii Simolan (2009) laatima vallan elementtien malli, joka esittelee vallan neljä pääelementtiä. Tätä taulukkomuotoista mallia on hyödynnetty vasta vähän, eikä sitä oltu ennen tätä tutkimusta sovellettu oppilaiden huoltajien vallan tarkasteluun ollenkaan. Tämän vallan elementtien mallin lisäksi tutkimuksessa pureudutaan sosiologian keskeisimpiin valtateorioihin sekä aiempaan tutkimustietoon huoltajien vallasta lapsiin.

Tutkimuksen aineisto kerättiin keskustelupalstan hakutoiminnon avulla vallan elementtien systemaattisella etsimisellä. Lopulta huoltajien valtaa juuri huoltajien näkökulmasta käsitteleviä keskusteluita oli 93 kappaletta, ja ne kaikki otettiin mukaan tutkimukseen. Aineisto analysoitiin diskurssianalyysillä vallan neljän elementin mukaan.

Tutkimuksen tulosten mukaan huoltajien näkökulmat lastensa koulunkäyntiin vaikuttamiseen ovat moninaiset. Huoltajat tuovat käsityksissään esiin tekijöitä, jotka ovat luokiteltavissa vallan elementteihin eli resursseihin, asemaan, autonomiaan ja identiteettiin. Kaikki valtaan ja sen taustamuuttujiin viittaavat ilmaukset oli mahdollista luokitella vallan elementteihin, eikä vallan elementtien taulukkoa tarvitse tämän tutkimuksen mukaan muokata.

Tutkimuksen avulla lasten ja huoltajien kanssa tekemisissä olevat ammattilaiset ja muut toimijat voivat ymmärtää huoltajien vallan käyttöä ja sen takana mahdollisesti vaikuttavia asioita aiempaa paremmin. Jatkossa samaa aihetta olisi hyödyllistä tarkastella suoraa huoltajilta kysymällä tai vastaavasti tarkastelemalla opettajien tai lasten näkökulmaa ilmiöön. Tällöin saisimme tutkimuskentälle entistä kattavamman ymmärryksen huoltajien vallasta ja vaikutusmahdollisuuksista ja ennen kaikkea näihin vaikuttavista taustatekijöistä.

Avainsanat: Avainsanat: valta, vallan mekanismit, vallan elementit, huoltajien valta, vaikuttaminen, vaikutusmahdollisuudet, keskustelupalstatutkimus

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	4
2. VALTATEORIAM	7
2.1 VALLAN MÄÄRITTELYÄ.....	8
2.2 VALLAN TEORIAM	12
2.3 VALLAN ELEMENTTIEN PERUSPERIAATE.....	15
2.3.1 Resurssit	18
2.3.2 Asema.....	20
2.3.3 Autonomia	20
2.3.4 Identiteetti.....	21
2.4 VALLAN ELEMENTIT HUOLTAJIEN NÄKÖKULMASTA	23
2.4.1 Resurssit	25
2.4.2 Asema.....	27
2.4.3 Autonomia.....	30
2.4.4 Identiteetti.....	31
3. HUOLTAJIEN VALTA	35
3.1 LASTEN VALTA.....	39
3.2 VALLAN KÄYTÖN HAASTEITA.....	40
3.3 KOULUN NÄKÖKULMA VALTAAN.....	42
3.3.1 Koulun valtanäkökulman historiaa	43
3.3.2 Aiempia tutkimuksia aiheesta	44
4. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	48
4.1 TOIMIJOIDEN MÄÄRITTELY	49
4.2 AINEISTON KERUU	50
4.3 METODOLOGIA	55
4.3.1 Kvalitatiivinen tutkimus	56
4.3.2 Teorialähtöinen tutkimus.....	56
4.4 DISKURSSIANALYYSI.....	58

5. TUTKIMUSTULOKSET	60
5.1 RESURSSIT	63
5.1.1 Raha	63
5.1.2 Aika	65
5.1.3 Terveys ja jaksaminen	67
5.1.4 Tieto ja koulutus	67
5.1.5 Muut resurssit	69
5.2 ASEMA.....	71
5.2.1 Huoltajien asema lapseen	72
5.2.2 Huoltajien asema lapsen kouluun	74
5.2.3 Huoltajien asema oman perheen muihin perheenjäseniin ja muiden lapsen luokalla opiskelevien lasten perheisiin	75
5.3 AUTONOMIA.....	76
5.3.1 Lait ja politiikka	77
5.3.2 Koulukulttuuri	78
5.4 IDENTITEETTI	80
5.4.1 Asenteet ja arvot	80
5.4.2 Normit ja säännöt	82
6. JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	83
6.1 JOHTOPÄÄTÖKSET	83
6.2 POHDINTA	85
6.2.1 Tutkimuksen luotettavuus	87
6.2.2 Jatkotutkimusajatuksia	92
LÄHTEET.....	94
LIITE 1.	103

1. JOHDANTO

Koululaisten huoltajat vaikuttavat monin eri tavoin lastensa elämään ja koulunkäyntiin. Metson (2004, 11) tutkimuksessa eräs opettaja kuvaili huoltajia ja kotia näillä sanoin:

”Koti on se kolmas osapuoli, joka on koko ajan meiän työssä koko ajan läsnä” (Metso 2004, 11). Koti on siis tärkeä tekijä lasten ja nuorten koulunkäynnissä ja sen onnistumisessa.

Lasten koulunkäynti voi näkyä kotona monin eri tavoin. Metson tutkimuksessa lasten koulunkäyntiä kuvattiin ”koko perheen yhteiseksi projektiksi, joka piti sisällään läksyjen lukemisen, kokeisiin valmistautumisen valvomista ja niissä tukemista”. (Metso 2004, 157.) Vaikka perheen lapset ovat ne, jotka koulua käyvät, eivät huoltajat ole irrallisia tekijöitä kouluarjesta.

Tämä tutkimus keskittyy tutkimaan huoltajien omia näkemyksiä vallastaan lastensa koulunkäyntiin liittyen ja käsittelee valtaa vallan taustatekijöiden kautta. Mielenkiinto kohdistuu niihin asioihin, jotka muokkaavat huoltajien valtaa suuntaan tai toiseen. Valta sisältyy kaikkiin ihmisten ja ryhmien välisiin jokapäiväisiin suhteisiin erilaisissa muodoissa ja saa oikeutuksensa eri lähteistä. Yhteiskunta on täynnä valtarakenteita, jotka luovat ihmisille erilaisia sosiaalisia suhteita ja asemia. (Antikainen, Koski & Rinne 2013, 36.)

Yleensä kaikki ihmiset haluavat jollain tavalla vaikuttaa heidän elämäänsä liittyviin asioihin (Gjerstad 2015, 92). Vaikuttaminen voidaan nähdä esimerkiksi jonkinlaisena vaikutusvaltana tai kykynä saada aikaan muutoksia (Ylikoski 2000, 13; Niiniluoto 2000, 35–37). Tämän tutkimuksen vaikuttavuuden tutkimus keskittyy vallan teoriaan ja tutkimukseen.

Vallan tutkimus on keskeinen osa sosiaalitieteitä. Se keskittyy vuorovaikutuksen tutkimiseen kahden tai useamman tekijän välillä. Valta on eräänlainen voimavara, jota käytetään, kun ihmiset saadaan tekemään jotain sellaista, mitä joku muu haluaa heidän tekevän. (Heiskala 1997, 312,314.)

Valta tulee esiin monissa erilaisissa muodoissa. Vallan käyttöä ovat esimerkiksi suostuttelu asioiden normalisointi, rankaiseminen ja pakottaminen. Gjerstad huomauttaa, että vaikka valta ja sen käyttö voivat nostaa välillä pintaan isoja tunteita, ei valtaa voida luokitella vain hyväksi tai pahaksi, vaan sen ulottuvuudet ovat yleensä jotain siltä väliltä. (Gjerstad 2015, 13.)

Koulumaailmassa vallan käyttö ja sen kohde vaihtelevat paljon. Koulutuksen järjestäjällä, useimmiten kunnalla, on valtaa opettajiin ja oppilaisiin. Vastaavasti opettajilla on valtaa kuntaan ja oppilaisiin. Lapsen huoltajatkään eivät jää vallan verkostosta ulkopuolelle, vaan vaikuttavat osaltaan oppilaiden ja opettajien arkeen. Kaikkia siis tarvitaan.

Aikuisten tulisi vallan käytöllään ja vaikuttamisellaan suojella ja tukea lapsia (Gjerstad 2015, 214). Nykyään lasten ja nuorten elämässä on paljon asioita, joihin huoltajat eivät kykene haluistaan huolimatta vaikuttamaan (Metso 2004, 180). Aikuisten tarkoitus on kasvattaa lapset osaksi yhteiskuntaa niin, että lasten ”kriittinen ajattelukyky samalla kasvaa” (Gjerstad 2015, 214). Vallan käyttö ja vaikuttaminen eivät kuitenkaan aina ole suotuisia vuorovaikutustapoja lasten näkökulmasta, sillä valtaa voidaan käyttää myös monella haitallisella tavalla. Esimerkiksi manipuloinnissa lapsi ei tajua olevansa vallan käytön kohteena, ja siksi manipuloinnin sanotaankin olevan yksi vallan tehokkaimmista ilmentymistä (Lukes 1974). Erilaisten kasvattajien onkin tärkeä tunnistaa vallan käytön mekanismeja ja mahdollisuuksia, jotta valtaa osattaisiin käyttää mahdollisimman hyödyllisellä tavalla.

Tämän tutkimuksen teoria pohjautuu Simolan (2009) kehittelemään vallan elementtien malliin, joka on alun perin luotu Risto Heiskalan vallan mekanismien teorian (Heiskala 1997; Heiskala 2001) pohjalta. Jatkojalostin Simolan taulukkomuotoista mallia aiempien tutkimusten ja teorioiden perusteella ja kehittelemään vallan elementteistä oman version, jonka esimerkit koskevat huoltajien valtaa ja vaikuttamista. Teoria pitää sisällään neljä erilaista vallan ulottuvuutta, joita ovat vallan pitäjän resurssit, asema, itsehallinta ja identiteetti.

Tutkimukseni tarkastelee huoltajien näkökulmaa vaikuttamismahdollisuuksistaan lastensa koulunkäyntiin ja tarkemmin sitä, miten Simolan (2009) vallan elementtien taulukko tulee esiin huoltajien kommentoissa. Haluan keskustelupalstoja tarkastelemalla saada selville siihen, miten vallan elementit näkyvät huoltajien kokemuksissa vallastaan. Tutkimuskysymykseni on:

1. Minkälaista valtaa huoltajat näkevät itsellään olevan vallan elementtien näkökulmasta?

Tutkimuksessa huoltajat tarkoittavat niitä aikuisia, jotka ovat vastuussa oppilaiden koulunkäynnistä. Tutkimus keskittyy peruskoululaisiin ja heidän huoltajiinsa, sillä kaikki peruskoululaiset ovat yleensä alle 18-vuotiaita, ja näin ollen lain edessä vielä huollettavia.

Valtaa on käsitelty kasvatustieteissä verrattain paljon, mutta vain tietyiltä osa-alueilta. Syynä tähän pidetään enimmäkseen sitä, että kasvatukseen liittyvää valtaa ei ole käsitelty tarpeeksi paljon. Tästä voi johtua se, että kasvatuksen piirissä muiden alojen valtat teoriat ovat varsin tuntemattomia, ja siksi niitä on hankala soveltaa kasvatukseen. (Gjerstad 2009, 45–46.)

Tutkimuksen tarkoitus on hyödyttää niin ammattikasvattajia, kuten päiväkotien ja koulujen henkilökuntaa, kuin lasten huoltajia. Toivon myös, että tutkimus tuo uutta näkökulmaa vallan tutkimuksen kentälle, lisäten tiedeyhteisön ja vallan tutkimuksesta kiinnostuneiden ihmisten syvällistä ymmärrystä vallasta ja huoltajien vaikutusmahdollisuuksista.

Tässä tutkimuksessa esittelen ensin vallan käsitettä ja erilaisia valtat teorioita. Valtat teorioiden yhteydessä tutustutaan vallan elementtien malliin ja siitä kehitettyyn omaan versioon, johon peilaan aineistoani. Teorian jälkeen tuon esiin tutkimuksen aineiston keruumenetelmät. Lopuksi kerron tutkimusaineiston analyysistä ja siitä, mitä huoltajien vallasta voidaan päätellä aineiston perusteella vallan elementtien kautta. Tutkimuksen tarkoituksena on täydentää vallan elementtien mallia ja näitä elementtejä vastaamaan mahdollisimman hyvin huoltajien valtaa lastensa koulunkäyntiin.

Avainsanat: valta, vallan mekanismit, vallan elementit, huoltajien valta, vaikuttaminen, vaikutusmahdollisuudet, keskustelupalstatutkimus

2. VALTATEORIAT

Kaikkien yhteiskuntien yhdistäviä ominaisuuksia ja rakenteita ovat ainakin kommunikatiojärjestelmä, taloudellinen järjestelmä, uusien sukupolvien sosiaalistamisen järjestelmä, valtasuhteiden järjestelmä ja rituaalinen järjestelmä (Giddens & Birdsall 2001). Tässä tutkimuksessa keskitytään erilaisiin valtasuhteisiin. Valtaa on tutkittu monissa eri tutkimuksissa, mutta sitä on edelleen aiheellista tarkastella, sillä esimerkiksi Pietikäisen mukaan (2010, 8) ”valta nähdään nykyisin laajempänä ilmiönä kuin vielä muutama vuosikymmen sitten”.

Tämän tutkimusraportin alussa esittelen keskeisimmät valtakirjallisuuteen liittyvät teorit, joiden myötä lukijan on aiempaa helpompi ymmärtää tutkimuksen keskiössä olevaa vallan elementtien mallia. Ensimmäiseksi määrittelen valtaa käsitteenä, minkä jälkeen tuon esiin Weberin, Parsonsin ja Foucault’n näkökulmat valtaan.

Tämän luvun lopussa esittelen Simolan (2009) vallan elementtien mallin ja oman sovellukseni siitä.

2.1 Vallan määrittelyä

Valta on käsite ja ajatus, joka sisältyy lähes aina jollain tavalla sosiaaliteorioihin (Heiskala 1997, 312).

Valtateoriat sisältävät erilaisia näkemyksiä siitä, mitä valta kulloinkin tarkoittaa. Vallan ymmärtämiseen vaikuttaa eri käsitysten lisäksi myös kieli, jolla vallasta puhutaan. Esimerkiksi latinan kielen sana *posse*, viittaa hyvin monen erilaisiin kykyihin, ja niinpä latinalaispohjaiset kielet, kuten englanti ja ranska tarkoittavat sanoilla *power* (valta, voima) ja *pouvoir* (voida, kyetä) juurikin kykyä vaikuttaa johonkin. Suomessa puolestaan käsite valta viittaa aina sosiaaliseen valtaan, ei niinkään kykyihin. (Ylikoski 2000, 13–14.)

Useimmissa teorioissa ja tutkimuksissa valtaa pidetään jonkinlaisena **voimavarana** (resource) (Heiskala 1997, 314). Valta voidaan nähdä usean eri alalajin osana, ja siksi se, millaista valta kulloinkin todellisuudessa on, riippuu vääjäämättä siitä, mistä paikasta, ajasta, asiasta tai tekemisestä vallan tarkastelussa puhutaan (Ylikoski 2000, 15; Heiskala 1997, 317).

Yksi käytetyimmistä vallan määritelmistä on Russelin käsitys siitä, että valta on ”aiottujen vaikutusten tuottamista” (Russel 1938). Ylikoski pohtii tätä määritelmää kuitenkin miettimällä, onko valta todella mainittua vaikutusten tuottamista vai enemmänkin **kyky**, jolla valta tuotetaan (Ylikoski 2000, 13). Gjerstad tuo myös kyvyn eli kompetenssin käsitteen esiin eräänä vallan ymmärtämistapana. Se on siis kykyä ”toteuttaa tavoitteita”. (Gjerstad 2009, 23.)

Niiniluoto käsittelee hänkin valtaa kykynä, mutta tuo esiin kyvyn lisäksi herruuden näkökulman valtaan. Tällä hän viittaa enemmänkin **vaikutusvaltaan** eli siihen, että joku tekijä saa toisen tekijän tekemään jotain sellaista, mikä jäisi ilman ensimmäisen tekijän vaikutusvaltaa tekemättä. (Niiniluoto 2000, 37.) Vaikutusvallan määritelmää on kuitenkin myös kritisoitu. Lapintien (2010) mielestä ongelmallista on se, että määritelmään kuuluu ”oletus B:n lähtökohtaisesta tai luonnollisesta suuntautuneisuudesta johonkin toimintavaihtoehtoon”, josta A kuitenkin irrottaa B:n. (Lapintie 2010, 108.)

Tällainen herruuden vaikutusvalta voi olla sekä tiedostettua että tiedostamatonta, ja siksi välillä voikin olla vaikea nähdä eri tekijöiden ja asioiden valtasuhteita (Niiniluoto 2000, 37). Niiniluotoa ja Ylikoskea lukiessa voisi kuitenkin nivoa kyvyn ja herruuden samaan vyyhtiin ja todeta Ylikosken sanoin vallan olevan ”kykyä saada muut toimimaan tahtonsa mukaisesti” (Ylikoski 2000, 25).

Arkielämässä valta liitetään usein juurikin tällaisiin yksilön ominaisuuksiin, ei niinkään sosiaalisen aseman mukana tuleviin seikkoihin. Toisilla ihmisillä siis vain nähdään olevan enemmän valtaa kuin toisilla, vaikka heidän sosiaalinen asemansa, esimerkiksi presidenttiys, opettajuus tai huoltajuus, olisi täysin sama. (Ylikoski 2000, 29–30.)

Monet teoriat puolestaan tuovat vallan päivänvaloon erilaisina suhteina (ks. Heiskala 1997; Niiniluoto 2000). Foucault pitää valtiota valtavverkostojen kattokäsitteenä (Kilpeläinen, Määttä & Pii 2014, 166). Tällöin valta ei ole yksilön tai yhteisön ominaisuus, vaan pikemminkin sosiaalisten suhteiden piirre (Rainio 1968, 20). Vallan ja erilaisten valtasuhteiden tarkastelun avulla pystymme käsittelemään ja ymmärtämään itseämme ja ympäröivää maailmaa. Vallan käyttö riippuu tilanteista, joissa valtaa käytetään, mutta myös kohteista, joita vallalla hallitaan. (Antikainen ym. 2013, 36.) Vaikka valta kykynä ja suhteena esitellään usein ikään kuin toistensa vastakohtina, niiden ei kuitenkaan tarvitsisi poissulkea toisiaan. Molemmissa näkemyksissä on yhteistä se, että henkilö, jolla on valtaa, saa aikaan muutoksia jonkun toisen toimijan käytöksessä, ajatuksissa tai tunteissa. (Niiniluoto 2000, 37; Segrin & Flora 2005, 76.)

Valtateorioita lukiessa vahvistuu käsitys siitä, että vallan tutkimus keskittyy aina jollain tavalla vuorovaikutukseen kahden tai useamman tekijän välillä. Heiskala toteaaakin, ettei valta voi koskaan olla yksipuolista. Vaikka toisella tekijällä a olisikin isompi valta kuin toisella tekijällä b, vähempivaltaisella b:llä on aina tai ainakin yleensä silti jonkinlainen valta-asema myös isompivaltaiseen tekijään a:han. (Heiskala 1997, 317; Gjerstad 2009, 33.) Jos tilanne on edellä mainitun kaltainen, sanotaan a:lla olevan **valtaetu** b:hen nähden, sillä a:n valta on isompi kuin b:n (Gjerstad 2009, 33). Kaikista asioista valtateoreetikot eivät kuitenkaan ole keskenään samaa mieltä. Esimerkiksi siitä, onko valta pohjimmiltaan tekijöitä yhdistävää ja verkostoihin perustuvaa (collective function) vai resursseja tai muita voimavaroja toimijoille jakavaa (distributive) on keskusteltu paljon (Heiskala 1997).

Valta-asema toimii eräänlaisena noidankehänä, joka voi olla vallan pitäjän kannalta joko myönteinen tai kielteinen. Myönteisessä kehässä se, jolla on valtaa, saa muut tekemään tahtonsa mukaan. Tästä seuraa se, että vallan pitäjä saa lisää valtaa ja esimerkiksi uusia mahdollisuuksia erilaisten resurssien hankkimiseen. Sama voi kuitenkin tapahtua toisin päin, jolloin kehä onkin melko kielteinen vallan pitäjän näkökulmasta. Jos yleinen usko jonkun valta-asemaan heikkenee, vallan pitäjän pillin mukaan ei tanssahdellakaan enää niin helposti. Tämän seurauksena valta-asema heikkenee, mikä laskee vaikutusvaltaa entisestään. (Ylikoski 2000, 27–28.)

Esimerkiksi instituutiot ”säätelevät inhimillistä käyttäytymistä asettamalla sille ennakolta määriteltyjä käyttäytymismalleja”, minkä mukaan käyttäytyminen suuntautuu tiettyyn suuntaan (Berger & Luckmann 1966, 67). Tässä voitaisiin todeta olevan suora vaikutusyhteys instituutiosta yksilöön. Valtaa ei aina pysty kuitenkaan näkemään suoraviivaisena syyseuraus -suhteena, vaikka valta muokkaakin ihmisten ja instituutioiden suhteita (Pietikäinen 2010, 7).

Valtaa voidaan siis käyttää myös monin piilotetuin ja epäsuorin keinoin. Itse asiassa purevinta valtaa on sellainen valta, joka esitetään juurikin epäsuoraan. (Gjerstad 2009, 55, 61.) Esimerkiksi manipulointi ja ennakkopäätökset ovat tällaista epäsuoraa vallan käyttöä. Ennakkopäätökset ovat etukäteen tehtyjä päätöksiä siitä, miten avoimesti tekijä osallistuu keskusteluun ja päätöksentekoon eli mitä asioita hän jättää esimerkiksi tahallaan kertomatta tai pitäytykö hän niin sanotusti ”varmoissa aiheissa”, joista ei takuulla tule erimielisyyksiä. (Bachrach & Baratz 1962, 948; Ks. Gjerstad 2009, 56). Oppilaiden huoltajien näkökulmaan käännettynä tämä voisi esimerkiksi tarkoittaa sitä valtaa, jota huoltajilla on, kun nämä valitsevat, mitä asioita huoltajien ja opettajan välisestä viestinnästä huoltajat kertovat lapselleen ja mitä he jättävät kertomatta. Tällöin huoltajat ja lapsi saattavat keskustella vain huoltajien valitsemista aiheista.

Lukes pohtii valtaa ja vallan tietoista ja tiedostamatonta puolta. Ensimmäkin, hän kokee tiedostamattomuuden ongelmana ja pohtii, tilanteita, joissa vallan käyttäjä ei ole tietoinen pitämästään vallasta. Vallan käyttäjä ei välttämättä tiedosta motiivisia toiminnalleen tai jonkun toisen toiminta jää häneltä kokonaan tiedostetun puolen ulkopuolelle. Se, jolla on valtaa, ei myöskään välttämättä osaa arvioida tai nähdä tekojensa seurauksia. (Lukes 1974, 51–52.)

Edellä on tarkasteltu erilaisia vallan käytön tapoja, ja esitetty myös eräänlaista kritiikkiä valtaa ja erityisesti piilotettua valtaa kohtaan. Valtateorioiden yksi isoimmista ongelmista onkin vallan näkeminen kielteisenä ilmiönä. Valtakäsitystä tarkasteltaessa päädytään usein siihen, että vallan käyttöön tarvitaan jonkinlaista ristiriita- tai konfliktitilannetta. Valtaa ei kuitenkaan tulisi määritellä ristiriidan avulla, vaikka valta tulee esiin usein jonkinlaisissa ratkaistavissa tilanteissa, ja näin ollen kielteinen määrittely olisikin helppoa (Giddens 1979, 154). Kuitenkin huomasi, että esimerkiksi Lukesin valtakäsitys näkee vallan nimenomaan ongelmallisena, joskus jopa vahingoittavana sitä ihmistä kohtaan, johon valtaa käytetään (Lukes 1974, 51–52).

Tähän valtakäsityksen kielteisyyteen pätee hyvin sanonta siitä, ettei näe metsää puilta. Jos valta nähdään vain kielteisenä ja toista alentavana asiana, ei voida keskittyä vallan käytön myönteisiin puoliin. Koska vallan käyttö on välttämätöntä monissa kasvatustilanteissa, olisi siitä hyvä nähdä myös myönteiset puolet. Oikein käytettynä valta voi olla kuitenkin tuottavaa (Vuori 1991, 63; ks. Gjerstad 2009, 85). Esimerkiksi Gjerstadin (2009) tutkimuksessa havaittiin, että kotikasvatuksessa niillä huoltajilla, jotka käyttävät enemmän valtaa lapsiaan kohden, on monipuolisempi ja syväluotaavampi auktoriteettiasema kuin muilla huoltajilla (Gjerstad 2009, 85). Valta ei siis läheskään aina vahingoita lapsia, vaikka arkielämässä niin helposti ajatellaan (Gjerstad 2015, 7).

2.2 Vallan teoriat

Eri teoreetikot ovat luoneet erilaisia näkökulmia ja ymmärrystapoja vallan kentälle (Heiskala 1997, 314). Yleisesti teorioiden voidaan nähdä olevan eräänlaisia käsitteistä muodostuvia järjestelmiä, jotka ryhmittelevät ja yhdistelevät aiempia tutkimustuloksia ja jotka pyrkivät kertomaan jotain todellista ympäröivästä maailmasta (Niiniluoto 1980, 198). Näin voidaan todeta olevan myös valtateorioissa, ja valtaa tarkasteltaessa voidaan tehdä karkea kahtiajako vallan teorioista. Toista puolta, voimavarateorioita, edustavat teoreetikot Weber ja Parsons, kun taas rakenteellisen näkökulman puolestapuhuja on ollut valtateoreetikko Foucault.

Nämä vallan teoreettiset tarkastelut nähdään helposti toistensa vihollisina, vaikka teorioita voisi tarkastella myös niiden yhteistyössä, toisiaan täydentävinä voimina (Simola 2009, 12). Heiskala toteaa, että sosiaalitieteilijöille on hyvin tyypillistä ”hypätä johtopäätöksiin ja tulkintoihin vastakkaisissa näkökulmissa” vaikka näitä näkökulmia voisi käyttää juurikin toisiaan täydentävinä, keskenään suhteessa toimivina näkökulmina (Heiskala 2001, 241–242). Näissä vallan teorioissa ainakaan Heiskala ei näe olevan mitään niin perustavanlaatuisia eroavaisuuksia, ettei palasia voisi hyödyntää yhdessä (Heiskala 2001, 242).

Esittelen Weberin, Parsonsin ja Foucaultin vallan teoriat pääpiirteittäin seuraavaksi.

2.2.1 Keskeisimmät teoriat

Voimavarateoriat (resource theories) ovat vallan teorioita, jotka näkevät vallan sananmukaisesti voimavarana. Voimavarateoriat voidaan jakaa vielä kahteen päänäkökulmaan, jaottelemaan valtaan (distributive functions) ja kollektiiviseen valtaan (collective functions). (Simola 2009, 11.) Jaottelevan vallan isoimpana teoreetikkona pidetään Max Weberiä, kun taas kollektiivisen vallan teorian ajatellaan kuuluvan Talcott Parsonsille.

Weberin vallan voimavarateoria näkee vallan muodostuvan tilanteessa, jossa tekijä a saa tekijän b tekemään jotain sellaista, mitä b ei ilman a:n vaikutusta tekisi. Tämä valta voidaan nähdä yksinkertaisena toimintona, joka yleensä esitetään näin:

$$a \rightarrow b. \text{ (Heiskala 1997, 313; Heiskala 2001, 242.)}$$

Weberin näkemyksen mukaan valta nähdään voimavarana, jota voidaan jakaa tekijöille halutulla tavalla. Tämä johtuu siitä, että Weberin voimavarateorian pääajatus on se, että kun tekijän a valta kasvaa, tekijän b valta pienenee. (Heiskala 1997, 313; Heiskala 2001, 242.) Tätä vallan teoriaa voisi kuvata esimerkkitilanne, jossa koulun rehtori on tekijä a. Rehtorilla on valtaa alaisiaan, tässä esimerkissä opettajia (tekijä b) kohtaan, ja kun rehtorin valta jossain asiassa kasvaa, opettajien valta tässä asiassa laskee.

Parsons puolestaan näkee vallan kollektiivisena voimana, jossa tekijät a ja b tekevät yhteistyötä, ja vaikuttavat yhdessä kolmanteen osapuoleen c. Tämä valta voidaan kuvata kaaviolla

$$a+b \rightarrow c. \text{ (Heiskala 1997, 313–314; Heiskala 2001, 243.)}$$

Esimerkki kollektiivisestä vallasta voisi puolestaan olla tilanne, jossa opettaja on tekijä a, toinen opettaja on tekijä b, ja heillä on yhdessä valtaa oppilaaseen c. Kun opettajien valta jossain asiassa kasvaa, oppilaan valta tässä asiassa heikkenee.

Kollektiivista eli yhdistävää valtaa voidaan tarkastella myös mekanismien kautta. Tällöin eri tekijöiden välillä on jonkinlainen mekanismi, eli se, minkä kautta valtaa käytetään. Mekanismitajattelussa ei niinkään keskitytä valtasuhteen osapuoliin, vaan siihen suhteeseen, joka yhdistää osapuolet. Tätä tilannetta kuvataan vastaavasti näin:

$$(a \leftarrow m_1 \rightarrow b) \leftarrow m_2 \rightarrow c. \text{ (Heiskala 1997, 316, 318.)}$$

Kollektiivista ja resursseja jakavaa valtaa ei lähtökohtaisesti pitäisi nähdä pelkästään toistensa vastakohtina, jotka sulkevat toisensa vaihtoehtojen lailla pois. Päinvastoin, näitä kahta voimavarateoriaa voi paremminkin käyttää yhtä aikaa, toisiaan täydentävinä teorioina. (Heiskala 1997, 314; Heiskala 2001, 243.) Heiskala (1997, 313) toteaaakin, että kollektiivisen

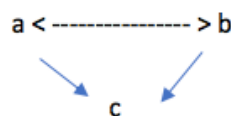
vallan voidaan nähdä rikastuttavan jakamiseen perustuvaa valtaa tarjoamalla vallalle niin sanotusti laajemman kontekstin, esimerkiksi sen kolmannen tekijän. Tämä tilanne voidaan esittää kaaviona

$$(a \rightarrow b) \rightarrow c.$$

Koulukontekstissa esitettynä edellä mainittu tapaus voitaisiin nähdä tilanteena, jossa tekijä a on koulutuksen järjestäjä, tässä tilanteessa kunta, jolla on valtaa tekijään b eli rehtoriin. Näillä tekijöillä on kuitenkin myös yhdessä valtaa riviopettajaan eli tekijään c.

2.2.2 Vallan rakenteellinen näkökulma

Voimavarateorioiden rinnalla hyvin vallitseva vallan teoria on **Foucaultin** rakenteellinen näkökulma valtaan (structural approach to power). Foucault ei näe valtaa voimavarana kuten Weber ja Parsons, vaan mieltää vallan olevan suhteiden verkosto. Tässä verkostossa tekijöitä ei nähdä itsenäisinä osina, joihin valta olisi rajoittunut, vaan tekijät ovat pikemminkin tämän koko verkoston edustajia. Valta on siis levinnyt koko tähän verkostoon. (Heiskala 2001, 245; Heiskala 1997, 315–318; Simola 2009, 11.) Foucaultin rakenteellista näkökulmaa valtaan pidetäänkin kiistattomana vastakohtana voimavarateorioille (Heiskala 1997, 315). Heiskalan (1993, 315) yksinkertaisesti esitetty ajatus Foucaultin teoriasta näyttää tältä:

Foucaultin valtateoriassa keskeistä on se, että vallan eri osapuolten identiteetti riippuu toisesta osapuolesta (Heiskala 1997, 317). Tekijän a olemisen ja identiteetti ovat siis riippuvaisia b:n olemisestä ja identiteetistä ja päinvastoin. Nämä tekijät vaikuttavat yhdessä tekijään c. Valta siis tietyllä tavalla muokkaa näiden osapuolten identiteettiä (Niiniluoto 2000, 38). Hyvänä esimerkkinä tästä toimii vankilaympäristö. Vaikka voisi kuvitella, että vankilassa vartijalla on kaikki mahdollinen valta, eikä vangilla ole valtaa ollenkaan, voidaan asetelma ajatella myös toisin. Heiskala tuo esiin esimerkkitalanteen, jossa vankia ei olisikaan. Tällöin vartijaakaan ei tarvittaisi, joten vangilla voidaan sanoa olevan myös tietynlaista valtaa vartijaan. (Heiskala 1997, 317.) Valta ilmenee joissain tilanteissa vain, kun molemmat puolet ovat olemassa. Ilman toisen olemassa oloa, toisen tekijän asemankin kautta tuleva valta katoaa.

2.3 Vallan elementtien peruseriaate

Seuraava alaluku käsittelee vallan mekanismien teoriaa ja vallan elementtejä. Vallan mekanismeja tarkastellaan ensin Simolan (2009) kehittämän vallan elementtien taulukon avulla. Simola on alun perin luonut taulukon Risto Heiskalan vallan mekanismien teorian (Heiskala 1997; Heiskala 2001) pohjalta. Simolan taulukon jälkeen tuon esiin luvussa 2.4 oman sovellukseni taulukosta, jossa esimerkit on tuotu ammatillisesta ympäristöstä kotikasvatukseen ja huoltajien vallan kontekstiin. Tämä kotiympäristöön tuotu taulukko toimii pohjana tutkimuksen aineiston analysoinnille.

Risto Heiskalan teoria vallan mekanismeista (1997, 2001) yhdistelee siis edellä esiteltyjä Weberin, Parsonsin ja Foucaultin näkemyksiä vallan rakentumisesta. Simola (Simola 2009, 12) on ristiintaulukoinut Heiskalan **vallan mekanismin mallin** (mechanism of power) taulukkomuotoon, joka esitellään Taulukossa 1. Taulukko 1 pitää sisällään opettajan näkökulmasta kirjoitetut esimerkit eri elementtien konkretisoimiseksi, mutta samat elementtien esimerkit ovat helposti sovellettavissa mihin tahansa ammattikuntaan. Vaikka Simola käyttää taulukosta nimeä valtamekanismien vaikutukset (The effects of power mechanism), tässä tutkimuksessa keskitytään puhumaan neljästä **elementistä**, sillä nämä elementit muodostavat vallan mekanismien mallin ja tutkimuksen tarkoitus on kartoittaa näiden neljän elementin olemassaoloa.

Taulukko esittelee neljä tietynlaista vallan elementtiä. Nämä elementit kuvaavat niitä asioita, jotka vaikuttavat toimijan valtaan. Vallan elementtejä tutkittaessa kaksi tärkeintä tekijää ovat toimijat (a,b,c...) ja valtasuhteet (R, R', R''...) (Simola ym. 2017, 14), ja ne löytyvät taulukon pystyriveiltä. Toimijoiden sarakkeissa ovat resurssien ja autonomian elementit, joita voisi luonnehtia yksilöä koskeviksi elementeiksi. Valtasuhteet puolestaan pitävät sisällään aseman ja identiteetin, sillä nämä elementit ovat riippuvaisia muista tekijöistä, ja näin ollen rakentuvat suhteista.

Taulukon vaakariveillä esitellään valtasuhteiden pääelementit. Ensimmäinen vaakarivi tuo esiin poliittisen mielenkiinnon tason (politics), ja vastaa erityisesti kysymyksiin siitä, kuka saa mitä, milloin ja miten. (Simola 2009, 12-13.) Poliittisen mielenkiinnon taso kohdistuu välillisiin vaikutuksiin. Poliittiset päätökset vaikuttavat kaikkiin asioihin jotenkin, mutta eivät välttämättä suoraa. Esimerkiksi työehtosopimukset määrittävät palkan, jonka määrä vaikuttaa siihen, millaiset resurssit työntekijällä on käytössä. Rinne, Simola, Mäkinen-Streng, Silmäri-Salo ja Varjo käyttävät tästä tasosta nimitystä etupolitiikka (Rinne ym. 2011, 279).

Alempi vaakarivi puolestaan antaa näkökulmaa laajemmalle poliittiselle tasolle (political), mikä tarkoittaa esimerkiksi sosiaalisia arvoja ja valtasuhteiden merkityksiä (Simola 2009, 13). Syvä poliittinen taso pureutuu sananmukaisesti syvemmälle poliittisiin päätöksiin esimerkiksi lakien ja määräysten muodossa. Tämä politiikka vaikuttaa suoraa yksittäisen ihmisen valtaan, kun esimerkiksi lait kertovat yksiselitteisesti, mitä yksilö voi tehdä ja mitä ei. Rinteen ym. tutkimuksessa tätä poliittista tasoa kutsutaan syväpolitiikaksi (Rinne ym. 2011, 279).

Nämä neljä vallan elementtiä yhdistettynä vaaka- ja pystyriveiltä ovat siis resurssit, itsehallinta, asema ja identiteetti. Elementtien kanssa samassa taulukon solussa olevat asiat ovat esimerkkejä kustakin elementistä, eivätkä näin ollen tarkoita, etteikö elementtiin voisi kuulua mitään muita asioita kuin mainittuja. Taulukon jäljessä on yleiset kuvaukset kaikista neljästä elementistä.

Vaikka nämä neljä elementtiä esitellään tässä tutkimuksessa erikseen, on muistettava, että ne toimivat yhteisvaikutuksessa vallan luomisessa ja ylläpitämisessä. Niitä ei siis voi ajatella erillisinä, yksittäisinä tekijöinä, vaan ne ovat aina vuorovaikutuksessa muiden tekijöiden kanssa. Esimerkiksi pelkästään resursseihin keskittyminen valtaa tarkasteltaessa ei ole järkevää, vaan on tutkittava koko sitä kokonaisuutta, jossa resurssit ovat kehittyneet ja missä tilanteissa ne toimivat. On siis huomioitava asioiden syyt, seuraukset ja yhteydet. (Simon & Oakes 2006, 111.)

Yhdenvertaisuuslaki pyrkii edistämään ihmisten välistä yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa (Yhdenvertaisuuslaki 2014/1325). Käytännössä ihmisten tasa-arvo ei kuitenkaan voi toteutua täysin, sillä jokaisen ihmisen elämässä on eri määrä erilaisia asioita, jotka vaikuttavat ihmisen elämään. Yhteiskunnallisen vallan ja sen jakautumisen kannalta tärkeimpiä ihmisiä jakavia ominaisuuksia ovat taloudellinen asema, asema työnjaon hierarkiassa, alueellinen sijainti, sukupuoli, etninen alkuperä ja yhä enenevässä määrin myös koulutus ja sen mukanaan tuoma asiantuntijuus tai sen puuttuminen. (Antikainen ym. 2013, 37.)

Vallan elementtien mallia on käytetty vielä melko vähän. Rinne ym. (2011) käyttivät sitä tutkiessaan rehtoreiden ja opettajien näkemyksiä opetuksen arvioinnista. Siinä tutkimuksessa rehtorien ja opettajien näkökulmia tarkasteltiin vallan elementtien kautta, käyttäen esimerkiksi arviointitietoa resurssina ja johtajuutta osana identiteettiä. Simola ym. (2017, 15) ovat toiset vallan elementtien nelikehikkoa käyttävät tutkijat. He tutkivat tutkimuksessaan koulutuspolitiikan dynamiikkaa, ja hyödyntävät tarkastelussaan vallan elementtejä.

Taulukko 1. Vallan elementit (mukailtu Simola 2009 mukaan).

Vallan elementit	Toimijat a,b,c...	Suhteet R, R`, R``...
Poliittinen taso	(vrt. Weber ja Parsons)	(vrt. Foucault)
Poliittisen mielenkiinnon taso (politics) (vrt. Weber, Parsons)	Resurssit (Recourses) - palkka - aika - sosiaalinen tuki	Asema (Position) - kollegoiden kanssa - vallan verkossa - koulutuksen alalla - ura - ansioluettelo
Syvä poliittinen taso (political) (vrt. Foucault)	Autonomia (Self-governance) Esim. akateeminen autonomia	Identiteetti (Identity) Esim. ammatillinen itsekäsitys

2.3.1 Resurssit

Resurssit eli voimavarat (engl. recourses) ovat asioita, joita tarvitaan toimintaan ja kykyihin perustuvaan valtaan (Ylikoski 2000, 25–26, Rinne ym. 2011, 278). Ilman resursseja vallan käyttö vaatii enemmän tasapainoilua, ja se voi heijastua kielteisenä asiana esimerkiksi perheen vuorovaikutukseen ja sitä kautta valtasuhteisiin (Hirsto 2001, 25). Resurssien ohjaama valta toimii siten, että vallan pitäjä joko käyttää tai hylkää erilaisia resursseja ja näin ollen valitsee, mitkä resurssit hyödyttävät häntä missäkin tilanteessa. Resurssit voivat olla eri arvoisia eri tilanteissa, ja niiden arvo määrittyy sen mukaan, miten riippuvaisia yksilöt ovat mistäkin resursseista. (Keltner, Gruenfeld & Anderson 2003, 266.)

Ihmisillä on myös keskenään eri määrä erilaisia resursseja. Jos joitain vallan käytön kannalta tärkeitä resursseja, kuten huoltajan jaksaminen tai lapsilisiä, puuttuu tai vähennetään, ei vallan käyttö ole välttämättä mahdollista tai se vaatii ainakin muita resursseja avukseen. Tämä tapahtuu esimerkiksi siksi, että aikuisen energiaa tuhlautuu resurssien ylläpitoon muiden tärkeiden tehtävien asemesta. (Hirsto 2001, 25; Hämäläinen, Kraav & Raudik 1994, 32.)

Resurssit voivat olla materiaalisia, fyysistä hyötyä tuovia tai sosiaalisia. Hyviä esimerkkejä resursseista ovat muun muassa fyysinen voima, tieto tai mahdollisuus päätöksentekoon. (Ylikoski 2000, 26; Keltner, Gruenfeld & Anderson 2003, 266; Pietikäinen 2010, 8.) Konkreettisia valtaan vaikuttavia resursseja ovat esimerkiksi ajankäyttö, tulot, työolot ja koulutus (Gjerstad 2009, 31; Rinne ym. 2011, 278).

Aina resurssit eivät ole edellä esitetyn yksiselitteisiä. Myös sitä, että osaa arvioida omia ja muiden resursseja, pidetään itsessään tärkeänä resurssitekijänä (Jacobsen & Cohen 1986, 109, 111–112). Resursseja on pystyttävä hankkimaan (tulot, jaksaminen, aika) ja niitä on osattava käyttää vallan kannalta fiksusti ja tehokkaasti (Ylikoski 2000, 29–31; Gjerstad 2015, 14). Toiset ihmiset pystyvät tekemään tämän paremmin ja näin ollen käyttämään valtaansa tehokkaammin kuin toiset.

Monetkaan resurssit eivät liity pelkästään henkilön omiin ominaisuuksiin, vaan ne ovat riippuvaisia muiden ihmisten ja ympäristön ominaisuuksista (Ylikoski 2000, 26). Resurssit yksinään eivät siis edes tuo valtaa, vaan niitä pitää osata käyttää (Jacobsen & Cohen 1986, 108). Jos kaikki ovat yhtä hyviä jossain tietyssä asiassa, ei tätä asiaa nähdä enää resurssina vaan yleisenä normina (Ylikoski 2000, 26). Tällaisia suhteeseen peilaavia resursseja ovat esimerkiksi kiintymys, emotionaalinen riippuvuus ja taidot (Gjerstad 2009, 31). Suhteellisenä resurssina pitäisin myös aikaa. Aika on resurssi, joka ohjaa erittäin vahvasti kaikkien ihmisten – myös aikuisten – elämää (Gjerstad 2015, 83), mutta sen määrä on riippuvainen siitä, miten kiireisiä tai vapaita ympärillä olevat ihmiset, esimerkiksi puoliso, ovat.

2.3.2 Asema

Asema (engl. position) kertoo vallan pitäjän ja muiden tekijöiden suhteesta, joka vaikuttaa valtaan. Yksilöllä on valtasuhde esimerkiksi häneen itseensä ja toisiin ihmisiin (Nuutinen 1994, 29). Vallan pitäjän asemaan vaikuttavat paitsi ympäröivät ihmiset ja organisaatiot, myös ympäröivän maailman asettamat ennakko-oletukset. Esimerkiksi sukupuolten välillä on monissa asioissa valtakäsityksiä, jotka vaikuttavat yksilöiden valta-asemaan erilaisissa yhteisöissä ja tilanteissa. (Reuna 1998.) Tällaisia vakiintuneita ja tyypillisiä tapoja toimia ja käyttää valtaa kutsutaan rooleiksi (Berger & Luckmann 1966, 87).

Kuten aiemmin totesin, valta on aina molemminpuolista. Toisin sanoen se, millainen asema kullakin yksilöllä järjestelmässä on, vaikuttaa siihen, kenellä on valtaetu ja kenellä ei. Toisaalta taas se, jonka asema toisi henkilölle valtaa, ei välttämättä käytä valtaansa. Joskus esimerkiksi lapsi ”voi vedota vanhempaansa niin hellyttävästi, että vanhempi antaa periksi”. Toimijoiden valta ei siis ole aina asemasta kiinni, vaan onkin hyvin paljon sidottu tilanteeseen. (Rainio 1968, 20–23.) Esimerkiksi toimijoiden välinen kilpailu on iso tekijä heidän keskinäisissä valtasuhteissaan (Rinne ym. 2011, 278).

2.3.3 Autonomia

Autonomia (engl. self-governance, Rinne ym. (2011) käyttivät suomennosta itsehallinta) kuvaa niitä asioita, joista vallan pitäjä pystyy päättämään itse. Hyviä esimerkkejä autonomiasta voisivat olla itsenäisyys, vaikutusmahdollisuudet ja toiminnan valvonta (Rinne ym. 2011, 278).

Näihin asioihin vaikuttavat paitsi ihminen itse, myös esimerkiksi hänen elämäntilanteensa ja yhteiskunnalliset asiat, kuten erilaiset viralliset ideologiat ja kasvatustavoitteet (Värri 2004, 22) ja lainsäädännöt. Esimerkiksi politiikalla ja tuotteiden ja palveluiden markkinoilla on yllättävän paljon vaikutusta lapsiin ja lasten ajatuksiin ja tekoihin (Nuutinen 1994, 55). Huoltajat joutuvatkin siis ikään kuin kilpailemaan näiden asioiden kanssa siitä, kenellä on valtaa vaikuttaa lapsiin.

Iso huoltajien autonomiaan vaikuttava asia on kasvatustjärjestelmä. Järjestelmä antaa tiettyjä oikeuksia huoltajille, kuten sen, että huoltajat voivat määrätä perheeseen erilaisia sääntöjä ja valvoa niiden noudattamista. Kasvatustjärjestelmä on vakiintunut, oikeutettu vallansäännöstellijä, jonka avulla lasten elämäntapojen ja toimintojen ohjaamista ja tarkkailua pidetään itsestään selvyutenä tiettyyn rajaan saakka. (Antikainen ym. 2013, 37.)

2.3.4 Identiteetti

Identiteetti (engl. identity) kertoo ensisijaisesti yksilön käsityksistä omasta itsestään ja itsestään suhteessa muihin. Identiteetti vastaa perhetilanteessa esimerkiksi kysymyksiin siitä, mitä on olla huoltaja, mitkä ovat huoltajuuden ydinuskomukset tai mistä tunnistaa hyvän huoltajan (ks. Rinne ym. 2011, 278). Identiteetti pitää sisällään erilaisia uskomuksia ja oletuksia, joiden mukaan ihminen käyttäytyy. Ihminen saa tietoa omasta ajattelustaan ja käyttäytymisestään tarkastelemalla omaa toimintaansa ja suhteuttamalla sitä muiden toimintaan. Tällaista minärefleksiivisyyttä ja sen luomaa kuvaa kutsutaan minäkäsitykseksi. Se on siis ihmisen oma käsitys itsestään, ja usein tätä minäkäsityksen käsitettä käytetäänkin rinnakkain identiteettimääritelmän kanssa.

Identiteetti kertoo niistä ryhmistä ja luokista, joihin henkilö kokee kuuluvansa. Tällaiset ihmisen piirteisiin vaikuttavat luokittelut voivat perustua esimerkiksi sukupuoleen, ammattiin, koulutukseen tai etnisyyteen. Luokittelut voivat perustua ulkoiseen olemukseen, toimintaan tai aikaansaannoksiin. (Antikainen ym. 2013, 293.)

Identiteetti vallan tarkastelualustana on sekin eräänlainen noidankehä; valta ja valtasuhteet muokkaavat sekä vallanpitäjän että vallan vaikutuksen alaisena olevan yksilön identiteettiä, mutta toisaalta myös heidän identiteettinsä vaikuttavat siihen, miten he käyttävät valtaa tai suhtautuvat siihen. (Gjerstad 2009, 24.) Jälleen kerran saatetaan tulla siihen pisteeseen, jossa ihminen ei itse tajua olevansa vallan käytön kohde tai käyttävänsä valtaa, sillä asiat ovat ”itsestänselvyyksiä” (Huttunen 2003, 60).

Vallan taustalla vaikuttavaan identiteettiin vaikuttavat suuresti yhteiskuntamme poliittinen ja taloudellinen valta. Se, kuka määrittellään poikkeavaksi, kykenee käyttämään valtaansa usein eri tavalla kuin se, joka on osa massaa. Tiettyyn ryhmään leimautuvilla saattaa olla valtaa muihin vain siksi, että he ovat ”oikealla tavalla” erilaisia. (Burr 2004, 108.) Vallan käyttö riippuu kuitenkin tilanteesta, sillä joissain tilanteissa erilaisuus on rikkaus ja antaa yksilölle muita enemmän valtaa, kun taas toisissa tilanteissa poikkeavaksi leimautuminen heikentää huomattavasti yksilön valta-asemaa.

Identiteetin yksi iso rakennusaine ovat arvot. Ne ohjaavat ihmisten toimintaa. Keskustelua ja taistelua käydään vallan käytössä usein siitä, kenen arvot ovat niitä ”oikeita” arvoja, joiden mukaan toimitaan, ja kenen arvoja pidetään jollain tavalla vääränä tietoisuutena (Ollila 2005, 224.). Kasvatusyhteisöissä ja perheissä toimitaan yleensä aikuisten arvojen mukaan ja näin ollen heidän näkemyksistään rakentuu todellisuuden ymmärrys (John 2003, 47; Hämäläinen, Kraav & Raudik 1994, 25). Arvot vaikuttavat siihen, mitä yksilö odottaa itseltään ja muilta, miten hän kohtelee muita, mitä asioita hän haluaa muille opettaa ja mitä asioita hän tavoittelee ja pitää tärkeänä (Hämäläinen, Kraav & Raudik 1994, 25, 31). Nämä asiat puolestaan vaikuttavat siihen, millaista valtaa, miten ja mihin asioihin yksilö käyttää tai voi käyttää.

Arvoihin tiiviisti liittyvä käsite on normi. Normit ovat sopimuksia, määräyksiä ja tekemisiä, joiden avulla arvot tuodaan ”käytännötoimintaan”. Normit ovat käskyjä, kieltoja tai soveliaita tekoja, joiden mukaan tulisi elää. (Antikainen ym. 2013, 33). Jos vallanpitäjällä on samansuuntaiset arvot ja normit kuin hänen määräystensä mukaan toimivilla, se lisää vallanpitäjän valta-asemaa entisestään.

2.4 Vallan elementit huoltajien näkökulmasta

Edellä esitelty vallan elementtien taulukko on Heiskalan (Heiskala 1997; Heiskala 2001) vallan mekanismien mallin pohjalta Simolan ym. (2017) laatima. Taulukon esimerkit on kirjoitettu opettajan tai muun ammattilaisen näkökulmasta, ja siksi ne eivät istukaan kovin hyvin tutkimukseeni huoltajien vallasta. Järvinen & Järvinen (2004, 18) mainitsevat juuri teorian kehittämisen tärkeäksi asiaksi tutkimuksen tekemisessä, sillä näin teoria saadaan lähemmäs tutkimuksen kiinnostusalueita.

Seuraavaksi esiteltävä huoltajien vallan elementtien taulukko on tutkimuksen pääteoria. Teorian tehtävä on koota aihetta selittävät käsitteet yhteen, ja näin ollen auttaa tutkimuksen tekemistä (Silverman 2006). Tutkimuksen tietoa on helpompi käsitellä ja eritellä, kun teoria on oikeanlainen (Järvinen & Järvinen 2004, 18). Tästä syystä loin aiheesta oman taulukon (Taulukko 2), jonka esimerkit pohjautuvat oppilaiden huoltajien maailmaan. Esittelen esimerkit taulukon jälkeen.

Taulukon 2 tarkoitus on tuoda esiin niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat huoltajien valtaan. Taulukkoa tulkittaessa voi helposti sortua ajattelemaan pelkästään yksilöiden välistä suhdetta. Tällainen suhde voisi olla esimerkiksi huoltajien ja lapsen, kahden huoltajan välinen tai huoltajan ja jonkun muun aikuisen vuorovaikutussuhde, vaikka oikeastaan katsetta pitäisi osata suunnata myös kauemmas. Valtasuhteisiin vaikuttavat aina myös laajat yhteiskunnalliset rakenteet ja yhteiskunnan historiallinen näkökulma. (Gjerstad 2015, 14.)

Huoltajan tärkeitä ominaisuuksia kasvattajana ovat empatia, luottamus ja toivo. Tällaiset ja näihin tiiviisti linkittyvät emotionaaliset reaktiot tulevat pohjimmiltaan usein huoltajan omasta lapsuudesta ja omista kokemuksista. (Jokela 2018, 51.) Huoltajan oma tausta on siis iso merkittävä tekijä elementtien muotoutumisessa.

Taulukko 2. Huoltajien vallan elementit (Uusitalo 2019; mukailtu Simola 2009 mukaan).

Vallan elementit Poliittinen taso	Toimijat a,b,c... (vrt. Weber ja Parsons)	Suhteet R, R` , R``... (vrt. Foucault)
Poliittisen mielenkiinnon taso (politics) (vrt. Weber, Parsons)	Resurssit - aika - perhesuhteet - oman ammatin hyödyntäminen - tulot	Asema - lapseen nähden - opettajaan nähden - lapsen mahdollisiin muihin huoltajiin nähden - muihin luokan huoltajiin nähden
Syvä poliittinen taso (political) (vrt. Foucault)	Autonomia - itsenäisyys - vaikutusmahdollisuudet - lait - valvonta	Identiteetti - käsitys itsestä huoltajana - käsitys omasta vallasta suhteessa muihin toimijoihin - omat arvot - asenteet

2.4.1 Resurssit

Huoltajien resursseja lapsen koulunkäyntiin ja siihen vaikuttamiseen voivat olla esimerkiksi aika, raha, perhesuhteet ja -arki ja oman ammatin hyödyntäminen.

Aika on resurssi, jolla voi säädellä voimakkaasti sosiaalista valtaa. Aikaa voi antaa muille, ja osoittaa näin ollen toisista huolehtimista ja välittämistä. Toisaalta aikaa voi myös käyttää muihin asioihin kuin läheisiin ihmisiin ja sekin on vallan käyttöä. Omalla ajankäytöllään huoltajat voivat näyttää yhdenlaista esimerkkiä lapsilleen ajankäytöstä, viestittää asioiden tärkeyttä ja näin vaikuttaa lasten olemiseen ja tekemisiin. (Karraker & Grochowski 2012.) Jos huoltajilla on paljon vapaa-aikaa, heidän voisi kuvitella käyttävän enemmän aikaa myös lapsen kouluasioihin, kuten läksyihin, kokeisiin, luokan varainkeruuseen tai käytöksen seuraamiseen kuin huoltajat, joilla ei ole yhtä paljon aikaa. Suoraviivainen tämä syy-seuraus -suhde ei välttämättä kuitenkaan ole, sillä ensinnäkään kaikkia huoltajia eivät lapsen kouluasiat kiinnosta yhtä paljon kuin toisia huoltajia, ja toisekseen, ”ylimääräisen” ajan omistaminen on suhteellinen käsite. Toisilla ei ole aikaa paneutua lapsen kouluun, jos illassa on vain pari vapaata tuntia aikaa, kun taas jotkut huolehtivat lapsen koulusta, vaikka vapaa-aikaa ei kalenterissa olisi minuuttiakaan aamuhäätämisestä ja illan nukkumaanmenon välissä.

Ajan rinnalla huoltajien koulutus näyttelee tärkeää roolia koulunkäynnin tukemisessa ja lapsen koulumenestyksessä. Metson (2004) tutkimuksen mukaan korkeammin koulutetut huoltajat opettavat lapsilleen oikeanlaisia opiskelutekniikoita, kun taas heikommin koulutetuilla huoltajilla ei ole tällaiseen osaamista, vaikka halu auttamiseen ja opettamiseen olisi yhtä suuri (Metso 2004, 158). Huoltajan koulutus voi siis olla iso resurssi huoltajan vaikutusmahdollisuuksissa lapsen koulunkäyntiin.

Raha on vahva resurssi, jonka tärkeys varmaan konkretisoituu vasta, kun se puuttuu. Raha on tekijä, johon on aina liittynyt valtavasti valtaa (Gjerstad 2015, 92), uskoakseni esimerkiksi siinä mielessä, että raha mahdollistaa erilaiset vaihtoehdot ja päätöksenteon. Gjerstad (2015, 92) kuitenkin myös huomauttaa rahan huoltajille asettaman vastuun siitä, että huoltajien on näytettävä lapsilleen esimerkkiä fiksumasta ja kohtuullisesta rahan käytöstä. Myös sitä, että lasten ja huoltajien elintason pitäisi olla saman tasoinen, pidetään tärkeänä. Jos huoltajilla on varaa uusiin urheiluvälineisiin, pitäisi samoin olla ainakin jossain määrin myös lapsella. (Gjerstad 2015, 93.)

Suomessa rahan ei pitäisi näytellä niin suurta resurssielementtiä lasten koulunkäynnissä kuin joissain muissa maissa. Suomessa on oppivelvollisuus, mutta jokaisella lapsella on myös oikeus maksuttomaan perusopetukseen sisältäen oppimateriaalit, työvälineet ja -aineet sekä ruuan (Perusopetuslaki 2003/477 §31). Laki siis rajoittaa huoltajan valtaa siinä määrin, että huoltaja ei voi kieltää lapsen opetusta kokonaan, ja huoltajan on huolehdittava lapsen oppivelvollisuuden suorittamisesta. Husa ja Pohjolainen (2014, 203) toteavat kuitenkin myös, ettei varattomuus saa olla este opetuksen saamiselle.

Mikäli perheellä ei ole riittävää toimeentuloa, on Suomessa oikeus saada toimeentulotukea. Tästä on säädetty sosiaalihuoltolaissa (Sosiaalihuoltolaki 2014/1301). Tämäkin auttaa siinä, että huoltajien vaikutusvalta lastensa koulunkäyntiin olisi tasavertaista rahan suhteen.

Tässä tutkimuksessa huoltajien tulojen ja rahamäärän uskoisin vaikuttavan lapsen koulun käyntiin ainakin liikuntavälineiden ja luokkaretkien osalta. Uskon, että jos rahaa on riittävästi, huoltajat ovat halukkaampia hankkimaan lapselle uudet hiihtosukset ja luistimet, jos koulussa näitä talviurheilulajeja harjoitellaan. Vähävaraisempien huoltajien kohdalla mielihalua saattaa helpommin olla se, että jos näitä lajeja koulussa halutaan opettaa, on koululla isompi velvollisuus pohtia välineistön saatavuus. Hyvä esimerkki tällaisista välineiden ja tavaroitten hankkimisesta tulee esiin Metson (2004) tutkimuksessa. Tutkimuksen aineistossa opettaja tiedustelee luokassa, kuinka monella oppilaalla on mahdollisuus tuoda jokin musiikkiaiheinen aikakauslehti kouluun. Kysymyksen jälkeen opettaja toteaa, että jokaisella parilla tulisi olla käytössään jotain tällaisia lehtiä. (Metso 2004, 87.) Opettajan oletus tilanteessa siis on, että huoltajien rahahanat riittävät ainakin yhden aikakauslehden ostamiseen.

Kolmas tärkeä resurssi, jonka voisi ajatella vaikuttavan huoltajien valtaan lapsen koulunkäynnissä, on perheen sisäiset suhteet ja arki. Perheitä on paljon erilaisia, minkä myötä myös voimavaroja lapsen koulunkäynnistä kiinnostumiseen ja huolehtimiseen on eri määrä. Esimerkki tällaisesta puuttuvasta resurssista perhe-elämässä on huoltajien väsymys, minkä seurauksena huoltajat eivät välttämättä ole kykeneväisiä käyttämään muitakaan saatavilla olevia resurssejaan (Hirsto 2001, 25; Hämäläinen, Kraav & Raudik 1994, 32). Myös perheen sisäiset suhteet vaikuttavat siihen, miten paljon huoltajat panostavat lapsiinsa. Jos lapsen huoltajilla ei ole mahdollisuutta turvata lapselle turvaa ja hoitoa, lapsi oireilee siitä jollain tavalla. (Hovila 2004, 76.) Tällainen oireilu voi joidenkin lasten kohdalla näkyä esimerkiksi koulussa.

Kaikki valtaan vaikuttavat resurssit eivät ole sellaisia, joihin huoltajat voisivat suoraa itse vaikuttaa. Esimerkiksi yhteiskunnan kulttuuri ja talous vaikuttavat moniin perheen asioihin, joiden puitteissa perhe tekee päätöksiä. Näillä päätöksillä puolestaan on vaikutusta huoltajien valtaan lapsia kohtaan. (Gjerstad 2015, 72.)

Teorioita tutkittaessa voidaan huomata myös mielestäni tärkeä seikka; vallan elementit ja niiden sisäiset asiat ovat riippuvaisia toisistaan. Esimerkiksi raha on resurssi, jolla voi tarvittaessa lunastaa toista resurssia, aikaa, itselleen lisää. Jos rahaa on tarpeeksi, voivat huoltajat esimerkiksi käydä vähemmän töissä tai palkata kotiin siivoojan, mikä mahdollistaa enemmän vapaa-aikaa lasten ja lasten koulunkäynnin parissa. Huoltajilla on kuitenkin tässäkin kohtaa myös isosti valtaa, sillä huoltajat voivat esimerkin kaltaisessa tilanteessa myös valita, mihin he vapautuneen vapaa-aikansa käyttävät, eikä huoltajien lisääntynyt vapaa-aika siis välttämättä näy lisäaikana lasten parissa.

2.4.2 Asema

Huoltajien asema lapseen, lapsen opettajaan tai muihin luokan huoltajiin vaikuttaa siihen, mihin asioihin huoltajat lapsen koulunkäynnissä pystyvät vaikuttamaan. Myös se, millainen asema huoltajilla on toisiinsa nähden tai mitä sukupuolta huoltajat ovat, vaikuttavat siihen, millaista valtaa ja mihin asioihin huoltajilla on.

Lähtökohtana on muistettava, että kaikilla perheenjäsenillä voidaan nähdä olevan jonkin laista valtaa perheeseen liittyvissä asioissa (Gjerstad 2009, 35). Aikuisilla on lapsiin itsensä selvää valtaa asemansa kautta, sitä pidetään ympäri maailman normina (Gjerstad 2015, 15). Huoltajien tehtävä lasten koulunkäynnissä on esimerkiksi huolehtia läksyistä ja tämän ”valvovan tehtävän kautta vanhemmat määrittivät paikkaansa suhteessa lasten koulunkäyntiin” (Metso 2004, 88). Tällaisessa tapauksessa vastuu oikeuttaa huoltajan vallan.

Perheissä on usein yksi tai kaksi huoltajaa, ja jos huoltajia on useampi kuin yksi, saattaa heillä olla keskenään erilainen rooli lapseen vaikuttamisessa. Lisäksi vaikuttajina saattavat olla sisarukset, isovanhemmat tai muut tärkeät ihmiset lapsen elämässä. Tutkimukseni kannalta muiden tärkeiden ihmisten vaikutus ei ole kovin tärkeä seikka, sillä tutkimus keskittyy nimenomaan huoltajien valtaan suhteessa lapsen koulunkäyntiin. Hyvä on kuitenkin tutkimusta luettaessa muistaa, että ainoa valtasuhde perheessä ei ole lapsen ja huoltajan välillä.

Jos lapsella on useampi huoltaja, vaikuttaa huoltajien keskinäinen suhde myös siihen, milaista valtaa heillä on lapseen ja tämän koulunkäyntiin. Huoltajien keskenään erilainen perhetausta, erilaiset kasvatustyyliä tai esimerkiksi erilainen suhtautuminen rahan- ja ajankäyttöön tai muihin resursseihin vaikuttavat siihen, miten paljon valtaa heillä lapseen on. Yksi huomionarvoinen seikka huoltajien keskinäisessä suhteessa on sukupuolijako. Metson tarkastelun mukaan se, joka huolehtii lasten koulunkäynnistä ja pitää yhteyttä kouluun, on useimmiten äiti (Metso 2004, 34). Vaikka tällaista sukupuolijakoa, jossa äitien rooli on isien roolia isompi lasten kasvatuksessa ja koulunkäynnissä, on pyritty purkamaan, hieman isompi vastuu lasten kasvatuksesta on edelleen äideillä. Vuoden 1998 perhebarometrin mukaan suurin osa vastaajista oli sitä mieltä, että esimerkiksi lapsen koulumenestyksen seuraaminen ja lasten iltapäivähoidon järjestäminen kuuluvat sekä miehille että naisille, mutta missään kategoriassa ei ollut aiheesta täysin yksimielisyyttä. Jokaisessa kategoriassa miesten ja naisten eri prosenttimäärät painottuivat siihen suuntaan, että äitien vastuu asioista on isompi kuin isien. (Reuna 1998, 30.) Myös Melkas on saanut samansuuntaisia tuloksia tasa-arvobarometrissaan vuonna 2004. Vaikka yli puolet barometrin vastaajista on jo tuolloin ollut sitä mieltä, että nämä asiat äiti ja isä hoitavat yhdessä, mainitaan äiti ensisijaisena huolehtijana 40% vastauksissa, kun isä yksin vastataan vain 2% vastauksista. (Melkas 2004, 32–33.) Reunan tarkasteluista on aikaa pari vuosikymmentä, joten todennäköistä olisi, että sukupuolijako kodeissa on kaventunut tuosta nykypäivään verrattuna ja yhä useammassa perheessä huoltajan ja lapsen välinen vuorovaikutus ei ole riippuvainen sukupuolesta vaan

muista asioista. Melkkaan tarkastelusta voidaan kuitenkin sanoa, että esimerkiksi läksyjen huolehtimisen yhteydessä tarkasteltu sukupuolijako ei ole merkittävästi muuttunut vuosien 1998–2004 aikana (Melkas 2004, 33).

Syynä äitien painottumiseen kasvatusvastuussa voi olla myös äitien aktiivisempi osallistuminen huoltajia koskeviin tutkimuksiin. Esimerkiksi Sirkku Ahon (1980) kodin ja koulun yhteistyötä tarkastelleeseen tutkimukseen osallistuneista suurin osa oli äitejä. Soinisen tutkimus puolestaan halusi tarkastella pelkästään äitejä (Soininen 1986).

Jos raha vaikuttaa huoltajien keskinäiseen vuorovaikutukseen, on se myös resurssi, joka vaikuttaa huoltajien asemaan muihin luokan oppilaiden huoltajiin nähden. Gjerstadin mukaan ”rahan kautta voidaan käyttää ylenkatsovaa valtaa toisiin esimerkiksi silloin, kun lastenhoitajan palkkaamiseen kykenevä aikuinen antaa muiden perheiden ymmärtää, että pariskuntien yhteisen ajan saaminen on vain järjestelykysymys” (Gjerstad 2015, 93). Tämän saman voisi kääntää koskemaan koulumaailmaa esimerkiksi luokkaretkeä tai leirikoulua suunniteltaessa. Jos luokan oppilaiden huoltajilla on keskenään erilaiset käsitykset rahasta, ja näin varmasti helposti on, kun mukaan mahtuu usein pari-kolmekymmentä huoltajaa, voi rahojen kerääminen aiheuttaa erimielisyyksiä. Ne huoltajat, jotka pystyvät ansaitsemaan valtaa muihin huoltajiin nähden, voivat myös vaikuttaa rahojen keräämiseen ja käyttökohteeseen muita huoltajia enemmän.

Asema tai sen kautta saatu valta ei ole, niin kuin ei mikään vallan elementti, muuttumaton. Huoltajien asema lapseen voi muuttua lapsen kasvaessa ja lapsen koulunkäynnin muuttuessa. Ala-asteen alussa lapsi saattaa olla tyytyväinen siitä, että huoltajat saattavat hänet kouluun. Vähitellen ”kehä koulun ympärillä laajenee nopeasti”, eivätkä kaikki kouluasiat kuuluukaan enää huoltajille. Yläasteelle siirryttäessä huoltajien valta lapsen koulunkäyntiin liittyviin asioihin pienenee entisestään. (Metso 2004, 157.)

Lapsen kasvaessa aikuisen asema ja vaikutusvalta lapsen elämään pienenevät, ja tilaa saavat entistä enemmän lapsen ikätoverit. Vaikka huoltajilla on esimerkiksi nykyään mahdollisuus vaikuttaa lapsen kouluvalintaan, ovat ystävien päätökset seuraavasta koulusta iso tekijä kouluvalinnassa. Metson tutkimuksen mukaan ”kavereiden mielipiteet saattoivat nousta merkityksellisemmiksi kuin vanhempien mielipiteet”. (Metso 2004, 162.)

Asema on vallan elementti, joka kietoutuu mielestäni myös esimerkiksi identiteetin kanssa helposti yhteen. Olen kuitenkin sitä mieltä, että nämä kaksi vallan elementtiä on hyvä pitää erillään, sillä vaikka taulukonkin mukaan ne molemmat muodostuvat suhteiden verkossa, näen aseman enemmän osana sosiaalista verkostoa, johon vaikuttavat aina ympäröivät tekijät. Identiteettiin toki vaikuttavat myös monet ympäristötekijät, mutta se on lähtökohtaisesti kuitenkin yksilön ominaisuus, ja näin ollen erilainen elementti kuin asema.

Kotona lapsi niin ikään oppii ensimmäiset käyttäytymistapansa ja asenteensa. Kodin olosuhteet ja sieltä varsinkin varhaislapsuudessa saadut vaikutteet ovat perustana myöhemmälle kehitykselle ja koko elämän kululle. (Koskenniemi & Saarinen 1963, 16.)

2.4.3 Autonomia

Kuten yllä todettiin, autonomia kuvaa niitä asioita, joista vallan pitäjä pystyy päättämään itse. Huoltajien vallan taustalla vaikuttavat autonomiaan liittyvät asiat ovat ennen kaikkea lakeja, säädöksiä ja määräyksiä. Tällaisia valtakunnallisia määräyksiä ovat esimerkiksi perusopetuslaki ja Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Valtakunnallisten määräysten lisäksi on olemassa kunta- ja koulukohtaisia sopimuksia, kuten koulun vuosikertomus, joiden mukaan huoltajien on myös toimittava. Toisaalta on siis paljon asioita, joihin huoltajat eivät voi itse vaikuttaa, sillä näiden määräysten mukaan on toimittava. On hyvä kuitenkin myös huomioida, että moniin määräyksiä tekeviin työryhmiin otetaan myös huoltajia mukaan, ja esimerkiksi koulun vanhempainyhdistykseen kuulumisen tuo lisää vaikutusmahdollisuuksia huoltajille.

Huoltajat eivät ole yksin huolehtimassa lapsistaan. Taustalla on joukko lasten ja nuorten hyvinvoinnista huolehtivia alan ammattilaisia, jotka valvovat perheitä ja perheiden yksityisyyttä, mutta joiden ajatuksiin ja tekoihin huoltajien on peilattava omia arvojaan ja normejaan. (Alanen & Bardy 1990, 15.) Huoltajat eivät yksin pidä yllä lapsen kasvua, kehitystä, hyvinvointia tai kuria, vaan rinnalla kulkevat esimerkiksi opettajat, kouluterveydenhoitajat, koulukuraattorit ja -psykologit.

Esimerkkinä huoltajien autonomiaa säätelevästä määräyksestä toimikoon kouluvalinta. Vuonna 1999 tuli voimaan koululainsäädäntö, jonka mukaan huoltajien on mahdollista hakea lapselleen koulupaikkaa muusta kuin lapsen ensisijaisesta (useimmiten lähimmästä) koulusta. Tämä laki mahdollisti siis ison autonomisen aseman huoltajille. (Tella 2003, 95–96; Metso 2004, 29.)

Useiden oppilaiden kohdalla kouluvalinnan vapautus toteutuu ongelmitta. Tarkemmin tarkasteltuna huoltajien autonomiaa kouluvalinnan suhteen rajoittavat kuitenkin kaksi isoa tekijää. Ensinnäkin, kouluvalinta on oikeastaan vain näennäinen niillä paikkakunnilla, joissa ensisijaiselle koululle ei ole muuta vaihtoehtoja pitkien välimatkojen vuoksi (Metso 2004, 29). Toiseksi, koulujen ei ole edelleenkään pakko ottaa oppilaaksi muita oppilaita kuin niitä, joille kyseinen koulu olisi ensisijainen. Tämä tapahtuu ainakin tilanteissa, joissa kouluun on enemmän hakijoita kuin aloituspaikkoja. Tällöin toivomus siitä, että huoltajat valitsisivat sopivan koulun, kumoutuu, ja päädytään tilanteeseen, jossa koulu valitsee oppilaat. (Metso 2004, 29; Tella 2003, 96.) Muualla maailmassa tällaisia ongelmatilanteita on ratkaistu jopa siten, että huoltajat perustavat itse uusia kouluja, joihin saadaan valtion taloudellinen tuki (Metso 2004, 29), ja näin ollen huoltajat voivat taas vaikuttaa lapsen kouluun.

2.4.4 Identiteetti

Huoltajien valtaan vaikuttavaan identiteettiin sisältyvät ainakin huoltajien käsitys omasta itsestään huoltajana, käsitys omasta vallastaan suhteessa muihin toimijoihin ja huoltajien omat arvot ja asenteet.

Jokaisessa valtasuhteessa suhteen molemmat osapuolet vaikuttavat toisiinsa, toistensa persoonaan ja toistensa identiteettiin, ja näin ollen molemmat suhteen osapuolet myös kasvavat (Hovila 2004, 179; Hämäläinen & Nivala 2008, 148). Valtasuhteessa oleminen vaikuttaa siis väistämättä osapuolien identiteettiin, mikä puolestaan vaikuttaa siihen, millaista valtaa ja miten kukin yksilö käyttää. Parhaimmassa tapauksessa huoltajan lapsen käyttämä valta on myönteistä valtaa, joka tukee lapsen persoonaa ja kasvua ja antaa mahdollisuuden minuuden ja identiteetin luomiselle ja kehittämiselle (Hovila 2004, 179).

Vallan tutkimuksessa käytetään käsitettä sisäinen valtasuhde, joka tarkoittaa suhdetta, jossa suhteen osapuolet lähentyvät toisiaan vallan käytön seurauksena (Heiskala 2001, 245–246). Osapuolten identiteetit riippuvat toistensa identiteeteistä ja yksilöiden välisestä valtasuhteesta. Kuten Gjerstad sen tiivistää, ”valtasuhteet siis tekevät yksilöstä sen, mitä hän on” (Gjerstad 2015, 69). Huoltaja-lapsi -suhteessa tämä tarkoittanee sitä, että esimerkiksi äidillä olevaa valtaa voidaan pitää normien nojalla itsestäänselvytenä (Gjerstad 2015, 15), mutta toisaalta äidin valtaa ei voi olla olemassa, jos henkilö ei ole kenenkään lapsen äiti. Tämä ei tarkoita, etteikö henkilöllä voisi olla valtaa jonkun toisen lapsiin tai etteikö hän tuntisi itseään tärkeäksi jonkun toisen lapsen elämässä, mutta kyseessä on silti eri asia, kun ei puhuta huollettavasta lapsesta.

Se, millainen käsitys huoltajilla on omasta vallastaan suhteessa muihin toimijoihin, linkittyy vahvasti jo edellä esiteltyyn vallan elementtiin asemasta. Huoltajien käsitys omasta vallasta nostetaan esiin kuitenkin myös identiteetin kohdalla, sillä on myös tilanteita, joissa huoltajien käsitys itsestään on eri asia kuin todellisuus. Todellisuudessa huoltajilla voi olla paljonkin valtaa lapsiinsa ja lastensa koulunkäyntiin, mutta huoltajat itse eivät koe sitä samoin. Päinvastaisesti huoltajilla ei välttämättä ole juurikaan oikeasti vaikutusvaltaa ja päätöksentekomahdollisuuksia lapsen koulunkäyntiin liittyvissä asioissa, mutta silti he saattavat kokea vaikuttavansa moneenkin lapsen kouluasiaan. Tämä dilemma pureutuu oikeastaan perimmäiseen ajatukseen koko tämän tutkimuksen toteutuksesta, sillä tämä tutkimus tutkii nimenomaan huoltajien itsensä käsityksiä omasta vallastaan. Emme voi tämän aineiston pohjalta sanoa, mitkä asiat lapsen koulunkäyntiin oikeasti vaikuttavat ja mitkä eivät, voimme vain nähdä huoltajien omat mielipiteet näistä asioista.

Huoltajien käsitykseen vallasta vaikuttaa myös se, mitä pidetään normaalina ja mitä ei. Tästä herää sosiologian keskeinen kysymys siitä, kuka saa määritellä normaaliuden ja oikeat tavat toimia. (Becker 1963, 17; ks. Gjerstad 2009, 62.) Poikkeavaksi tai normaaliksi julistaminen on ihmisten kanssakäymisen näkökulmasta tärkeää, sillä äärimmillään leimoista voi tulla osa ihmisen identiteettiä (Burr 2004, 109; ks. Gjerstad 2009, 62). Käsitys huoltajien omasta vallasta muokkautuu siis varmasti myös sen mukaan, kokevatko huoltajat olevansa samanlaisia vai erilaisia kuin muut luokan oppilaiden huoltajat. Jos huoltajat pitävät itseään jollain tavoin parempina kuin muut huoltajat, heillä on varmasti isompi vallan tunne lapsensa kouluasioihin kuin mitä kuvittelevat muilla huoltajilla olevan. Jos taas huoltajat

kokevat olevansa liian samanlaisia kuin muut huoltajat, tai omasta mielestään väärällä tavalla erilaisia muihin huoltajiin nähden, he saattavat kokea, että asioihin vaikuttaminen on haastavampaa kuin muilla huoltajilla.

Arvot ja asenteet ovat niitä identiteetin palasia, joiden muodostumista ihminen ei välttämättä itse edes huomaa, eikä näin ollen osaa niitä myöskään epäillä (Huttunen 2003, 32, 60). Huoltajien elämän arvot ja asenteet koulua ja koulutusta kohtaan voivat juontaa juurensa jo heidän omasta lapsuudestaan ilman, että huoltajat edes tajuavat sitä itse. Koulu-
muistojen kautta peilataan kuvaa nykypäivän koulusta. (Metso 1999.)

Perheen arjessa voi olla monia sellaisia käytäntöjä, jotka koetaan tavallisina (Goodnow 1999, 81), ja joita lapsetkin toteuttavat – eiväthän he edes välttämättä tiedä, että muualla tehdään toisin. Nämä käytännöt ja asenteet eivät itsessään ole hyviä tai huonoja, vaan ainoastaan erilaisia toimintatapoja perheiden välillä. Esimerkiksi jossain perheessä huoltajat käyttävät valtaansa määrätä läksyjen tekoaika tiettyyn kohtaan iltaa, kun taas joissain toisissa perheissä huoltajat hyödyntävät valtaansa olla puuttumatta lapsensa kouluasioihin.

Huoltajien mielenkiinnonkohteista ja arvostetuista asioista kertoo esimerkiksi se, miten paljon he viettävät lapsensa kanssa aikaa, mihin harrastuksiin he kannustavat lastaan tai mitä he puuhailevat lapsensa kanssa (Hämäläinen, Kraav & Raudik 1994, 25, 31). Näin ollen se, miten paljon huoltajat pohtivat lapsen koulunkäyntiin liittyviä asioita yhdessä, heijastaa lapselle suoraa sitä, miten paljon huoltajat arvostavat hänen koulunkäyntiään tai koulutusta ylipäätään. Huoltajien arvot vaikuttavat eniten lapsen arvoihin ja perheen kulttuuriin silloin, kun lapsi on vielä pieni (Hämäläinen, Kraav & Raudik 1994, 25, 31). Mielenkiintoista onkin siis se, että kun lapsi omaksuu huoltajiltaan tietynlaiset arvot jo pienenä, ei hän välttämättä osaa niitä vanhempanakaan kyseenalaistaa normaaliuden valossa, kuten aiemmin jo todettiin. Gjerstadin mukaan ”lapset ja nuoret imevät kuin sienet rahaan liittyviä asenteitamme” (Gjerstad 2015, 92). Aikuisten tekemisillä ja sanomisilla on huikean iso vaikutus lasten ja nuorten pohdintoihin ylipäätään – myös kouluun liittyvissä asioissa.

Se, millaisia arvoja ja asenteita huoltajilla ja perheellä on, rajaa itsestään myös joitain muita asioita päätävänsä ulkopuolelle. Tällöin huoltajat, joko tiedostamalla tai tiedostamatta, tekevät erilaisia ennakkopäätöksiä lapsen elämässä, vedoten esimerkiksi uskonnolliseen vakaumukseen, johonkin ideologiaan tai muuhun elämäntapavalintaan. (Gjerstad 2015, 51.) Tarkemmin ennakkopäätökset on selitetty auki luvussa 2.1.

3. HUOLTAJIEN VALTA

Tässä tutkimuksessa puhutaan huoltajista monikossa. Kyse ei kuitenkaan ole siitä, että tutkijana arvottaisiin kahden tai useamman huoltajan perheitä enemmän kuin yhden huoltajan perheitä. Valinta siitä, että samaa termiä käytetään läpi koko tutkimuksen, johtaa mielestäni selkeämpään tekstiin. Näin ollen, puhuttaessa huoltajista, voidaan olettaa, että tilanne on samankaltainen ja taustalla on samanlaisia asioita riippumatta siitä, miten monta huoltajaa perheessä on.

Eräiden näkemysten mukaan lapsuus voidaan nähdä projektina, jossa lasta muokataan ja kasvatetaan. Tätä kasvatusprojektia säätelevät nimenomaan huoltajat, jotka suunnittelevat lapsen arkea tietyllä tavalla. (Hautamäki 1997, 52.) Pitkään on jo oltu sitä mieltä, että on suorastaan huoltajien etuoikeus, että he saavat huolehtia lapsistaan (Koskenniemi & Saari-
nen 1963, 18).

Jokaisessa pedagogisessa tilanteessa käytetään erilaisia valtasuhteita ja vallan tekniikoita (Gore 195, 182–184). Tämä tarkoittaa siis sitä, että huoltajien kasvattaessa lapsiaan he käyttävät aina jonkinlaista valtaa jollain tavalla. Huoltajien valta perustuu pohjimmiltaan siihen, että lapset ovat riippuvaisia huoltajistaan, ja siksi he ovat huoltajien vallan alla (Segrin & Flora 2005, 76). Tällaista tapahtuu siitakin huolimatta, että kaikki aikuiset eivät halua tunnustaa käyttämänsä valtaa, ja pyrkivät ”vapaaseen vuorovaikutukseen lasten kanssa”. Tällöinkään ei kuitenkaan kyetä oikeasti irrottautumaan vallasta, vaan päädytään piilotettuun vallan käyttöön. (Gjerstad 2015, 8.) Perheen valtakäytäntöihin ja päätöksentekoon vaikuttavat perheen menneisyys, ja toisaalta päätöksenteko ja vallan käyttö määrittävät sitä, millaista tulevaisuutta perhe itselleen luo (Segrin & Flora 2005, 83).

Gjerstad on laatinut pitkän ja kattavan listan siitä, miksi huoltajat käyttävät valtaa lapsiinsa. Tällaisia syitä ovat paitsi lapsen suojeleminen ja sosiaalisten suhteiden ja persoonana kasvun tukeminen, myös arvoihin ja auktoriteettiin kasvattaminen ja monet käytännölliset perustelut, kuten arjessa selviäminen ja jaksaminen. (Gjerstad 2015, 17–18.)

Ehkä tärkein asia käytettäessä valtaa lapsiin, on se, että valtaa käytetään huomioiden lapsen ikä. Yleisesti tiedetään, että kolmen ensimmäisen elinvuotensa aikana lapsi on erittäin riippuvainen häntä hoitavasta ihmisestä (ks. Bowlby 1957) ja näinpä lapsi on tällöin erityisen alttiina huoltajansa vallan käytölle.

Huoltajien yksi isoimmista vallan käytön kohteista on lapsen vapauden oikeuttaminen ja rajoittaminen, ja näiden oikeuksien ja rajoitusten tulee olla linjassa lapsen iän tuomaan pysyvyyteen. Lapsen mielestä hänelle itselleen hyvä asia ei välttämättä aikuisen näkökulmasta ole aina lapselle hyväksi. Parhaimmillaan vallan käyttö tehostaa lapsen psyykkistä kehitystä ja tasapainottaa sitä suhdetta, missä määrin lapsi on vielä riippuvainen huoltajistaan ja missä asioissa jo itsenäinen. (Baumrind & Thompson 2002, 11–12.) Tämä käännettynä toisinpäin voidaan siis todeta, että pahimmillaan valta vaurioittaa lapsen psyykkistä hyvinvointia ja hankaloittaa lapsen itsenäistymistä ja autonomiaa.

Vielä 1900-luvun alkupuolella, huoltajien kouluvalinta ja valta koulunkäyntiin oli lähinnä päätös siitä, laitetaanko lapsi kouluun vai ei. Sotien jälkeen koulutuksen arvostus kuitenkin kasvoi, ja valinta siirtyi siihen, miten korkeasti koulutettu lapasesta halutaan. Koulutuksella nähtiin jo olevan tärkeä rooli hyvän elämän saavuttamiseksi. (Antikainen ym. 2013, 106.) Antikainen ym. (2013, 106) puhuvat tuota aikaa esitellessään perheestä ja perheen päätöksistä, mistä voidaan päätellä, että koulunkäynti ja koulutuksen aste oli pitkälti huoltajien päätös, ei niinkään huollettavan yksin pohdittava asia.

Yleisesti ajatellaan, että huoltajalla on valtaetu lasta kohtaan. On kuitenkin havaittu, että myös lapsilla on valtaa erilaisissa asioissa. Tutkimusten mukaan huoltajilla on valtaa monenlaisissa periaatteisiin ja käytännön asioihin liittyvissä asioissa, kun taas lapset hallitsevat valtatilanteita esimerkiksi tunteisiin ja psyykkeeseen liittyvissä asioissa. (Gjerstad 2009, 50.)

Huoltajien valtaetua ei pidä nähdä pelkästään kielteisenä asiana. Monet huoltajien määrittelemät tavat ja rutiinit, joilla voidaan huomattavasti helpottaa arjen sujumista, ovat oikein oivallisia ja hyödyllisiä lapsenkin kannalta. Tällaisia ajan myötä automatisoituvia ja arkea helpottavia tapoja ovat esimerkiksi hampaiden pesu tai vaatteiden pukeminen. Tällöin huoltajien valta säästää sekä lapsen että huoltajien energiaa ”tärkeämpiin” ja enemmän pinnistelyjä vaativiin tehtäviin. (Gjerstad 2015, 51)

Kasvatuksessa käytetyintä vallan muotoa kutsutaan power with -näkökulmaksi (Gjerstad 2009, 41). Tässä näkökulmassa valta koostuu vuorovaikutuksesta, toiminnasta osana kulttuuria (Kreisberg 1992, 55, 87). Muita vallan näkökulmia ovat power to- ja power over -näkökulmat, jotka ovat kuitenkin yhteisöllistä näkökulmaa huomattavasti yksilöllisempiä ja määräälevämpiä. Power to - ja power over -näkökulmat tulevat usein esiin ristiriitatilanteissa. (Gjerstad 2009, 40–41.)

Power with -näkökulmassa perheenjäsenet luovat yhdessä oikeudenmukaiset ja kunnioittavat suhteet toisiinsa ja ympäröivään maailmaansa (Karraker & Grochowski 2012, 211). Power with -näkökulmassa tehdään yhteistyötä, joka hyödyttää yhteistyöhön osallistuvia ihmisiä. Käytännössä tällaisen yhteistoiminnallisen ja luotettavan ilmapiirin saa aikaan osoittamalla eri tavoin muiden perheenjäsenten olevan tärkeitä (mt. 211). Vallan käytöllä tavoitellaan aina jotain, ja niin myös tällä power with -valtanäkökulmalla. Yhteistyö on useissa tilanteissa ihmiselle hyödyllistä ja sillä pystyy esimerkiksi huolehtimaan ja välittämään toisesta, mikä on ainakin huoltajien tärkeä tehtävä. (Gjerstad 2009, 40.)

Perhe-elämässä tulee vastaan liuta asioita, jotka ovat huoltajien päätäntä- ja vaikutusvallan alaisia. Huoltajat päättävät monista asioista jo etukäteen esimerkiksi luomalla omanlaisensa elämäntavan ja kannattamalla tietynlaisia arvoja. Näihin tapoihin ja arvoihin lapsi solahtaa ja mukautuu kuin itsestään, eikä vielä pitkään aikaan tajua olevansa vallan vaikutuksen alaisena. Huoltajat siis määrittelevät, mitkä asiat ovat perheelle ja lapselle sopivia ja mitkä eivät. Tämä on voimakasta vallan käyttöä. (Gjerstad 2009, 58.)

Länsimaiseen elämäntapaan kuuluu pohjimmiltaan, että aikuiset ja lapset elävät hyvin paljon eri maailmoissa. Heidän elämänsä risteytyvät töiden, koulun ja harrastusten jälkeen jäävällä vapaa-ajalla. Yleensä päivitellään, kuinka lapsen kasvaessa tämän mielipiteet muokautuvat ja arvostelua ja kapinointia huoltajien päätöksiin ja tapoihin alkaa esiintyä enemmän tai vähemmän. Gjerstadin tutkimuksessa huomattiin, että erimielisyyksiä vallan käytön suhteen huoltajien ja nuorten välisessä vuorovaikutuksessa aiheuttikin se, ”mitkä asiat kuuluvat nuoren henkilökohtaisen päätöksenteon piiriin, mitkä taas vanhempien määräysvallan piiriin”. Esimerkiksi yhdessä hänen haastattelussaan nousi esiin se, että kahdesta huoltajan ja nuoren välisestä riitelyaiheesta toinen koski ruotsin opiskelua. (Gjerstad 2009, 51–52; Gjerstad 2015, 14.)

”Isä: Mulla oli kaks riidan aihetta hänen [lapsen] kanssaan, toinen oli huoneen siisteys ja toinen oli lähinnä ruotsin, sitä hän ei jaksanut opiskella ruotsia- ruotsi tuntuu olevan hirveän vaikea, se on periaatekysymys niinkun tää Suomi-Ruotsin välillä.” (Gjerstad 2009, 52.)

Huoltajilla on siis valtaa heidän lapsiinsa ja he myös käyttävät tätä valtaa tavalla tai toisella. Toisinaan valta on näkyvää, toisinaan se on näkymättömämpää. Esimerkkinä näkymättömästä vallasta voisi toimia tilanne, jossa perheen huoltajilla on melko kielteiset asenteet koulua ja opettajien tietämystä kohtaan. Tällöin he omaksumallaan vallallaan siirtävät helposti samaa asennetta lapsiinsa. Koulunkäynnin ja muutenkin kasvatuksen isoin kysymys perheissä lienee kuitenkin se, miten paljon valtaa huoltajilla on ja miten paljon lapsille itselleen voi antaa valtaa. Tämä kysymys nousee varmasti monessa perheessä esiin, kun puhutaan koulunkäyntiin liittyvistä asioista.

Huoltajien vallan rajoituksia käsiteltiin jo vallan elementtejä ja erityisesti autonomiaa tarkasteltaessa. Huomionarvoista on kuitenkin vielä, että nykyään yksilön kasvu on tosiaan paitsi huoltajien vallan alla, myös iso asia julkiselle politiikalle. Huoltajien päätäntävaltaa siis rajoitetaan siten, ettei päätöksiä lapsen kasvatuksesta tehdä enää yksin tai pelkän suvun kanssa, vaan kasvatustieteen ammattilaisten kanssa yhteistyössä.

3.1 Lasten valta

Tarkasteltaessa aikuisten ja lasten välisiä valtasuhteita, usein päädytään puhumaan aikuisten näkökulmista ja vallasta. Tämä johtaa juurensa vahvasti historiasta, sillä esimerkiksi 1800-luvun loppupuolella koulukurin tuli olla ehdotonta, oppilaiden tuli totella ”sokeasti” opettajia ja olla aikuisille erittäin kuuliaisia ilman määräyksien kommentoimista (Ojakangas 1997, 36). On kuitenkin myös tutkijoita ja teoreetikoita, jotka muistuttavat sen tärkeydestä, että lapsilla itsellään on nykypäivänä myös oikeus määritellä todellisuutta, erilaisia suhteita ja vallan käyttöä (ks. John 2003).

Lasten valtaan vaikuttaa hyvin kiinteästi taustalla YK:n lastenoikeuksien sopimus. Monet sopimuksen osat liittyvät siihen, mitä aikuisten on tehtävä lasten hyvinvoinnin ja perusoikeuksien eteen. Vaikka kaikki sopimuksen kohdat on rakennettu sen mukaan, mihin lapsella on oikeus ja niin, että näiden oikeuksien toteutumiseen on aikuisten tehtävä töitä, voidaan oikeudet kuitenkin mielestäni kääntää myös osittain niin, että oikeus tuo valtaa lapselle. Sopimuksesta löytyy siis kohtia, jotka lisäävät lasten omaa valtaa ja vaikuttamista. Lasten valtan voidaan nähdä liittyvän esimerkiksi omaan mielipiteeseen, lepoon, leikkiin ja koulunkäyntiin.

”12. Lapsella on oikeus ilmaista omat mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa ja ne on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.” (YK 1989, §12).

Esimerkiksi artiklan 12 nojalla voidaan siis todeta, että lapsella täytyy myös olla valtaa ja vaikutusmahdollisuuksia itseään koskevissa asioissa. Samaa sanotaan Opetushallituksen Laatua kodin ja koulun väliseen yhteistyöhön -julkaisu (Opetushallitus 2007, 16, 28), jossa todetaan lapsen edun olevan tärkein asia päätöksiä mietittäessä. Lasta on kuunneltava ja tämän on saatava osallistua itseään koskevien päätösten tekemiseen ikänsä luomissa puitteissa (Opetushallitus 2007, 16, 28).

Lasten ja aikuisten valta ja vaikutusmahdollisuudet koskevat usein keskenään hieman eri osa-alueita. Lasten valta pohjautuu monesti tunteisiin liittyviin kysymyksiin, kun taas aikuisten valta liittyy enemmän käytäntöihin ja periaatteisiin. (Gjerstad 2015, 19.) Lapset vaikuttavat aikuisiin esimerkiksi vastustelulla tai neuvottelulla, vetoamalla lapsen asemaan tai vaikuttamalla aikuisten tunteisiin (Vuori 1991, 63–64; ks. Gjerstad 2009, 85).

3.2 Vallan käytön haasteita

Vaikka vallan teorioissa ja tutkimuksissa korostetaan sitä, että vallan käytössä ja vaikuttamisessa on kyse sekä myönteisistä että kielteisistä asioista, ei vallan käytön haasteita ja kielteisiä asioita voida sivuuttaa. Pietikäinen jopa toteaa, että yleisesti ajateltuna käsitteessä valta on jotain epämiellyttävää ja arveluttavaa (Pietikäinen 2010, 7). Vallan käytön haasteet nostetaan siis erikseen tässä tutkimuksessa esiin, sillä pahimmillaan vääränlaisella ja kielteisellä vallan käytöllä voi olla hyvinkin dramaattiset ja kohtalokkaat seuraukset, jopa toisen ihmisen kuolema.

Äärimmäisiä vallan käytön keinoja ovat esimerkiksi fyysinen tai henkinen väkivalta tai lapsen perustarpeiden laiminlyönti. Tällainen valta haittaa lapsen hyvinvointia ja kasvua omaksi, tasapainoiseksi itsekseen. (Gjerstad 2015, 241.)

Kuten jo aiemmin on todettu, manipulointi on vahva vallan käytön keino, jota käyttäjä ei kuitenkaan välttämättä edes huomaa käyttävänsä. Manipulointia tehdään kuitenkin myös tietoisesti, ja jopa myönteisellä tarkoituksella. Huoltajat voivat esimerkiksi manipuloida lastaan saadakseen tämän mielen paremmaksi. Tällaista manipulointia voi olla esimerkiksi se, että lapsi luulee osallistuvansa päätöksentekoon, vaikkei hän oikeasti asiaan vaikuta millään tavalla. (Gjerstad 2015, 123.)

Eräs haaste, joka liittyy vallan käyttöön, on tasapainottelu sopivan vallan käytön kanssa. Vallan käyttöä pitäisi osata tasapainotella niin, että aikuisen lapseen kohdistama valta ei ole liian lapsikeskeistä, muttei liian aikuiskeskeistäkään. (Gjerstad 2015, 95.) Tilanteet, joissa aikuisten lapsille kohdistavat vaatimukset ovat suhteettomia, ovat sellaisia, joissa lapsen yleisesti kohtuullisina pidettyjä odotuksia vähätellään tai vastaavasti lapsen yleisesti liiallisina pidettyjä vaatimuksia toteutetaan. Tällainen voi kuitenkin olla hyvin haitallista lapselle, sillä jos lapsi saa päättää liikaa tai liian vähän asioista, hänen olonsa saattaa tulla turvattomaksi liian suuren tai pienen vastuun alla. (Rusanen 2011, 85–86.)

Huoltajien on valtaa käyttäessään hyvä pohtia, miksi he käyttävät valtaansa tietyissä tilanteissa juuri niin kuin sitä käyttävät. Harvoin huoltajien tarkoitus on pelkästään parantaa lapsen käytöstä yksittäisessä tilanteessa, sillä useimmiten taustalla on toive lapsen ajattelun, arvojen tai asenteiden muuttumisesta. (Gjerstad 2015, 20.) Voidaan olettaa, että tarkoitus on saada lapsen käytöksen muutos pysyväksi ja sellaiseksi, että hän on itse samaa mieltä oikeanlaisista ajattelu- ja käytöstavoista.

Valtakirjallisuutta tarkasteltaessa törmätään usein vallan lisäksi vastuuseen. Vastuu tulee myös tässä tutkimuksessa aika ajoin esiin, vaikkei se olekaan tutkimuksen pääteema. Valta ja vastuu kulkevat kuitenkin käsi kädessä, sillä useimmiten sillä, jolla on valtaa vaikuttaa asioihin, on myös vastuu näiden asioiden toimimisesta. Esimerkiksi huoltajien kouluvalinta ja valintaan liittyvä valta voidaan rinnastaa myös vastuuseen valinnan onnistumisesta. Tella muistuttaa, ettei voida olettaa, että kaikilla huoltajilla olisi yhtä hyvät kyvyt tehdä mahdollisimman hyvä valintoja lapsensa koulutuksen eteen, ja siksi samanlaisen vallan ja vastuun antaminen kaikille huoltajille on vähintäänkin arveluttavaa. (Tella 2003, 100.)

3.3 Koulun näkökulma valtaan

Vaikka historiaa tutkittaessa voidaan huomata, ettei kodin ja koulun yhteistyö ole aina ollut itsestäänselvyys, velvoittaa nykyinen perusopetuslaki koulua tekemään yhteistyötä kotien kanssa (Perusopetuslaki 2003/477 §3). Täysi kasvatusvastuu lapsista on aina kotona (Opetushallitus 2007), mutta ”valtion on tuettava vanhempia lasten kasvatuksessa” (YK 1989, §18). Yhteistyötä kodin ja koulun välillä tehdään siksi, että oppimisen, hyvinvoinnin ja kehityksen tukeminen olisi mahdollista (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014; 16, 107). Lisäksi Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014, 11) tarkennetaan, että yhteistyön täytyy koskea pelkän koulunkäynnin lisäksi opetusta ja oppimista.

Kodin ja koulun vuorovaikutus vaatii molemminpuolista luottamusta. Parhaimmillaan opettajat voivat oppia yhteistyön avulla oppilaista uusia asioita ja näin ollen auttaa heitä entistä paremmin. (Fenton, Harry & Ocasio-Stoutenburg 2017, 223.)

Opettaja huomioi lapsen iän suunnitellessaan sopivimpia viestintätapoja kodin ja koulun välille (Opetushallitus 2007, 16, 28). Mitä vanhemmasta lapsesta on kyse, sitä enemmän hän voi saada vastuuta omasta koulunkäynnistään, mutta yhteistyötä tarvitaan silti. Kodin ja koulun yhteistyöllä voi parhaimmillaan tukea paitsi oppimista, myös lasten itsenäistymistä. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 314, 317.)

Vaikka opetussuunnitelman mukaan jokaisen huoltajan tulisi aika ajoin saada koululta tietoa lapsen koulunkäynnistä, voi saatavan tiedon määrä vaihdella paljon koulujen ja opettajien välillä. Huoltajilla tulisi kuitenkin aina olla oikeus tulla kuulluksi omaa lastaan koskevissa asioissa. (Opetushallitus 2007, 10.) Koulutuspolitiikan diskurssit kuvaavat vanhempia ja huoltajia koulujen yhteistyökumppaneina ja asiakkaina, joskus jopa vihollisina (Metso 2004, 26, 54).

Kuten jo aiemmin totesin, valtaan liittyy tiiviisti myös ajatus vastuusta. Kenellä on valtaa, on myös vastuuta. Vuosien saatossa on noussut yleinen keskustelu siitä, kuka kantaa vastuun oppilaista ja lasten kasvatuksesta. Tämä kasvatusvastuu on siirtynyt vuosikymmenten saatossa entistä enemmän kodeilta kouluille, mistä ollaan osaltaan tyytyväisiä, mutta myös huolissaan. (Metso 2004, 52.)

Huoltajien valtaa tarkasteltaessa törmätään ongelmallisen vanhemman määrittelyyn. Huoltajat saattavat näyttää hankalilta ja ongelmallisilta – kenties jopa vääränlaisen vallan käyttäjiltä, jos heitä ei kiinnosta tarpeeksi lasten koulunkäynti. Ongelmallisina huoltajat voidaan kuitenkin nähdä myös, jos heillä on liikaa mielenkiintoa koulunkäyntiin tai jos he yrittävät vaikuttaa liikaa koulunkäyntiin ja koulun arkeen. (Metso 2004, 33.) Opettajat siis määrittelevät pitkälti, mikä on soveliaista huoltajien käytöstä ja mikä ei. Voidaan myös todeta, että opettajan valta oppilaiden koulunkäyntiin liittyen on isompi kuin huoltajien valta. Metson tutkimuksessa opettaja korosti oppilaille, että huoltajien on allekirjoitettava nekin kokeet, jotka ovat menneet huonosti. Tällaisella vuorovaikutuksella opettaja viestii ainakin oppilaille, ettei huoltaja voi tehdä asialle muuta. (Mt. 86.)

3.3.1 Koulun valtanäkökulman historiaa

Koulun näkökulmaa huoltajien valtaan tutkittaessa on hyvä tarkastella ensin vallan ja yhteistyön historiaa. Historiakatsauksen avulla on helpompi ymmärtää, miksi huoltajien käsitykset vallasta näyttäytyvät nykypäivänä sellaisina kuin ne näyttäytyvät. Vuoden 1872 koulujärjestyksessä todetaan, että oppilaiden on oltava tottelevaisia koululle ja koulun käskyille paitsi koulussa, myös koulumatkoilla, ”kellareissa ja ravintoloissa” (Ojakangas 1997, 37). Jos siis koululla on ollut verrattain paljon valtaa moniin asioihin lasten elämässä, miten asia on ollut toisinpäin? Mihin asioihin kotoa on voitu vaikuttaa?

Opettajalla on ollut koulun alkuajoista saakka paljon valtaa oppilaisiin. 1800-luvulla puhutaankin nimenomaan opettajan kurista oppilaisiin, eikä kotia juurikaan tuoda esiin kurikeskustelussa. (Ojakangas 1997.)

Vaikka kuri on ollut kovaa, opettajan ja oppilaan suhde ei ole ollut kuitenkaan mielivaltaisen. Opettaja ei ole voinut päättää itse kaikista asioista, vaan hänkin on ollut kouluvallan alainen toimija koulun alkuajoista lähtien. (Ojakangas 1997, 39–40.) 1940–1950 -luvuilla opettajan oli selvitettävä liuta asioita lapsen koulunkäyntiin ja kotioloihin liittyen. Hänen oli muun muassa perehdyttävä asuntoon, jossa lapsi asui, vanhempien sivistystasoon ja kasvatustyöpyrkimykseen ja lapsen terveydentilaan. (Ojakangas 1997, 145–146.) Opettajan on siis täytynyt olla valvova silmä monessa lapsen kasvuun liittyvässä asiassa, ja näin ollen huoltajien vaikutusmahdollisuuksia lapsen koulunkäyntiin ja kasvuun on rajoitettu jo pitkään.

Eräs mielenkiintoinen näkökulma huoltajien valtaan suhteessa koulun valtaan on fyysinen kuritus. Menemättä kurituksen syihin tai siihen, onko ruumiillinen kuritus ollut oikeutettua, milloin mistäkin syystä, nostan esiin koulun ja kodin keskenään erilaisen aseman mitä tulee fyysiseen kuritukseen. Fyysinen vallan käyttö kiellettiin Suomessa oppikouluissa jo 1832 ja kansakouluissakin vuonna 1914, eikä esimerkiksi kirjalla tai viivoittimella lyöminen ole ollut enää sallittu valta- ja kurikeino pitkään aikaan. (Ojakangas 1997, 60–61; Antikainen ym. 2013, 37.) Tilanne on kuitenkin ollut erilainen kodin vallan käytössä. Kotioloissa lapsen fyysinen rankaiseminen kiellettiin vasta 1970-luvulla, ja siihen asti huoltajilla onkin ollut täysi valta rangaista lapsiaan ruumiillisesti – eli oman tulkintani mukaan käytännössä rankaisemisen kautta täysi valta päättää lähes kaikista lapsen asioista. (Ojakangas 1997, 60–61; Antikainen ym. 2013, 37.)

Tutkimusten mukaan vielä 1970-luvulla koulun asiakirjoissa huoltajiin viitattiin hyvin vähäsanaisesti, vaikka olettamus oli, että opettajat ovat ainakin jollain tasolla yhteydessä huoltajiin. Vuoden 1983 peruskoulutuslain myötä huoltajien valta ja vaikutus päätöksiin kasvoi huomattavasti. (Metso 2004, 51–52.) Viitisentoista vuotta myöhemmin, vuonna 1999, otettiin käyttöön uusi koululainsäädäntö, jonka yksi tärkeimmistä muutoksista oli kouluvalinta. Siinä huoltajilla oli mahdollista valita lapsen kouluksi jokin muu kuin ensisijainen lähikoulu, mikä lisäsi huoltajien valtaa huomattavasti. (Tella 2003, 94.)

3.3.2 Aiempia tutkimuksia aiheesta

Huoltajien valtaa, heidän osallisuuttaan lastensa koulunkäyntiin ja heidän näkemyksiään koulusta on tutkittu paljon. Erilaisia näkökulmia, teorioita ja tutkimusmenetelmiä teemaan liittyen on paljon, mutta ”vanhempien, perheen ja kodin merkitys on todettu tärkeäksi ja merkittäväksi tekijäksi lasten koulunkäynnin tukemisessa”. (Metso 2004, 26.) Nostan esiin joitain tutkimuksia, jotka omasta mielestäni tuovat aiheeseen lisäarvoa ja -ymmärrystä oman tutkimuksen kannalta.

Kouluvalintaa ja siihen liittyvää keskustelua on tutkinut ainakin Tella (2003, 95). Hän tarkasteli Helsingin Sanomien palstoilta poimittuja keskusteluita kouluvalinnoista, minkä vuoksi tutkimuksella onkin yhtenevyyksiä oman tutkimukseni kanssa. Tellan tutkimuksen mukaan huoltajat halusivat vaikuttaa lastensa kouluvalintoihin, mutta kaikilla huoltajilla ei ole välttämättä tarpeeksi hyviä resursseja tai muita edellytyksiä siihen.

Clarcken ym. (2015) tutkimuksessa tutkittiin huoltajien kotiläksyihin osallistumisen yhteyttä vanhemman ja koulun vuorovaikutukseen ja lapsen akateemiseen ahkeruuteen. Lopputulos oli se, että mitä aiemmassa vaiheessa lapsen koulu-uraa huoltajat seuraavat lastensa läksyjen tekemistä, sitä paremmin lapset pärjäävät koulussa. (Clarke ym. 2015, 58–59.) Tämäkin tutkimus painottaa siis huoltajien tärkeyttä lapsen koulunkäynnissä.

Strandell (2012a) puolestaan tutki lasten iltapäivätoimintaa ja näiden toimintapaikkojen ja -ohjaajien yhteistyötä kotien kanssa. Iltapäiväohjaajat kertoivat kokemuksiaan lasten huoltajista ja päätäntävällästä. Tutkimuksen mukaan iltapäiväohjaajien tärkeä tehtävä oli rauhoitella huoltajia ja vähentää huoltajien murehtimista lapsesta, osa huoltajista kun oli huolissaan siitä, että pärjääkö lapsi iltapäivätoiminnassa. Toisaalta ohjaajat pitivät tärkeänä myös sitä aspektia, että iltapäivätoiminnassa lapsi on turvassa kodin vastuuttomilta huoltajilta. (Strandell 2012a, 206.) Perheitä on siis erilaisia, ja jokaisen oppilaaseen ja huoltajaan on suhtauduttava eri tavoin.

Tutkimuksia on myös siitä, mitä vanhemmat ja huoltajat ajattelevat koulusta ja koulunkäynnistä. Pohjoismaisessa koulubarometrissa (Nordisk Ministerråd 2001) aikuisväestön mielenkiintoa koulutukseen. Tutkimuksen mukaan suomalaiset olivat 1990-luvun lopussa muihin pohjoismaihin verrattuna tyytyväisimpiä koulukasvatukseen ja lähes kolme neljäsosaa suomalaisten koululaisten vanhemmista oli sitä mieltä, että koulu on onnistunut hyvin ja tasapuolisesti kasvatustehtävässään. Melkein sama määrä suomalaisista ajatteli koulun onnistuneen hyvin myös eri aineiden opettamisessa. (Nordisk Ministerråd 2001, 9.)

Räty (1995) on myös tutkinut suomalaisten koululaisten vanhempia ja heidän koulutustyytyväisyyttään. Hänen tutkimustuloksensa ovat hyvin linjassa Pohjoismaisen koulubarometrin (Nordisk Ministerråd 2001) kanssa, ja Räty osoittaa vanhempien olevan tyytyväisiä esimerkiksi koulun opetukseen, yhteistyöhön ja omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Näiden tutkimustulosten perusteella voitaisiin siis ajatella, että huoltajien ollessa näin tyytyväisiä lastensa koulutukseen, eivät he kaipaa kovinkaan paljoa vaikutus- ja muutosmahdollisuuksia.

Vaikka tutkimukseni tutkii huoltajien kokemaa vallan tunnetta, tuon esiin myös muutaman tutkimuksen, jotka ovat tutkineet vallan käyttöä koulun näkökulmasta. Nämä tutkimukset eivät ole yhtä paljon kytköksissä tutkimukseeni kuin aiemmin mainitsemani tutkimukset, mutta muistuttavat siitä, ettei koulunkäyntiä ja siihen vaikuttamista voida katsoa vain huoltajien silmin. Esimerkiksi vaikutusmahdollisuuksista puhuttaessa on hyvä tietää, että Rädyn (1995) tutkimuksen mukaan opettajien mielestä koululla on hyvät mahdollisuudet, mutta myös velvollisuudet ohjata oppilas peruskoulun loppuun.

Huoltajien tarpeeseen vaikuttaa lastensa koulunkäyntiin on taustalla huoltajan arvostus opettajaa ja koulua kohtaan. Yleisesti voidaan todeta, että jos huoltajat arvostavat lastensa opettajia, ei heidän tarvitse muuttaa ja vaikuttaa koulunkäyntiä niin paljon kuin jos heidän arvostuksensa opettajia kohtaan on pienempi. Rinne ym. (2011, 203) tutkivat koulujen opettajien ja rehtoreiden käsityksiä koulusta ja koulutuksen arvioinnista. Rinteen ym. tutkimuksen mukaan suurin osa opettajista koki heidän ammattinsa arvostuksen laskeneen aiempaan verrattuna. Vielä 1990-luvun loppupuolella opettajat ovat kokeneet oppilaiden vanhempien arvostavan opettajien ammattia.

Metso tutki tutkimuksessaan (Metso 2004) yläasteopettajien näkemyksiä vanhempien osallisuuteen koulussa ja sitä kautta kodin ja koulun vuorovaikutusta. Tutkimustulokset osoittivat huoltajien olevan tärkeä osa koulunkäyntiä, vaikka opettajat ja koulu laittavatkin rajan siihen, mihin asioihin huoltajia hyödynnetään ja mihin ei.

Metson tutkimus tuo esiin monia toiveita, joita opettajat asettavat huoltajille (Metso 2004, 79–81). Huoltajat eivät taida kyetä vaikuttamaan juurikaan näihin opettajien toiveisiin, mutta pystyvät paljon itse määrittelemään sitä, millaisia huoltajia he itse ovat ja mitä ominaisuuksia he haluavat täyttää. On toki muistettava, että kaikkiin vallan elementteihin ja valtaan vaikuttaviin tekijöihin eivät pysty huoltajat itse vaikuttamaan, kuten lakien säätelemään autonomiaan. Suurin osa elementeistä on kuitenkin sellaisia, joihin voi tavalla tai toisella itse vaikuttaa, ja näin ollen olla vaikuttamassa omiin vaikutusmahdollisuuksiin. Metson tutkimuksessa eräs opettaja kiteytti huoltajien seuraavalla tavalla.

”Ei minusta siinä ole mitään niin kun rajoitusta [vanhempien osallistumisessa]. Ei vanhempien tarvitse olla lainkaan tai saavat panna kaikkensa, että se riippuu ihmisestä ja tilanteesta. Jos ei halua olla mukana ja oma oppilas itsenäisesti nää asiat täällä hoitelee ja on, niin se ei mun mielestä tarvitse.” (Metso 2004, 81.)

Metson tutkimuksen mukaan huoltajilla näyttäisi olevan valta-asema lapsiin ja nuoriin erityisesti oppilaiden kuria tarvittaessa. Poissaolot, myöhästymiset ja muut rikkeet ilmoitetaan huoltajille, jotka sitten auttavat koulua järjestyksenpidossa. Huoltajilla uhkailtiin oppilaita ja ”kaiken, mitä oppilaat koulussa tekivät ja tuottivat, tuli olla sellaista, että sen voi kertoa tai näyttää vanhemmille”. Vaikka aiemmin totesin opettajan määrittelevän huoltajien valtaa, ja pakottavan huoltajat esimerkiksi allekirjoittamaan papereita, tuntuu huoltajien auktoriteetti kuitenkin olevan opettajan auktoriteettia isompi oppilaille, varsinkin juuri kurinpidollisissa asioissa. (Metso 2004, 82–83.)

Oppilaiden rankaiseminen siirrettiin vanhempien tehtäväksi ja Metson tutkimuksen mukaan suurin osa oppilaista pelkäsikin sitä, minkälaisia viestejä koulu oppilaasta viestittiin. Ihan kaikkia oppilaista viestit eivät pelottaneet, mutta suurimpaan osaan yläkouluoppilaista se vaikutti myönteisesti. (Metso 2004, 84.)

4. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa esittelen tekemäni tutkimuksen lähtökohdat ja käytännöt. Tutkimuksen käytännöistä käydään ensin läpi aineiston keruu keskustelupalstoilta, minkä jälkeen tarkastellaan aineiston analyysia, joka tehtiin diskurssianalyysin keinoin. Tähän lukuun paneutumisen jälkeen on helpompi ymmärtää tutkimusta ja sen tuloksia, jotka esitellään luvussa 5.

Tutkimukseni tarkoitus oli alun perin saada selville, mitkä vallan elementit huoltajat näkevät merkityksellisinä vaikuttamassa näkemyksiinsä vaikutusmahdollisuuksistaan lastensa koulunkäynnissä. Siksi lopulliseksi tutkimuskysymykseksi muodostui seuraava kysymys.

1. Minkälaista valtaa huoltajat näkevät itsellään olevan vallan elementtien näkökulmasta?

Tutkimusta tehtäessä käsiteltiin huoltajien keskusteluita vallasta ja vaikutusmahdollisuuksista ja siitä, mitä asioita he nostavat keskusteluun vaikutusmahdollisuuksien taustavaikuttajina. Tutkimuksessani etsin aineistosta Taulukossa 2 esiteltyjä vallan elementtejä ja toisaalta pyrin täydentämään näitä neljää ulottuvuutta aineistosta nousevien vallan käytön esimerkkien avulla. Tutkimus on siis teorialähtöinen eli deduktiivinen tutkimus, jonka valintaa perustelen vielä myöhemmin.

Tutkimuksen tavoite on tuoda esiin huoltajien kokemuksia vallan taustatekijöistä. Tämän tutkimuksen pohjalta emme voi tietää, miten nämä huoltajat toimivat arjessa lapsen koulunkäynnin hyväksi oikeasti, mutta saamme mahdollisuuden kuulla, mitkä asiat huoltajien mielestä voisivat vaikuttaa heidän vaikutusmahdollisuuksiinsa.

4.1 Toimijoiden määrittely

Jotta tutkimusta ja aihetta voisi ymmärtää paremmin, on hyvä määritellä tutkimuksen kannalta tärkeät toimijat. Näitä ovat tässä tutkimuksessa huoltajat, lapset ja koulu.

Tutkimuksessa huoltajilla tarkoitetaan niitä aikuisia, jotka ovat virallisesti vastuussa lasten koulunkäynnistä. Perhemuodot ovat muuttuneet viime vuosikymmenien aikana radikaalisti, ja nykyään on hyväksyttävää olla muitakin perhemuotoja perinteisen ydinperheen lisäksi (Metso 2004, 19). Tämän vuoksi tutkimuksessa puhutaan huoltajista käsitteen vanhemmat asemesta. Huoltajakäsite pitää sisällään sekä vanhemmat että muut huoltajat. Tällaisia ”muut huoltajat” -kategoriaan kuuluvia tilanteita voisivat olla esimerkiksi ne tilanteet, joissa lapsi on sijoitettu toiseen perheeseen, ja huoltajana toimii sijaisvanhempi. Tutkimus ei oleta mitään perheen huoltajien määrästä, vaan tutkimuksen aiheet ovat sovellettavissa perheisin huoltajien lukumäärästä riippumatta.

Lasten osalta tutkimus keskittyy peruskoululaisiin ja heidän huoltajiinsa, sillä kaikki peruskoululaiset ovat poikkeuksia lukuun ottamatta alle 18-vuotiaita ja näin ollen lain edessä vielä huollettavia. Lapsen määritelmä tutkimuksessa on siis noin 6–16 vuotta, pitäen sisällään oppilaat esikoulusta peruskoulun loppuun saakka.

Koululla tässä tutkimuksessa tarkoitetaan kaikkia niitä toimijoita tai toimintoja, jotka jollain tavalla liittyvät lapsen opiskeluun, koulussa käymiseen tai kouluarkeen. Tällaisia tekijöitä ovat sekä opettajat, rehtorit ja koulunkäynninohjaajat että opetussuunnitelmat, koulurakennus ja koulunkäyntiin liittyvät lait. Myös iltapäivätoiminta lasketaan tässä tutkimuksessa kouluun liittyväksi, vaikkei se olekaan osa virallista koulupäivää. Strandell (2012a) tutki tutkimuksessaan lasten iltapäivätoimintaa Helsingissä vuosina 2007–2008, ja koska hänen tutkimustuloksensa osoittivat iltapäiväohjaajien ja huoltajien yhteydenpidon tärkeyden, en halunnut jättää iltapäivätoimintaa tutkimukseni ulkopuolelle.

4.2 Aineiston keruu

Tämän tutkimuksen aineisto kerättiin keväällä 2019 internetin kaikille avoimen keskustelupalstan avulla. Tällaisia tekstejä ja tiedostoja, joita ei ole alun perin tehty tutkimusta varten vaan osaksi ihmisten arkea, kutsutaan tutkimuksen teossa sekundäärilähteiksi. Tällaisia lähteitä ovat esimerkiksi päiväkirjat, kalenterit, puhelinluettelot ja muut niin kutsutut ”järjestetyt tiedostot”. (Järvinen & Järvinen 2004, 156.) Tutkimuksen aineistoksi valikoituivat vauva.fi- sivuston Aihe on vapaa -keskustelut. Vauva.fi:n keskustelupalsta on kaikkien käyttöön tehty avoin palsta, joka on keskustelua varten auki päivittäin kello 7–23. (Vauva.fi 2013.)

2000-luvun alussa iso osa keskustelupalstoista toimi ilman rekisteröitymistä, tosin käyttäjien rekisteröintivelvollisuus on lisääntynyt rumien keskusteluiden myötä (Suominen 2013, 41, 46). Herjaavaa juoruilua on pyritty vähentämään rekisteröitymisen ja joidenkin aiheiden poistamisen avulla (mt. 43). Tutkimukseen valikoidulle keskustelualustalle ei kuitenkaan tarvitse rekisteröityä halutessaan osallistua keskusteluun. Myös lukeminen on avointa kaikille. (Vauva.fi 2013.)

Vauva.fi -sivusto valikoitui muiden keskustelupalstojen joukosta tähän tutkimukseen useammastakin syystä. Ensinnäkin, vauva.fi -sivuston keskustelumäärä on erittäin laaja. Tarkkaa keskustelumäärää ei sivustolta selviä, mutta jotain keskustelujen määrästä kertoo se, että uusia keskustelualoituksia sivustolla ilmestyy noin 16–70 joka tunti. Lisäksi vauva.fi -sivuston keskustelupalstalla on hakutoiminto, mikä oli välttämätön tutkimuksen aiheeseen sopivien keskusteluiden etsimisessä. Aineisto kerättiin Aihe on vapaa -keskusteluista, joissa tutkijana oletin eniten olevan keskustelua lasten koulunkäynnistä verrattuna muihin, valmiiksi asetettuihin keskusteluaiheisiin, joita tällä sivustolla ovat muun muassa vauvakuume, raskaus ja synnytys ja vauvat ja taaperot.

Vauva.fi -sivusto ei muokkaa keskusteluiden kommentteja ennen julkaisua, vaan kommentit julkaistaan sellaisena, kuin kirjoittaja on ne kirjoittanut. Sivuston ylläpitäjät voivat kuitenkin evätä pääsyn keskusteluihin osallistumisesta niiltä keskustelijoilta, jotka jollain tavoin toimivat vauva.fi:n sääntöjen vastaisesti. Lisäksi ylläpito voi poistaa tai muokata keskusteluita, jotka rikkovat lakia tai ovat muulla tavoin hyvän tavan vastaisia. (Vauva.fi 2013.)

Keskustelupalstat ovat yleisesti ottaen alueita, joilla voi keskustella kansalaisia askarruttavista asioista hyvin arkipäiväisesti. Siellä on alusta alkaen jaettu mielipiteitä, joskin usein myös hyvin kärkkäästi, sillä kuten jo aiemmin totesin, monilla keskustelupalstoilla keskustelu oli alun perin anonyymiä. (Suominen 2013, 42-43.) Tästäkin syystä internetin keskustelupalsta sopi tutkimukseni aineistopohjaksi, sillä oletamus oli, että aineisto antaisi hyvät eväät mielipiteiden ja näkemysten tarkasteluun.

Sekundäärilähteestä hankitun aineiston tutkimuskäytössä on omat haasteensa. Aineistoa analysoitaessa on hyvä muistaa, ettei aineistoa ole alun perin tehty tutkimuskäyttöön. Järvinen ja Järvinen (2004) huomauttavatkin, että tutkijan olisi hyvä pohtia ja tarkastella dokumentin alkuperäistä käyttötarkoitusta. (Järvinen & Järvinen 2004, 156.) Näin ollen olen siis tietoinen, että vauva.fi -keskustelujen tarkoitus on alun perin välittää osallistujien mielipiteitä toisilleen. Aineisto ei siis tosiaanakaan kuvaa objektiivisesti todellisuutta, vaan kertoo yksittäisten ihmisten, lasten huoltajien, näkemyksiä lasten koulumaailmasta ja omista vaikutusmahdollisuuksistaan tähän maailmaan. Tällaista todellisuuden pohtimista Järvinen ja Järvinen pitävät tärkeänä (Järvinen & Järvinen 2004, 156).

Toin jo aiemmin ilmi sen, että vauva.fi -sivuston keskustelusivuilta löytyy etsimistä helpottava hakukenttä, jonka avulla voi hakea keskusteluja tietystä aiheesta. Keskusteluiden haku tapahtui valitsemalla vallan elementtien mallista kunkin elementin avainsanat. Nämä avainsanat on koottu yhteen Simolan (2009) vallan elementeistä ja näitä elementtejä tutkineista tutkimuksista (ks. luku 2.3). Avain- eli hakusanat voidaan nähdä Taulukosta 3.

Taulukko 3. Aineiston hakusanat.

Vallan elementit Poliittinen taso	Toimijat a,b,c... (vrt. Weber ja Parsons)	Suhteet R, R`, R``... (vrt. Foucault)
Poliittisen mielenkiinnon taso (politics)	Resurssit - raha koulu - aika koulu - huoltajan aika - aikaa koululaiselle - aikaa koululle - aikaa läksyille - koulu jaksaminen - vanhempien jaksaminen - perhesuhteet koulu - emotionaalinen riippuvuus	Asema - asema lapseen - asema oppilaaseen - huoltajan asema lapseen - asema opettajaan - huoltajan asema opettajaan - asema opeen - huoltajan asema opeen - asema perheessä koulu - muut luokan huoltajat - muut luokan vanhemmat - muiden lasten vanhemmat - muiden lasten huoltajat - huoltajan asema koulu - vanhemman asema koulu
Poliittinen tai syvä poliittinen taso (political)	Autonomia - oppilas päättää - huoltajan autonomia - vanhemman autonomia - vanhemman itsehallinta - huoltajan itsehallinta - koululaki - koulupolitiikka - koulutuspolitiikka - koulun rutiini - oppilaiden rutiinit - huoltajan itsenäisyys - vanhemman itsenäisyys - vanhemman vaikutusmahdollisuudet - vanhemman vaikutusmahdollisuudet kouluun - huoltajan vaikutusmahdollisuudet - huoltajan vaikutusmahdollisuudet kouluun	Identiteetti - vanhemman identiteetti - huoltajan identiteetti - huoltajan itsekäsitys (EI) - huoltajan käsitys itsestä - vanhemman käsitys itsestä (EI) - vanhemman itsekäsitys (EI) - vanhemman minäkäsitys (EI) - huoltajan minäkäsitys - huoltajan uskomus itsestä - vanhemman uskomus itsestä - vanhemman asenne koulu - arvomaailma koulu - arvomaailma perhe - säännöt koulu - vanhemman asenteet - arvot perhe - arvot koulu - perheen poikkeavuus - vanhemman leimautuminen - perhe kulttuuri

Lisäksi hakuja tehtiin seuraavilla, aihetta laajemmin ja yleisemmin luotaavilla hakusanoilla:

- koulu, valta
- koti, valta
- vanhempien valta
- vanhempien valta koulu
- vanhemmat päättää / päättävät
- vanhempien päätös
- huoltajien valta
- huoltajien valta koulu
- huoltajat päättää / päättävät
- huoltajien päätös
- kuka päättää
- vastuu
- pakko
- vanhempien päätös
- koulun valta
- koulun vastuu

Nämä yleiset hakusanat vaikuttivat myös vallan elementtien hakusanoihin. Esimerkiksi hakusana ”vanhemmat päättää” olisi sopinut myös autonomian hakutermeihin, mutta aineiston saatavuuden kannalta ei ollut väliä, missä kohtaa milläkin hakutermillä haettiin. Pyrkimys oli siis välttää turhaa samojen hakutermien käyttöä ajan säästämiseksi. Huomasin myös melko varhaisessa vaiheessa, ettei hakusanojen taivuttaminen (vanhemman autonomia → vanhempien autonomia) tuottanut lisää keskusteluita hakutuloksiin. Tämän vuoksi jätin sanojen taivuttamisen pois huomattua sen turhaksi.

Keskusteluita etsittäessä huomasin hakutermin menevän päällekkäin, sillä varsinkin aineiston keruun loppupuolella tehdyt haut tuottivat sellaisia keskusteluita, jotka oli jo poimittu tutkimukseen. Kuitenkin, jokaisen hakutermin tuloksia käytiin läpi vähintään neljä sivua, eli jokaisesta hakusanasta kahlattiin noin 20–40 keskustelua läpi. Neljännellä tulosivulla oli harvemmin enää mitään tutkimukseen liittyvää, joten tiesin, ettei ole merkityksellistä jatkaa muille sivuille. Jos neljäs sivu tuotti vielä hyviä keskusteluita, jatkoin vielä lisäsivujen ja -keskusteluiden tarkastelua.

Tutkimuksen aineistoksi kelpasivat kaikki huoltajien kirjoittamat keskustelut, jotka jollain tavalla puhuivat vanhempien tai huoltajien vallasta, tai jollain muulla tavalla viittasivat vallan elementteihin. Esimerkiksi selkeästi lasten tai opettajien kirjoittamat keskustelut eivät olleet sitä, mitä tutkimukseen etsittiin, ja siksi ne jätettiin aineiston ulkopuolelle. Ilmaisut, jotka johtivat keskustelun poimimiseen analyysia varten, olivat seuraavien kaltaisia.

- päätäntävalta
- päätösvalta
- sananvalta
- oikeus päättää
- pakottaa
- määrä
- vaikuttaa
- ei ole / on valtaa
- määräilyvalta
- kuka päättää
- vaikutusvalta
- vastuu

Aikarajoitetta aineistolle ei myöskään asetettu, vaan keskustelut voivat olla minkä tahansa vuoden keskustelupalstoilta. Lopulta tutkimukseen valikoitui 93 vauva.fi-keskustelupalstan keskustelualoitusta. Lyhimmässä keskustelussa on neljä kommenttia, poissulkien keskustelun aloitusviesti. Pisimmässä tutkimukseen valikoituneessa keskustelussa on puolestaan kommentteja 638, myöskin aloitus poissulkien. Keskusteluiden pituus vaihtelee siis huomattavasti. Tutkimukseen valikoituneet keskustelut oli käyty kolmen vuoden aikana, vanhin keskustelu on toukokuulta 2016, uusin huhtikuulta 2019.

4.3 Metodologia

Tämä alaluku käsittelee tutkimuksen metodologiaa ja tutkimusmetodia. Tuon ne esiin siksi, että lukijan olisi aiempaa helpompi ymmärtää tutkimuksessa tehtyjä päätöksiä ja rajoituksia. Metodologian ja tutkimusmetodin esittelyn tarkoitus on myös tuoda esiin niitä syitä, miksi tutkimuksessa on päädytty juuri näihin metodologisiin päätöksiin ja metodeihin.

Metodologialla eli menetelmäopilla tarkoitetaan yleisesti jotain lähestymistapaa, jolla tutkimusteemaa lähdetään arvioimaan ja tutkimaan. Metodologian tarkoitus on palvella käytännön tutkimusta ja tutkimusprosessia. Se antaa ikään kuin tutkimuksellisen kielen tutkimusprosessista puhumiselle. (Krippendorff 2004.) Metodologiassa pohditaan sitä, ”kuinka voidaan saada tietoa siitä, minkä uskotaan olevan tiedettävissä” (Guba, Lincoln & Lynham 2000, 107–108). Tämän tutkimuksen metodologisiin päätöksiin lukeutuvat muun muassa kvalitatiivinen tutkimus ja teorialähtöisyys.

Metodologiaan läheisesti liittyvä käsite on metodi, joka valitaan metodologian jälkeen (Guba, Lincoln & Lynham 2000, 107–108), ja joka puolestaan tarkoittaa jotain tiettyä tutkimustekniikkaa. Metodin tarkoitus on yhdistää teoria, hypoteesi ja metodologia toisiinsa (Silverman 2006). Tämän tutkimuksen metodi on diskurssianalyysi, sillä Husan mukaan ”diskurssianalyysia pidetään yleisimmin metodina, jolloin se viittaa tiettyyn tapaan järjestää ja tulkita kielellistä tutkimusaineistoa” (Husa 1999, 92).

Tämä tutkimus tehdään mikrotason tutkimuksena, sillä tutkimuksen kohteena ovat yksilöt ja pienet ryhmät. Verrattuna makrotutkimukseen, jossa tarkastelun kohteena olisivat yhteiskunta, yhteisöt ja organisaatiot, makrotutkimus keskittyy pienempiin tutkimusyksiköihin, kuten yksilön asenteisiin, motiiveihin ja valintoihin. (Järvinen & Järvinen 2004, 40.)

4.3.1 Kvalitatiivinen tutkimus

Tutkimukseni on kvalitatiivinen eli laadullinen katsaus huoltajien vallan elementteihin. Kvalitatiiviseen tutkimukseen päädyin monestakin syystä. Pohjimmiltaan laadullinen tutkimus pyrkii lisäämään ilmiön ymmärrystä, ja mahdollisesti selittämään ja kuvaamaan sitä entistä tarkemmin (Eronen, Syrjäläinen & Värri 2007, 8). Se pureutuu merkitysten maailmaan, ja tutkii ihmisten välisiä suhteita ja sosiaalisia merkityksiä. Tutkijan onkin täsmennettävä, onko tutkimuksen tarkoitus tarkastella ihmisten kokemuksia vai käsityksiä, joista käsitykset koskevat tätä tutkimusta. (Vilka 2015, 118.) Tietyllä tavalla kvalitatiivinen tutkimus siis keskittyy tutkittavan kohteen ominaisuuksiin (Kyrö 2003, 100). Tarkoitus on saada lisää ymmärrystä huoltajien vaikutusmahdollisuuksista lastensa koulunkäyntiin ja niistä tekijöistä, jotka ovat vallan taustalla muuttamassa vaikutusmahdollisuuksia.

Tutkimuksen tutkimusotteeksi sopii hyvin laadullinen tutkimus, sillä sen avulla kokemuksista ja käsityksistä muodostetaan tulkintoja ihmisten toiminnasta tai kulttuureista (Alasuutari 1994, 34). Kokemuksia ja näkemyksiä tutkittaessa ikään kuin yhdistetään teorian, esitetyt kysymykset, tutkimusongelma ja metodologia yhteen ja viedään ne tiettyyn konseptiin, tässä tapauksessa koululaisten huoltajien valtaan keskustelupalstoja hyödyntäen (Rantala 2007, 135).

Tutkimus ylipäättään tuo esiin tulkintoja ja näiden tulkintojen avulla havainnollistaa yksilöiden toiminnoista sellaisia asioita, joita ei välittömällä havainnoinnilla välttämättä huomaa (Alasuutari 1994, 34). Tässä tutkimuksessa tarkastellaan vauva.fi:n keskustelupalstojen keskusteluita. Ensisilmäyksellä keskusteluista eivät välttämättä jää mieleen ne asiat, jotka huoltajien vaikutusvaltaan vaikuttavat, ja siksi aiheen järjestelmällinen tutkimus tieteellisen tutkimuksen avulla on tarpeellista.

4.3.2 Teorialähtöinen tutkimus

Tämän tutkimuksen analyysi on teorialähtöinen eli deduktiivinen (Tuomi & Sarajärvi 2002, 110), sillä peilaan aineistoani Simolan vallan elementtien teoriaan (Simola 2009, 12). Deduktiivisessa tutkimuksessa analyysi ei lähde liikkeelle aineistosta, vaan se nojaa aiempaan käsitejärjestelmään, jonka mukaan aineistoa luokitellaan (Krippendorff 1980). Teorialähtöisessä diskurssianalyysissä käytetään hyödyksi analyysirunkoa, johon aineiston sisältöjä verrataan. Tässä tapauksessa runko on jo teoriaosuudessa esitelty Simolan vallan

elementtien taulukosta huoltajien maailmaan muunneltu Taulukko 2. Huoltajien tai vanhempien valtaa käsittelevistä keskustelupalstakeskusteluista poimittiin ne viestit, jotka kuuluivat johonkin neljästä lokerosta. Tarkasteluun otettiin siis vanhempien ja huoltajien valtasuhteessa heidän resursseihinsa, asemaansa, itsehallintaansa ja identiteettiänsä lapsen koulunkäynnin kannalta. Poiminnan ja ryhmittelyn myötä oli tarkoitus nähdä, millaista valtaa huoltajilla on ja ennen kaikkea mitkä vallan elementit vaikuttavat huoltajien valtaan ja vaikutusmahdollisuuksiin. Analyysi pohjautui siis toki aineistoon niin kuin aineistolähtöisessäkin tutkimuksessa tapahtuisi, mutta teorialähtöisessä tutkimuksessa aineistosta ei ole tarkoitus nostaa esiin uudenlaisia käsitteitä, sillä ne tiedetään jo teorian, tässä tapauksessa vallan elementtien teorian, pohjalta (Tuomi & Sarajärvi 2002, 116).

Teoriaa testaava tutkimus pyrkii pohtimaan, vastaako havainnoitava ympäristömme tiettyä teoriaa. Jos aineisto tukee taustalla olevaa teoriaa, voidaan teorian sanoa saaneen lisävahvistusta totuuteensa. Yhden teorialähtöisen tutkimuksen perusteella ei siis kuitenkaan voida sanoa jonkin asian olevan varmasti oikea tai totta, niin kuin ei tässäkään yksittäisten ihmisten kokemuksia teoriaan peilaavassa tutkimuksessa voida tehdä. (Järvinen & Järvinen 2004, 38.)

Tutkimuksen perimmäinen tarkoitus ei ollut pelkästään testata vallan elementtien mallia sellaisenaan, vaan tutkimuksen pyrkimys oli myös täydentää teoriaa aineistosta mahdollisesti nousevien seikkojen avulla. Tällöin jaottelun ulkopuolelle jäävistä aisoista olisi voinut muodostaa oman erillisen elementin induktiivisen tutkimustavan mukaan (Kyngäs & Vanhanen 1998, 9). Tämä ei kuitenkaan lopulta toteutunut, sillä aineistosta nousseet huoltajan valtaan vaikuttavat asiat olivat selkeästi lokeroitavissa vallan neljän elementin mukaan, eikä teorian ulkopuolelle tarvinnut luoda omaa lokeroa.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston kerääminen ja sen käsittely ja analysointi ovat tiiviissä yhteistyössä keskenään, ja niitä tehdäänkin monesti hieman päällekkäin (Mäkelä 1990, 45). Näin tapahtui minunkin aineistossani, sillä analysoin ensin sen osan aineistosta, jonka keräsin yleisillä hakusanoilla. Tämän jälkeen aineistoa oli helpompi kerätä lisää, kun tiesin hieman, minkälaista tietoa keskusteluista olisi tarpeellista etsiä. Niinpä ensimmäisen keräämisen ja analyysin jälkeen siirryin vallan elementteihin perustuvaan aineiston keruuseen ja analysointiin.

4.4 Diskurssianalyysi

Jos tutkimuksen aineistona käytetään jotain valmista aineistoa, voidaan sitä analysoida ainakin historiallisesti, diskursiivisesti tai kvantifioiden. Analyysitapa määräytyy tutkittavan kohteen mukaan. (Husa 1999, 90–91.) Esimerkiksi sisällönanalyysillä saadaan sanallista kuvausta aineistosta, kun taas sisällön erittely viittaa määrälliseen tutkimukseen (Tuomi & Sarajärvi 2002, 107). Aineistoni analyysitavaksi valikoitui diskurssianalyysi, jonka valinnasta kerron seuraavaksi hieman enemmän.

Tutkimuksen aineiston ja analyysin tarkoitus on kuvata tutkittavaa ilmiötä selkeästi ja sanallisesti (Strauss & Corbin 1990, 19). Päämääränä analyysissa on yleisesti muodostaa perusteltuja johtopäätöksiä tutkittavasta aiheesta, kadottamatta kuitenkaan aineiston tietoja. Päinvastoin, tarkoitus on tuoda lisätietoa aineistosta ja ilmiöstä, sillä tiivistettyä ja selkeästi esitettyä tietoa on helpompi sisäistää kuin suoraa keskustelupalstalta luettavaa hajanaista tietoa. (Hämäläinen 1987, 32–32.)

Ennen analyysin aloitusta on päätettävä kahdesta analysointitavasta toinen. Toisaalta, tutkija voi keskittyä analyysissaan vain siihen, mitä tekstissä on selkeästi sananmukaisesti sanottu tai vastaavasti tulkita näitä sanottuja asioita pidemmälle. (Pietilä 1976, 22–23.) Tätä piilossa olevien viestien analyysia on kritisoitu siitä, että se sisältää aina tulkintaa ja tuo esiin erilaisia olettamuksia (Kyngäs & Vanhanen 1998, 11). Koska huoltajat eivät itse keskusteluissaan kuitenkaan puhuneet kovin paljoa esimerkiksi sanoilla ”valta”, ”resurssi” tai ”autonomia”, päätin ottaa analyysiini mukaan myös piiloviestit, eli näissä tapauksissa esimerkiksi ilmaisut vaikuttamisesta, rahasta tai laeista. Analysoin siis pelkkien suorien viittausten lisäksi lausahduksia, jotka kertovat huoltajien vallasta ja vaikuttamisesta ja siellä taustalla olevista asioista, vaikka huoltajat eivät näillä sanoilla niitä välttämättä tuoneetkaan esiin.

Vaikka huomioinkin aineistoni keruussa ja analyysissa myös tekstien piilossa olevat asiat, on muistettava, että analyysiin voi ottaa mukaan ”vain sen informaation, joka käy ilmi keskustelusta itsessään” (Mäkelä 1990, 56). En siis voinut olettaa jonkun aiemmin tietämäni tiedon varassa, että kommentin sanoja tarkoittaa jotain muuta kuin mitä tekstistä pystyy lukea. Esimerkiksi resursseista ja rahasta puhuttaessa en voinut päätellä, miksei jollain huoltajalla ole rahaa kustantaa lapsen luokkaretkimaksuja, jos hän ei itse kertonut, miksei

rahaa ole siihen käytettävissä. On siis oltava tarkkana, mistä asioista voi tehdä tulkintoja ja tulkinnoille on pystyttävä esittämään tarkat aineistot, joista tulkinnat ovat peräisin.

Analysoin aineistoni diskurssianalyysillä, joka tutkii tekstiä ja puhetta erilaisissa konteksteissa (van Dijk 1985, 8). Diskurssilla tarkoitetaan sitä, miten jokin asia rakentuu ja miten se kerrotaan (Pietilä 1986, 48–49). Diskurssianalyysia voidaan hyödyntää esimerkiksi tekstin, puheen, dialogien ja erilaisten keskusteluiden tarkasteluun (van Dijk 1988, 24). Diskurssianalyysin määrittely on kuitenkin moninaista, ja siitä on olemassa monia erilaisia versioita (Pietilä 1986, 48). Yritänkin tehdä siitä omaan tutkimukseeni ja aineistooni sopivaa.

Kuten jo aiemmin totesin, tutkimuksen avulla tutkitaan kokemuksia ja merkityksiä. Vaikka keskustelut ja niiden tiedot ovat osa todellisuutta, ne toisaalta myös itse muovaavat todellisuutta ja käsityksiämme ympäröivästä maailmasta. Keskusteluiden kautta välittyy erilaisia arvoja ja ideologioita, joiden perusteella voidaan tehdä tulkintoja ympäröivästä maailmasta. (Tella 2003, 103.) Keskusteluiden tutkiminen on tarpeellista, koska todellisuutta peilataan ympäröivästä maailmasta käytyihin keskusteluihin jatkuvasti. Nykypäivänä media on tärkeä keskustelualue ja paikka, jossa voi käydä kansalaiskeskustelua – monille nykyihmisille se on jopa yhtä aitoa keskustelua kuin kasvokkain käyty keskustelu. (Mt. 103–104.)

Diskurssianalyysini eteni kolmivaiheisen prosessin mukaan. Ensin keräsin yhteen kaikki keskustelut, joissa puhuttiin huoltajien vallasta tai jostain vallan neljästä elementistä. Kuten aiemmin totesin, analysoin ensin yleisillä hakusanoilla löydetyt keskustelut, minkä jälkeen keräsin yhteen ja analysoin elementeistä muodostuneiden hakusanojen hakutulokset. Analyysini toisessa vaiheessa teemoittelin kaikki poimitut keskustelut vallan elementtien teorian mukaan, minkä lisäksi sijoitin moneen elementtiin kuuluvat kommentit parhaiten sopivaan elementtiin. Kolmannessa eli viimeisessä diskurssianalyysin vaiheessa tein teemoittelua kunkin elementin sisällä, niputin kaikki samasta elementin osasta kertovat diskurssit yhteen, ja tein niistä erinäisiä johtopäätöksiä.

Aineistoa kerätessä on huomioitava, että osa viesteistä saattaa olla kirjoitettuja pelkästään provosoivassa mielessä. Muutenkin keskustelupalstoilla keskustelu on usein kiivasta, ja nostattaa esiin kuumia tunteita. (Suominen 2013, 45.) Tutkijan on pystyttävä tarpeeksi kaukana ja mahdollisimman objektiivisena tutkittavasta aiheesta, ettei hän joudu ikään kuin mukaan keskusteluun.

5. TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa keskitytään tutkimuksesta analyysin avulla saatuihin tuloksiin. Tutkimuksen tarkoitus oli selvittää, mitkä vallan elementit vaikuttavat huoltajien vaikutusmahdollisuuksiin lastensa koulunkäynnissä. Koska tutkimus on teorialähtöinen, tutkimustulokset esitellään tutkimuksen taustakehikon eli vallan elementtien mukaan.

Luvussa esiintyvien sitaattien lopussa on alkuperäisen keskustelualoituksen numero. Näitä numeroita vastaavat keskustelualoitukset löytyvät Liitteestä 1.

Huoltajien valta-asetelmien jaottelu neljän teoriaan perustuvan elementin mukaan oli yllättävän helppo. Huoltajien vallan taustaelementeistä ei löytynyt aineiston perusteella mitään sellaista, mitä ei olisi voinut sijoittaa johonkin teorian neljästä elementistä. Näin ollen teorialähtöinen tutkimukseni päätarkoitus oli lopulta täydentää vallan elementtien teoriaa aineistosta nousseiden taustatekijöiden mukaan. Haastetta analyysiin ja aineiston käsittelyyn toi elementtien osittainen päällekkäisyys eli se, että monet vallan taustaelementit vaikuttavat toisiinsa, eikä vallan taustatekijöiden sijoittaminen näihin neljään elementtiin ollut siksi ongelmattonta.

Mielipiteet eri keskustelupalstan kirjoittajien kesken vaihtelivat välillä paljonkin, ja pyrin tuomaan nämä vaihtelut esiin tulosten esittelyssä. Erimielisyydet eivät kuitenkaan haittaa tutkimuksen onnistumisen kannalta, sillä tarkoitus ei ollut selvittää yleistettävää tietoa, vaan laajentaa ymmärrystä huoltajien vallan ympäristössä – ja siihen eriävät mielipiteet soveltuvat erittäin hyvin. Esimerkiksi keskustelussa lasten läksymäärästä osa huoltajista on sitä mieltä, että nykyajan lapset saavat liikaa läksyjä ja sitä kautta paljon koulupaineita, kun taas osan huoltajien mielestä läksyjen määrä on ihan liian pientä ja lapset pääsevät liian helpolla koulussa.

Suurimmasta osasta kommentteja kirjoittajan sukupuolta ei pysty havaita, sillä suurin osa kommentteista on seuraavaa luokkaa.

”Omalle ainakin riittäisi ne pari laitetta. Tulee helposti huonovointiseksi. Viihtyy luokkakaverien kanssa hyvin, joten nauttisi päivästä ilman laitteissa veivaamista.” (Keskustelu 1, kommentti 5.)

Kommentista käy siis ilmi, että kirjoittaja on huoltaja, jolla on ainakin yksi oletettavasti kouluikäinen lapsi, mutta kirjoittajan sukupuoleen ei viitata kommentissa mitenkään.

Keskusteluista löytyy myös yksittäisiä erikseen nimettäviä äitien ja isien kirjoittamia kommentteja, mutta yleistettävästi voidaan sanoa, että suurimmassa osassa kommentteja huoltajan sukupuolta ei voida tietää kommentista eikä sillä ole muutenkaan merkitystä kommentin ja aineiston sisällön kannalta. Vauva.fi-sivusto tunnetaan erityisesti äitien keskustelupaikkana. Tällä tiedolla ei voi kuitenkaan olettaa kommenttien olevan äitien kirjoittamia, jos se ei selkeästi käy kommentista ilmi. Emme voi siis tietää kommenttien kirjoittajien sukupuolta, elleivät he sitä erikseen itse mainitse. Kommentoijan sukupuolella ei kuitenkaan ole merkittävää asemaa tutkimuksen ja tutkimustulosten osalta.

Aineistossa valta näyttäisi kietoutuvan tiiviisti yhteen oikeus- ja vastuukäsitteiden kanssa. Yleisesti aineisto luo huoltajien vallasta käsityksen, jonka mukaan oikeus johonkin asiaan tuo automaattisesti myös valtaa ja vaikutusmahdollisuuksia aiheeseen. Valta vaikuttaa asioihin tai päättää asioista tuo kuitenkin aineistoon poimittujen keskusteluiden mukaan myös vastuuta asioista, ja tämä kolmesta merkityksellisestä käsitteestä muodostunut käsitys vallan rakentumisesta on hyvä pitää mielessä vallan elementtien taustatekijöihin tutustuttaessa.

Taulukkoon 4 on kerätty aineiston analyysin avulla saatu merkittävin tieto. Se esittelee vallan elementtien rungon avulla ne huoltajien valtaan ja vaikutusmahdollisuuksiin vaikuttavat tekijät, jotka aineistosta pystyi havaita. Aineiston pohjalta identiteetti nousi tärkeimmäksi määrittelijäksi vallan saamisen ja käytön osalta. Esittelen seuraavaksi näitä elementtien sisältöjä tarkemmin.

Taulukko 4. Huoltajien valtaan vaikuttavat tekijät.

Vallan elementit	Toimijat a,b,c...	Suhteet R, R`, R``...
Poliittinen taso	(vrt. Weber ja Parsons)	(vrt. Foucault)
Poliittisen mielenkiinnon taso (politics)	Resurssit - raha - aika - terveys, jaksaminen - tieto, koulutus - muut resurssit	Asema - asema lapseen - asema kouluun - asema oman perheen ja muiden lasten perheenjäseniin
Syvä poliittinen taso (political)	Autonomia - lait ja politiikka - koulukulttuuri	Identiteetti - asenteet ja arvot - normit ja säännöt

Analyysin ulkopuolelle jäivät viittaukset lapsiin, jotka ovat jo täysi-ikäisiä. Heidänkin koulunkäyntiinsä kuitenkin osa huoltajista haluaa vaikuttaa, ja yhtä lailla tähän vaikuttamiseen ovat taustalla samat elementit kuin alaikäisilläkin lapsilla. Esimerkiksi tärkeinä resursseina huoltajien valtaan liittyen pidetään rahaa, joka vaikuttaa muun muassa siihen, onko huoltajilla varaa maksaa asuminen ja opiskelukulut toisella paikkakunnalla kuin siellä, missä huoltajat itse asuvat. Myös huoltajien asema lapseen vaikuttaa siihen, miten paljon heillä on mahdollisuuksia vaikuttaa esimerkiksi lapsen kouluvalintaan peruskoulun jälkeen. Tällaisia viittauksia peruskoululaisia vanhempia lapsiin aineistosta löytyy, mutta ne on jätetty varsinaisten tutkimustulosten ulkopuolelle, sillä tutkimuksen tarkoitus oli tarkastella huoltajien valtaa peruskouluikäisten, eli 6–16-vuotiaiden lasten osalta.

5.1 Resurssit

Simolan (2009) luoma vallan elementtien malli (Taulukko 1) esittelee resurssit toimijoihin perustuvana vallan elementtinä, josta esimerkkeinä käytetään palkkaa, aikaa ja sosiaalista tukea. Tässä alaluvussa käsitellään tutkimukseni aineistosta nousseita resursseja, joiden huoltajat kokevat vaikuttavan heidän valtaansa lastensa koulunkäyntiin liittyen. Tällaisia resursseja ovat raha, aika, terveys ja jaksaminen, tieto ja koulutus sekä muut yksittäiset resurssit. Toisin sanoen nämä ovat niitä resursseja, joiden olemassaolon tai puuttumisen huoltajat näkevät vaikuttavan siihen vallan määrään, jota heillä on lastensa koulunkäyntiin liittyen.

Kaikkia resursseja yhdistää ajatus siitä, että resurssin määrän nousu korreloi suoraa vallan ja vaikutusmahdollisuuksien määrän nousuna. Resurssit nähdään monessa keskustelussa myös elementtinä, jota pystyy säädellä itse. Huoltaja itse voi vaikuttaa ainakin jossain määrin omien resurssiensa, kuten rahan tai ajan, määrään. Ehdottomasti eniten viittauksia ja esimerkkejä resurssipuheissa kohdistettiin huoltajien rahaan ja varallisuuteen.

5.1.1 Raha

Raha nähdään siis isona huoltajien valtaan vaikuttavana resurssina, joka vaikuttaa vaikutusmahdollisuuksiin usealla eri tavalla. Keskusteluiden mukaan perheen korkean varallisuuden nähtiin tuovan lisävaikutus- ja valintamahdollisuuksia, siis enemmän vaihtoehtoja, huoltajille.

Iso keskustelu rahan ympärillä on käyty luokkaretkimaksujen ympärillä. Perinteisesti huoltajat ovat maksaneet lastensa koulun kautta tekemät luokkaretket. Tämä vaikuttaisi olevan pääasiassa huoltajien mielestä hyvä systeemi, ja ainakin osassa tapauksista huoltajat voivat vaikuttaa rahojen käyttökohteeseen, eli luokkaretken paikkaan ja tekemiseen, sillä ovat kustannusten takana. Ongelmalliseksi tällaisen huoltajien varainkeruun nähdään muodostuvan silloin, jos rahaa ei ole. Huoltajien kokemusten mukaan vähävaraisten lasten ja perheiden kohdalla on toimittu useilla eri tavoilla. Yksi vaihtoehto on se, että jos rahaa osallistumiseen ei ole, silloin lapsi ei osallistu retkelle. Toinen, ikään kuin välimaaston vaihtoehto on se, että lapsi on mukana retkellä, muttei osallistu retken maksullisiin aktiviteetteihin, jos varaa siihen ei ole. Kolmas vaihtoehto näyttäisi olevan se, että kaikki osallistuvat retkelle, ja rahan tuoma asema sivuutetaan.

”Pääasia, että kaikki oppilaat saavat osallistua, vaikka kaikki eivät kustannuksiin osallistuisikaan. So simple.” (Keskustelu 1, kommentti 23.)

Erään tapauksen mukaan ne perheet, joilla rahaa on muita enemmän, voivat käyttää rahan tuomaa valtaa ja linjata itse rahojen käyttötavan, kuten seuraavakin esimerkki antaa ymmärtää:

”Meillä oli kans yhden lapsen kohdalla noin ja silloin yksi vähävarainen perhe ei pystynyt osallistumaan maksuun ja muut maksoi yhdessä tuon lapsen osuuden ja kaikki hoitui hyvin.” (Keskustelu 2, kommentti 6.)

Muut rahan resurssina liittyvät keskustelut liittyvät esimerkiksi kouluvälineisiin, kouluvalintaan ja koulunkäynnin tukemiseen. Jos perheellä on tarpeeksi rahaa, he saattavat ostaa lapsen tehtäväkirjat itse, jos niitä ei saa koulusta. Esimerkiksi eräs huoltaja kertoi tekevänsä näin, jotta lapsella olisi paremmat mahdollisuudet päästä jonkun tietyn aineen painotettuun luokkaan yläasteella, ja tämä kirjojen kustantaminen omilla rahoilla on ”halpa hinta siitä”. Näin huoltaja pääsee vaikuttamaan varallisuutensa kautta siihen, millaiset edellytykset hänen lapsellaan on koulussa etenemiseen ja pärjäämiseen. Toinen ääripää kouluvälineisiin liittyen ovat ne perheet, joilla ei ole varaa ostaa lapselleen kouluun ensisijaisesti tarvittavia tarvikkeita, kuten penaaalia tai reppua. Tällöin koulunkäynnin tukeminen ja siihen vaikuttaminen ovat huomattavasti hankalampia, kuin niillä perheillä, joilla varaa on.

Kouluvalintaa ohjaavat resurssit tuodaan keskusteluissa rahan näkökulmasta esiin erityisesti silloin, jos lapsi haluaisi opiskelemaan esimerkiksi yläasteelle muualle kuin lähikouluun. Tällöin huoltajien vaikutusmahdollisuuksia perustellaan muun muassa sillä, että huoltajat kustantavat kouluun kulkemisen, ja esimerkiksi bussikortin hankkiminen kouluun kulkemista varten on huoltajien rahasta pois, siis huoltajien päätettävissä.

Koulunkäynnin tukeminen muilla tavoin helpottuu myös, mikäli perheellä on siihen rahaa. Monet huoltajat kertovat aineistossa maksavansa lapsille hyvistä koenumeroista ja -suorituksista rahaa. Maksetut summat vaihtelevat paljon eri perheiden väleillä, mutta ajatus kaikilla on sama – lapsi suoriutuu kokeesta ehkä paremmin, kun kannustus on kohdillaan. Koulunkäynnin tukemista auttavat rahalliset resurssit voivat aineiston mukaan liittyä esimerkiksi myös siihen, onko huoltajilla varaa maksaa lapsensa oppimisvaikeustutkimukset tai varaa antaa opettajalle muita parempi lahja lukuvuoden lopuksi. Näihin resurssikeskusteluihin liittyy tiiviisti myös tieto resurssina ja vallan elementtinä. Keskustelupalstojen mukaan esimerkiksi lukihäiriötutkimuksista ei pitäisi tulla maksettavaa lapsen huoltajille, joten tällaiset oppimisvaikeuksiin liittyvät perheen tukitoimet eivät olisikaan kiinni perheen varallisuudesta toisin kuin joku huoltaja keskustelussa luuli. Puolestaan muita kalliimman lahjan ostamisen ja sen opettajalle kotiin toimittamisen voidaan nähdä linkittyvän vallan elementeistä myös autonomiaan, sillä monen keskusteluun osallistuvan huoltajan mielestä selkeästi kalliilla lahjoilla opettajan lahjominen on laitonta, eikä sitä voi tehdä, vaikka rahaa siihen olisikin.

Lapsen sosiaalisiin suhteisiin koulussa voi myös vaikuttaa aineiston mukaan rahalla. Lapsiperheiden köyhistyminen nähdään syrjäytymisen yhtenä syynä, mikä voi näkyä koulussakin. Erään keskustelusta nousseen kommentin mukaan lasta saatetaan kiusata koulussa siksi, ettei huoltajilla ole varaa ostaa lapselle kallista älypuhelinia. Kaikissa näissä tapauksissa sama ajatus toistuu; jos rahaa ei ole, asioihin on hankala vaikuttaa. Jos rahaa on, on helpompi vaikuttaa siihen, miten ja millaisissa olosuhteissa lapsi käy koulua.

5.1.2 Aika

Toinen resurssi rahan rinnalla, jolla nähdään olevan iso vaikutus huoltajien vaikutusmahdollisuuksiin koulussa, on aika. Nämä kaksi ulottuvuutta, raha ja aika, kietoutuvat myös monissa osin yhteen. Esimerkkinä tällaisesta on erään huoltajan ajatus siitä, että huoltaja pystyy paremmin tukemaan lapsen ensimmäisen luokan aloitusta, kun huoltaja ei ole koulun alkaessa töissä vaan kotona. Näin huoltaja voi esimerkiksi harjoituttaa koulumatkan kulkeamisen lapsen kanssa yhdessä. Tällainen järjestely on siis kiinni siitä, että huoltajalla on aikaa olla kotona ja harjoitella koulunkäyntiä lapsen kanssa. Tähän vaikuttaa kuitenkin myös perheen rahatilanne, ainakin, jos huoltaja ei pysty pitämään tässä kohtaa palkallista lomaa, vaan onnistuu ottamaan joustavasta työpaikasta palkatonta vapaata. Jos perheen

rahatilanne on oikein tiukka, ei palkaton vapaa ole välttämättä mahdollista, ja näin ollen perhe menettää jälleen valintamahdollisuuksiaan lapsen koulunkäynnin suhteen.

Hankalammaksi tällainen lapsen tukeminen konkreettisesti koulumatkoissa ja koulupäivissä muodostuu silloin, jos huoltajalla ei ole vapaata aikaa. Eräs huoltaja pohti, miten hoi-taa arkipäivän kulun, kun hänen oma hammaslääkäriinsä on samaan aikaan kuin ensimmäi-sellä luokalla oleva lapsi pääsee koulusta. Keskustelun edetessä huoltaja päätyi ilmeisesti hakemaan lapsensa tavallista aiemmin koulusta ja ottamaan tämän mukaansa hammaslää-käriinsä. Myös lapsen koulunkäyntiin liittyviin palavereihin ja tapaamisiin osallistuminen hankaloituu, jos ne järjestetään silloin, kun huoltajalla ei niihin olisi aikaa. Seuraava sitaatti esittelee tällaisen tilanteen.

”Siis ilmoitusluontoisesti kerrotaan kolmen arkipäivän varoitusajalla lähihuoltajalle lasta koskevasta palaverista, jota ei aiota siirtää, vaikka en pääse paikalle.” (Keskustelu 3, keskustelun aloitus.)

Monet huoltajat käsittävät aineiston mukaan koulunkäynnin ja sen tukemisen liittyvän ai-nakin siihen, miten paljon lapsen läksyt, kokeet ja muut konkreettiset koulutyöt kuuluvat huoltajille. Aika nähdään resurssina tällaisessa tapauksessa ainakin silloin, kun huoltajalla on halua ja kiinnostusta lapsen koulutehtäviin. Eräessä tapauksessa aika nähdään olevan jopa sellainen resurssi, jota kotona on mutta koulussa ei. Seuraava huoltaja muotoilee asian näin:

”En jätä [virheellisesti tehtyjä läksyjä] opettajien korjattavaksi, koska he eivät läksyjä tarkista. Itse ovat sanoneet, että siihen ei ole koulussa aikaa ja läksyjen valvominen kuu-luu kotiin. Mulle tämä ok.” (Keskustelu 4, kommentti 6.)

5.1.3 Terveys ja jaksaminen

Huoltajien oman terveydentilan ja jaksamisen koetaan vaikuttavan paljon siihen, miten paljon huoltajat osallistuvat lapsensa koulunkäyntiin. Ne huoltajat, jotka nostavat oman jaksamisensa ja terveytensä esiin valtaan vaikuttavana tekijänä, eivät puhu samaan aikaan muista resursseista. Päätelen tämän johtuvan siitä, että terveys ja jaksaminen ovat niin hallitsevia resursseja, että jos niitä ei ole, ei valtaa välttämättä saa, vaikka muita resursseja olisi paljonkin. Tämän saman seikan tuovat esiin myös aiemmat tutkimukset ja teoriat siten, että esimerkiksi väsymyksen seurauksena huoltajat eivät välttämättä ole kykeneväisiä käyttämään muitakaan saatavilla olevia resurssejaan. (ks. Hirsto 2001, 25; Hämäläinen, Kraav & Raudik 1994, 32.)

Huoltajien kokemusten mukaan huoltajan terveydentila ja jaksaminen voivat vaikuttaa lapsen koulunkäyntiin monin tavoin. Nämä tavat ovat myös hyvä esimerkki siitä, että aina koulunkäyntiin vaikuttaminen ja vaikuttamiseen kuuluva valta eivät ole aineiston mukaan myönteisiä ja haluttuja asioita, vaan vaikutukset voivat olla myös kielteisiä ja koulunkäyntiä haittaavia. Tällaisina tapauksina huoltajat nostavat esiin muun muassa koulukiusaamisen, jonka kohteeksi lapsi joutuu huoltajan masennuksen leimaamisen vuoksi, lapsen koulusta myöhästymisen sen vuoksi, ettei huoltaja omien uniongelmiansa vuoksi itse herää ajoissa herättämään lasta kouluun tai sen, ettei huoltajalla ole jaksamista paneutua koulujuttuihin ja vanhempainiltoihin. Myös huoltajan sairastelu nähdään asiana, joka vaikuttaa koko perheeseen, kuten seuraavasta esimerkistä voidaan nähdä.

”Meillä on myös vanhemmilla sairastelua joka rajoittaa koko perheen elämää.” (Keskustelu 5, kommentti 28.)

5.1.4 Tieto ja koulutus

Huoltajien keskusteluissa huoltajien oma tietämys, omat taidot ja koulutustausta nähdään sellaisina resursseina, joilla voidaan vaikuttaa lapsen koulunkäynnin tukemiseen ja auttamiseen. Huoltajien koulutus nostetaan keskusteluissa esiin erityisesti silloin, kun koulutustausta tai osaaminen ovat heikkoja. Eräs huoltaja muotoilee koulutustaustan jopa näinkin radikaalisti:

”Lukio turha, jos vanhemmat eivät ole akateemisia. Jos oikeasti oltaisiin rehellisiä niin valtaosalle lukio on aivan turha koska akateemisia edellytyksiä jatkaa korkeakouluun tai edes selviytyä lukiosta ei ole kotitaustan takia.” (Keskustelu 6, keskustelun aloitus.)

Erityisesti kielitaidon kohdalla taustakoulutusta peräänkuulutetaan. Joku huoltaja on sitä mieltä, ettei saanut lapsuudessaan tarvittavaa apua koulutehtäviin siksi, että hänen vanhempansa olivat käyneet vain kansakoulun ja olivat kielitaidottomia. Myös se, että huoltajan äidinkieli on joku muu kuin koulun virallinen kieli, nähdään ongelmallisena vaikutus- ja yhteistyömahdollisuuksien näkökulmasta. Esimerkiksi maahanmuuttajahuoltajan vaikutusmahdollisuudet lapsensa koulunkäyntiin nähdään jopa olemattomina, jos yhteistä kieltä koulun ja huoltajan välillä ei ole. Myös huoltajat, joiden lapset opiskelevat muussa kuin suomenkielisessä koulussa, kokevat kommunikoinnin kodin ja koulun välillä haastavaksi, vaikka osaisivatkin jollain tasolla lapsensa koulun kieltä. Näiden esimerkkien perusteella voidaan siis päätellä, että hyvä yhteinen kieli kodin ja koulun välillä parantaa huoltajien asemaa ja vaikutusmahdollisuuksia lapsen koulunkäyntiin huomattavasti.

Huoltajien tietämys resurssina korostuu ennen kaikkea läksyissä ja muissa kotitehtävissä. Toiset huoltajat ovat sitä mieltä, että oman tietämyksen avulla lapsen auttaminen kotitehtävissä on helpompaa kuin ilman tietämystä. Tämän kokemuksen kiteyttää esimerkiksi eräs huoltaja, joka on ammatiltaan koulunkäynninohjaaja.

”Työskentelen koulunkäyntiavustajana ja pystyn siksi onneksi auttamaan tytärtäni matkassa ja muissa hänen mielestään hankalissa aineissa kotona koulun jälkeen.” (Keskustelu 7, kommentti 6.)

Ne huoltajat, joilla ei omasta mielestään ole tarpeellisia tietoja ja taitoja lapsen koulutehtäviin, eivät kykene lapsensa koulunkäyntiä auttamaan ja tukemaan, vaikka sitä haluaisivatkin tehdä. Eräs huoltaja näkee lapsensa koulutehtävien määrän mahdottoman suurena, mutta harmittelee omaa avuttomuuttaan, koska ei osaa miehensä kanssa auttaa edes lapsen koulusta saadussa virkkaustyössä.

Huoltajien tietämystä, taitoja ja koulutustaustaa ei kuitenkaan nähdä pelkästään puuttuvana resurssina, jonka olemassaolo parantaa vaikutusmahdollisuuksia. Toiset huoltajat ovat ehdottomasti sitä mieltä, että lapsen kotitehtävät ja muut kouluun liittyvät asiat eivät kuulu huoltajille, vaan lapsen on selviydyttävä niistä itse. Tämäkin on tietynlaista vallan käyttöä, jonka resurssi, tässä kohtaa tieto, mahdollistaa. Kun huoltajalla on tietämystä, hänellä on valta valita, mitä hän tekee lapsensa koulunkäynnin eteen ja mitä ei. Seuraavana yksi esimerkki tällaisesta tapauksesta.

*”Me ei autettu [läksyissä kotona], vaikka olisimme kyllä osanneet, koska yliopistokoulu-
tus on kummallakin.” (Keskustelu 8, kommentti 11.)*

Aineisto tuo esiin myös liudan yksittäisiä huoltajien tietämykseen liittyviä asioita, jotka voidaan nähdä valtaa tuovina resursseina. Huoltajien tietämys sairauksista tai lapsen oikeuksista luo kenties paremmat puuttumismahdollisuudet lapsen hyvinvoinnin ja hyvän koulun vaatimiselle verrattuna huoltajiin, jotka eivät näistä asioista niin paljoa tiedä. Samoin tietämys terveellisestä ruokavaliosta ja siitä, millaista ruokaa koulussa tänä päivänä tarjotaan, on resurssi, jonka avulla huoltajat voivat pyrkiä vaikuttamaan koulussa syötävään ruokaan jatkossa. Kun huoltajilla on tarvittava resurssi, tässä tapauksessa riittävästi ajankoh- taista tietoa, heillä on isompi valta vaatia asioita kuin ilman kyseistä resurssia.

Aineistossa huoltajat perustavat tietämystään sekä yleisesti tiedossa oleviin asioihin, että omiin kokemuksiinsa. Eräs huoltaja perustelee valtaansa päättää, miten lapsi kulkee koulu- matkansa sillä, että Yle oli hiljattain uutisoinut aiheesta. Toinen huoltaja puolestaan perus- telee valtaansa vaikuttaa lapsen ainevalintaa sillä, että huoltajalla itsellään on jo elämänko- kemusta ja näkemystä asiasta, ja on siksi parempi toimija tekemään päätöksen kuin lapsi.

5.1.5 Muut resurssit

Huoltajien varallisuuden, koulunkäyntiin käytetyn ajan, terveyden ja jaksamisen sekä tie- don ja koulutuksen lisäksi huoltajien keskusteluista välittyy muita yksittäisiä resursseja, joilla nähdään olevan vaikutusta huoltajien valtaan lasten koulunkäynnissä. Esimerkiksi perhesuhteiden nähdään vaikuttavan erään huoltajan mukaan siihen, miten hän voi lap- sensa koulunkäyntiin vaikuttaa. Tässä tapauksessa huoltaja itse on lapsen lähivanhempi, mutta työkiireidensä keskellä hän pohtii, voisiko lapsen etävanhempi osallistua koulussa järjestettävään palaveriin heidän yhteiseen lapseensa liittyen. Perhesuhteisiin tämä liittyy siten, että esimerkiksi perinteisessä ydinperheessä tällaiseen tilanteeseen tuskin joudutaan, sillä molemmat huoltajat ovat koulun näkökulmasta yhtä päteviä hoitamaan lapsen kouluun liittyviä asioita.

Lisäksi huoltajien omien luonteenpiirteiden nähdään olevan yksi resurssi, joka vaikuttaa siihen, mitä huoltajat tekevät tai haluaisivat tehdä lastensa koulunkäynnin hyväksi. Esimerkiksi jonkun huoltajan mielestä hänen omat hermonsensa eivät ole tarpeeksi kärsivälliset lapsen opettamiseen ja opastamiseen kotona. Joku toinen taas on sitä mieltä, että koulun terveydenhoitajan kotiin lähettämät täytettäväksi tarkoitetut tietolomakkeet ovat turhia, eikä hän jaksakaan niitä sen vuoksi täyttää.

Aineistosta nousee esiin myös ilmauksia, joiden voidaan olettaa liittyvän moniin resursseihin perheen tilanteesta riippuen. Eräs huoltaja toteaa, ettei heidän perheellään ole ”paukuja kotikouluun”. Tämän enempää huoltaja ei keskustelussa avaa perhetilannetta, emmekä siksi voi tietää, tarkoittaako huoltaja näillä ”paukuilla” eli varmasti jonkinlaisilla resursseilla esimerkiksi perheen vapaa-ajan vähyyttä, huoltajien jaksamisen puuttumista, perheen heikkoa rahatilannetta vai huoltajien vähäistä tietämystä. Toinen huoltaja tuo esiin hyvin samankaltaisen tilanteen todetessaan näin:

”Toki omat työt vaikeutuu kun opetat lasta päivisin, mutta kaikkeni tekisin jos tämä onnistuu.” (Keskustelu 9, kommentti 29.)

Tässäkin vaikuttamisen ja lausahdusten ”työt vaikeutuu” ja ”kaikkeni tekisin” taustalla voivat olla vaikuttamassa esimerkiksi raha, aika, tieto tai mahdollisuus oman ammatin hyödyntämiseen.

5.2 Asema

Jos palaamme jälleen Taulukkoon 1, eli alkuperäiseen vallan elementtien malliin, asema sijoittuu siinä suhteiden verkostoon. Se pitää sisällään aseman kollegoihin nähden, toimijan aseman osana vallan verkkoa, aseman koulutuksen alalla, aseman uran kautta sekä ansioluettelon tuoman aseman. Huoltajien näkökulmasta asema puolestaan koskettaa ainakin huoltajien asemaa lapseen nähden, lapsen opettajaan nähden, lapsen mahdollisiin muihin huoltajiin nähden ja muihin luokan lasten huoltajiin nähden (Taulukko 2). Nämä edellä mainitut esimerkit huoltajien asemasta on poimittu valtateorioista, ja aineistosta esiin nousseet vallan ja aseman yhteydet noudattavat pitkälti tätä taustateoriaa.

Aineistosta nousseet asemakäsitykset on luokiteltu analyysissä neljään kategoriaan, jotka ovat huoltajien asema lapseensa, huoltajien asema lapsensa kouluun sekä huoltajien asema muihin perheenjäseniin ja muiden luokalla opiskelevien lasten perheisiin. Kategoriat syntyivät luokittelemalla samankaltaiset valtailmaukset samaan paikkaan. Tämä luku tarkastelee näitä huoltajien positioita tarkemmin.

Huoltajien keskusteluista käy ilmi, että huoltajien asema voi olla tilanteesta riippuen joko itseaiheutettua tai vastaavasti asema, johon ei voi vaikuttaa. Esimerkkinä itseaiheutetusta asemasta nostan esiin tilanteen, jossa huoltaja kuuluu lapsensa koulun johtokuntaan. Tällöin aineiston huoltajat näkevät yksittäisen huoltajan vaikutusmahdollisuudet muita parempina, ja taustalla voi olla parempi asema mihin tahansa toimijaan, kuten muiden lasten huoltajiin, opettajaan, kouluun tai lapseen.

Monissa kommentteissa huoltajien asemaan viitataan siten, että sen nähdään vaikuttavan lapsen koulunkäyntiin. Kaikissa kommentteissa tätä asemaa ei kuitenkaan avata sen enempää, emmekä voi näin ollen tietää, kehen kohdistuvaa asemaa tällaisissa kommentteissa tarkoitetaan. Esimerkiksi seuraava kommentti on tällainen avaamaton näkökulma:

”...Aivan selvästi joillain opettajilla se, millaisessa asemassa vanhemmat ovat vaikuttaa siihen, miten lasta kohdellaan.” (Keskustelu 10, kommentti 14)

5.2.1 Huoltajien asema lapseen

Monen huoltajan näkemyksen mukaan huoltajien asema lapseen nähden on automaattista. Samaan loppupäätelmään päätyi esimerkiksi Metso (2004) omassa tutkimuksessaan. Aineiston huoltajien mukaan heidän auktoriteettinsa on ikään kuin automaatio, jonka perusteella huoltajat voivat vaatia lasta tekemään monia kouluun liittyviä asioita. Näissä tilanteissa huoltajien ei katsota tarvitsevan perustella vaateitaan, vaan heidän valtansa ja vaikutusmahdollisuutensa ovat itsestään selviä ja niitä on toteltava. Samaa mieltä eivät kaikki keskusteluihin osallistuneet huoltajat kuitenkaan ole, ja jotkut pitävätkin suoranaishuoltajien kyykytyksenä sitä, että lapsen olisi sokeasti ja ilman vastarintaa toteltava huoltajia.

Tällainen huoltajien automaattinen auktoriteettiasema tulee esiin esimerkiksi keskustelussa, jossa eräs huoltaja on sitä mieltä, että omalla asemallaan huoltajana häneltä tulisi pyytää lupa lapsensa tukiopeutukseen.

”Lapsellamme on parissa aineessa ollut välillä epävarmuutta (on 2-luokkalainen), ja hänet on ilmoittamatta ja kysymättä laitettu tukiryhmiin, jotka ovat vielä kouluajan ulkopuolella. Ajat vain ilmoitettiin meille.” (Keskustelu 11, keskustelun aloitus.)

Jos huoltajien automaattista auktoriteetti- ja valta-asemaa pidetään itsestään selvyytensä vedoten aikuisuuteen, perustelee osa huoltajista osallistumisensa lapsen koulutehtäviin samalla tavoin. Kaikki huoltajat eivät kuitenkaan ole sitä mieltä, että aikuisena ja huoltajana oleminen tarkoittaa automaattisesti vastuuta lapsen koulutehtävistä, vedoten esimerkiksi siihen, että huoltajat ovat koulunsa käyneet jo omassa lapsuudessaan. Tähän perustuen kaikki huoltajat eivät auta lapsiaan koulutehtävissä. Tämä elementin yksittäinen tekijä liittyy vahvasti paitsi huoltajien asemaan, myös huoltajien identiteettiin asenteen ja arvojen muodossa.

Kuten on jo aiemmin tässä tutkimuksessa mainittu, vallan nähdään tuovan pitäjälleen myös vastuuta. Tämä tulee esiin edellisen kappaleen esimerkin lisäksi muun muassa aineiston keskustelussa, jossa ollaan sitä mieltä, että aikuiset ovat viime kädessä vastuussa koulukiussaamisesta. Aikuisten automaattisen valta-aseman oletetaan siis tuovan myös vastuuta aikuisille, ja siksi kiusaamisen perimmäinen vastuunkantajan rooli nähdään huoltajissa, jotka lapsia kasvattavat. Samaa ilmiötä on havaittavissa aineiston keskustelun tilanteessa, jossa

äiti rajoittaa lapsen tietokonepelaamista, eli hän saa lapsen tekemään määrätyn mukaisesti. Vastuu vallan pitäjän kannalta tulee esiin siinä, että äiti toteaa saavansa lapsensa kiukun niskoilleen rajoittaessaan tämän pelaamista. Valtaa käyttäessään huoltajien on siis hyvä olla tietoisia mahdollisista vaikutusmahdollisuuksien aiheuttamista konflikteista, ja kantaa vastuu teoistaan näissä tilanteissa.

Keskustelua huoltajien välillä käydään muutenkin siitä, miten paljon lasten on hyvä viettää aikaa puhelinten, tietokoneiden ja muiden elektronisten laitteiden parissa. Vaikka tämä ei liity varsinaisesti lasten koulunkäyntiin, voidaan ruutuajan olettaa olevan ehkä pois läksyjen tekoajasta, ehkä vähentävän liikunnan määrää tai ehkä heikentävän unen määrää ja laatua, ja siten vaikuttavan olennaisesti lapsen oppimis- ja keskittymiskykyyn. Tästä syystä en hällunnut sivuuttaa aihetta kokonaan. Huoltajien asema ja auktoriteetti lapseen vaikuttavat siihen, miten hyvin huoltajat kykenevät vieroittamaan lasta elektronisista laitteista, miten paljon lapsi viettää ruutu-aikaa vapaa-ajallaan tai miten huoltajat pystyvät kenties ehkäisemään laiteriippuvuuden kokonaan. Jos huoltajien valta-asema lasta kohtaan on heikko ja alhainen, kykenee lapsi päättämään näistä asioista enemmän itse.

Huoltajien kasvatustyyli nähdään tärkeänä tekijänä huoltajien luodessa valta-asemaa lastaan kohtaan. Sen, miten huoltajat suhtautuvat kodin ja koulun yhteistyöhön nähdään vaikuttavan huoltajien asemaan lapseen nähden. Tämän voidaan nähdä olevan konkreettinen ilmentymä teoriaosuudessa luvussa 2.2.1 esitellystä Parsonsin kollektiivisesta vallasta (ks. Heiskala 1997, 313–314; Heiskala 2001, 243), jos koti ja koulu tekevät yhteistyötä. Siinä tapauksessa kodin ja koulun yhteistyö kasvattaa sekä huoltajien että koulun asemaa ja valtaa lapseen nähden.

Huoltajien asemaan lapseen nähden vaikuttaa huoltajien keskusteluiden mukaan erityisesti se, millainen lapsi huoltajalla on. Erään kommentin mukaan toiset lapset ovat sellaisia, joita pitää ”kytätä” ja näin ollen huoltajien korkeaa asemaa tarvitaan. Toiset lapset taas selviytyvät helpommin ja itsenäisemmin koulutehtävistään ja koulustaan, ja silloin huoltajien asemalla lapsen koulunkäynnin kannalta ei ole niin isoa merkitystä.

5.2.2 Huoltajien asema lapsen kouluun

Huoltajien asema kouluun ei ole lähtökohtaisestikaan yhtä automaattinen ilmiö kuin huoltajien asema lapseen. Tässä tutkimuksessa koulu käsittää kaikki toimijat ja toiminnot, jotka jollain tavalla liittyvät lapsen opiskeluun, kuten opettajat ja rehtorit. Tarkemmin nämä toimijat on esitelty luvussa 4.1.

Tutkimuksen aineiston perusteella voidaan todeta, että huoltajien asemasta kouluun liittyen keskustellaan erityisesti silloin, kun vaikutusmahdollisuudet ovat huoltajie mielestä rajoittuneet ja valtaa haluttaisiin lisää. Esittelen esimerkkejä tällaisista tilanteista seuraavaksi. Ennen sitä on kuitenkin myös todettava, että keskusteluiden mukaan huoltajien asemaa pidetään yleisesti sellaisena, että epäkohdista voi antaa palautetta koululle. Palautteen ensisijaisina vastaanottajina huoltajat pitävät opettajaa, jonka jälkeen tilanteen pysyessä ennallaan kannattaa olla yhteydessä opettajaa ylempiin tahoihin, kuten koulun rehtoriin tai kunnan opetustoimeen.

Epäkohtia ja ongelmia huoltajien asemassa kouluun nähden on havaittavissa tutkimuksen aineiston perusteella. Opettajan asema kasvatuksen ammattilaisena saatetaan nähdä jopa sellaisena, ettei koti voi vaikuttaa asioihin, koska huoltajien ja opettajan mittelössä opettajan asema on korkeampi kuin huoltajan. Tällaisesta tilanteesta kertoo hyvin seuraava sitaatti.

*”- Lyttäävä, lannistava, umpinegatiivinen opettaja. Mitä tällaiselle voi? [Keskustelija 1]
- Ei voi mitään. [Keskustelija 2]” (Keskustelu 12, keskustelun aloitus ja kommentti 1.)*

Jos opettaja ei suostu toimimaan huoltajien pyyntöjen ja toiveiden mukaisesti, aineiston huoltajat näkevät asemansa opettajaan ja kouluun nähden hyvin heikkoina. Toiset huoltajat ovat sitä mieltä, että opettajaan ja tämän opetukseen ja kasvatukseen ei yksinkertaisesti pysty vaikuttamaan. Tästä hyvänä esimerkkinä toimii seuraava sitaatti.

*”Koulussa opettaja päättää mitä tehdään, ei oppilaat saati oppilaiden vanhemmat.”
(Keskustelu 13, kommentti 2.)*

Toiset huoltajat tuovat esiin kuitenkin näkökulman, jonka mukaan huoltajan ammatti, varallisuus tai jokin muu hyvänä pidetty resurssi vaikuttaa siihen, miten opettaja kohtelee lasta. Tämä aseman ulottuvuus on myös hyvä esimerkki tilanteesta, jossa aineistoon valikoituneet huoltajat ovat asioista täysin eri mieltä, sillä osa huoltajista kiistää täysin edellä mainitun kaltaisen suosimisen huoltajien resurssien perusteella.

Tämän tutkimuksen luvussa 2.2.2 kuvattiin sitä totuutta, ettei mikään vallan elementti ole muuttumaton. Myös huoltajien asema kouluun muuttuu siinä missä huoltajien asema mihin tahansa asiaan voi muuttua. Tästä toimii konkreettisenä esimerkkinä keskustelu luokan varainkeruusta. Lakimuutosten myötä luokan rahankeruu yhteistä luokkaretkeä varten ei saa enää nykyään olla opettajan vastuulla, joten sitä hoitavat nykyään luokan oppilaiden huoltajat. Tällainen yhteiskunnan asetus, joka vaikuttaa myös huoltajien autonomiaan, onkin nostanut varainkeruun näkökulmasta huoltajien asemaa luokan opettajaa kohtaan.

5.2.3 Huoltajien asema oman perheen muihin perheenjäseniin ja muiden lapsen luokalla opiskelevien lasten perheisiin

Aineiston mukaan huoltajien asema lapseen ja lapsen kouluun ovat ehdottomasti merkittävimpiä huoltajien valtaan vaikuttavia asemaan perustuvia tekijöitä. Näistä kahdesta aiheesta käydäänkin eniten keskustelua aineistossa aseman näkökulmasta, ja näiden pohjalta perustellaan huoltajien valtaa lapsen koulunkäyntiin. Näiden tekijöiden rinnalla aineistosta voidaan kuitenkin poimia merkityksellisinä tekijöinä myös huoltajien asema oman perheen muihin perheenjäseniin ja huoltajien asema muiden lapsen luokalla opiskelevien lasten perheisiin. Asema oman perheen muihin perheenjäseniin tulee esiin esimerkiksi keskustelussa siitä, mitä asioita huoltajat päättävät ja mihin asioihin isovanhemmilla on sananvaltaa. Seuraava sitaatti välittää lukijalle keskusteluista nousseen ajatuksen siitä, että huoltajien asema isovanhempiin verrattuna on isompi puhuttaessa lapsen kasvatuksesta ja koulunkäynnistä.

”Mummolla ei ole asiaa päättää sellaisista asioista mistä äiti ja isä päättävät, ja sen pitää olla mummollekin selvä asia.” (Keskustelu 14, kommentti 30.)

Huoltajien asema lapsen luokkatovereiden perheisiin nähden aiheuttaa keskustelua huoltajien kesken ainakin resursseista, erityisesti rahasta puhuttaessa. Kuten jo resurssien yhteydessä totesin, raha tuo valtaa ja valinnanvaraa, ja siksi se myös arvottaa luokan oppilaiden huoltajat keskenään eriarvoiseen asemaan.

5.3 Autonomia

Simolan (2009) vallan elementtien mallin mukaan autonomia kuuluu toimijoiden sarakkeeseen ja voi olla esimerkiksi akateemista autonomiaa (Taulukko 1). Muuten Simola avaa autonomian käsitettä ja sitä, mitä sillä vallan elementtien näkökulmasta tarkoitetaan, hyvin vähän. Tämän tutkimuksen yksi merkittävimmistä aiheista onkin autonomian määrittely ja siitä esimerkkien antaminen pohjana vallan käytölle. Aineiston ja teoriasta saatavan tiedon mukaan määrittäisin huoltajien autonomian tarkoittavan sitä, että lait, viralliset määräykset ja työnjaot määrittelevät sen, kuka saa tai joutuu tekemään ja mitä.

Huoltajien näkökulmasta autonomia voisi tarkoittaa itsenäisyyttä toimia ja saada eri asioihin vaikutusmahdollisuuksia. Taulukon 2 mukaan huoltajien autonomiaa säädellään esimerkiksi erilaisten lakien ja valvontojen muodossa.

Tutkimukseen kerätyn aineiston perusteella huoltajien autonomiaa säätelevät ennen kaikkea juurikin edellä esiin tuodut lait, minkä lisäksi aineistosta nousee esiin koulukulttuurin tärkeys autonomian määrittäjänä. Lakien ja määräysten avulla voidaan säädellä esimerkiksi huoltajien vastuuta lastensa koulunkäynnistä, perheiden kouluvalintaa tai lasten osallistumisesta opetukseen. Tästä huolimatta aineistosta voidaan nähdä, että myös huoltajien omat ja muiden kokemukset ovat huoltajien mielestä moniin tekoihin riittäviä perusteluita. Omia kokemuksia saatetaan pitää jopa yleisenä totuutena, ja todeta jonkin asian olevan samoin huoltajan oman kokemuksen kanssa. Esimerkiksi omiin koulukokemuksiin nojaaminen näyttää antavan monille huoltajille oikeutuksen tehdä samoin kuin esimerkiksi 1980-luvulla on tehty. Myös muiden tekemiset näyttävät lisäävän huoltajien kokemaa autonomiaa. Erittäisesti opetussuunnitelman sisällöistä ja pakollisista oppisisällöistä keskusteltaessa esiin nousevat uskonnon, liikunnan tai ruotsin tunneilta vapautukset, joiden nojalla kaikkien muidenkin lasten tulee saada vapautus sunneilta, jos yksi oppilas sen saa.

Esittelen näitä autonomiaan liittyviä asioita vielä tarkemmin seuraavaksi.

5.3.1 Lait ja politiikka

Huoltajien näkemysten mukaan heidän autonomiansa ja päätäntävaltansa on suuresti riippuvainen kulloinkin vallallaan olevasta lainsäädännöstä. Perusopetuslakiin (Perusopetuslaki 2003) ja sen sanelemaan asetukseen siitä, että vastuu lapsen läksyistä on huoltajilla, nojataan, kun perustellaan muille keskustelun huoltajille sitä, miksi huoltajien on kiinnitettävä huomiota lapsen läksyihin. Perusopetuslaista puhutaan paljon myös kotiopetuksesta keskusteltaessa. Osa huoltajista näyttää olevan hyvin perillä laista ja sen pykälistä, ja kertovat muille, että Suomessa ei ole koulupakkoa, mutta huoltajan velvollisuus on huolehtia lapsen kouluttamisesta. Laki siis tuo huoltajille autonomisen aseman ja valtaa siinä, että huoltajat voivat itse päättää, laittavatko he oppivelvolliset lapsensa kouluun vai opettavatko he lapsensa itse kotona.

Nykyään lapsen rankaisemista on rajoitettu Suomessa paljon verrattuna esimerkiksi tilanteeseen vielä 60 vuotta sitten (ks. Ojakangas 1997, 60–61; Antikainen ym. 2013, 37). Kurin, erityisesti ruumiillisen kurin, käytön lait ja rajoitukset rajaavat huoltajien autonomiaa lapsen kasvattamisessa, minkä monet keskustelijat tuovat esiin haasteena tai ongelmana. Tästäkin tosin ollaan isosti eri mieltä, ja toiset huoltajat ovat sitä mieltä, että tämä rajoittaminen on pelkästään hyvä asia.

”Ei nykyisin uskalla tehdä mitään, kun vähintään naapurit ovat kernaasti heti soittamassa lastensuojeluun, kun asunnosta kuuluu vähän lapsen huutoa. Pitää ilmeisimmin vaan toivota, että on hyvä käytön geeneissä!” (Keskustelu 15, kommentti 3.)

Autonomian huoltajille tuoma valta voi olla myös haasteellista. Aineistosta voidaan päätellä, etteivät kaikki huoltajat ole perillä heitä, koulua ja lasta koskevasta lainsäädännöstä, mikä aiheuttaa hankaluuksia siinä, mitä voidaan ja vaatia ja mitä ei. Jos siis autonomia tuo valtaa, saattaa tietämättömyys oikeuksista ja autonomiasta myös heikentää valtaa. Eräs huoltaja esimerkiksi pohtii lapsen tietojen siirtämistä esikoulusta kouluun ja sitä, pitääkö huoltajalta kysyä siihen erillinen lupa.

Poliittisiin linjauksiin liittyen huoltajien näkökulma keskittyy ennen kaikkea rahaan. Huoltajilla ei ole päätäntävaltaa esimerkiksi siitä, mitä opiskeluvälineitä oppilaat saavat koulusta koulun kustantamana ja mitä eivät, sillä linjaukset tästä tehdään Perusopetuslaissa (Perusopetuslaki 2003) ja koulun ja kunnan budjeteissa. Jos huoltajilla ei kunnanvaltuutetun tai muun vastaavan aseman kautta ole mahdollisuutta päättää kunnan ja koulun rahoista, heillä ei ole valtaa päättää, mitä asioita oppilaat koulusta ilmaiseksi saavat. On tosin muistettava, että perusopetuslaki oikeuttaa lapsille maksuttoman perusopetuksen lisäksi oppimateriaalit, muttei tarkenna, mitä näillä oppimateriaaleilla tarkoitetaan (Perusopetuslaki 2003/477 §31). Juuri tähän asiaan katson aineiston keskustelun kohdistuvan.

Nostan esiin lakeihin liittyen erikseen keskustelun kouluvalinnasta. Teen tämän siksi, että kouluvalinnasta käydään keskustelupalstalla vilkasta keskustelua ja toisaalta siksi, että aiheesta löytyy myös tässäkin tutkimuksessa aiemmin esiteltyjä tutkimuksia ja teorioita (ks. luvut 3.3.1 ja 3.3.2).

Kysymys kouluvalinnasta nivoutuu pitkälti pohdintaan huoltajien asemasta lapseen ja siihen, voivatko huoltajat päättää ja määrätä asioita lapsen puolesta vedoten siihen, että ovat aikuisia (ks. luku 5.2.1). Aineiston keskusteluiden mukaan huoltajat ovat yksipuolisesti sitä mieltä, että asuinpaikan valinta on aikuisten päätettävissä, vaikka se vaikuttaisikin lapsen fyysiseen koulupaikkaan. Pienimmillään asuinpaikkaa koskevat keskustelut käsittelevät muuttamista kaupunginosasta toiseen, suurimmassa mittakaavassa maasta toiseen.

Huoltajat näkevät kouluvalinnan olevan yksi keskeinen tekijä lapsen kouluympäristön ja koulunkäynnin kannalta. Osalle huoltajista lapsen opiskelu hyvistä sosioekonomisista taustoista tulevien lasten ympäröimänä on tärkeää, ja tähän asetelmaan pyritäänkin esimerkiksi juuri asuinpaikan valinnalla, valitsemalla lapselle opiskeltavaksi tavallista harvinaisempi kieli tai laittamalla lapsi painotetulle, esimerkiksi musiikki- tai liikunta-, luokalle.

5.3.2 Koulukulttuuri

Huoltajien autonomiakeskustelut aineistossa tuntuvat keskittyvän lainsäädännön ja politiikan sekä kouluvalinnan lisäksi siihen, miten asiat ovat koulukulttuurissa. Näitä keskusteluja voisi luonnehtia jopa hiljaisten sääntöjen julkilausumiksi; ”Miten kuuluu tehdä?”. Aineiston mukaan päätäntävalta, joka huoltajille ainakin kuuluu, on se, miten paljon huoltajat voivat päättää omasta ja lapsensa osallistumisesta koulun toimintaan.

Se, mitä huoltajat voivat osallisuudestaan päättää, tuntuu keskittyvän erityisesti heidän omaan osallistumiseensa koulun tapahtumiin ja tapaamisiin. Eräs huoltaja kiteyttää asian niin, että osallistuminen tai poisjääminen on oma valinta. Aineiston keskusteluissa käydään keskustelua myös siitä, kuka voi lapsen kouluasioita hoitaa. Moni huoltaja toivoo, että voisi valtuuttaa jonkun muun lapselle läheisen ihmisen, esimerkiksi isovanhemman, osallistumaan vanhempainvartiin keskustelemaan lapsen asioista, jos huoltajien osallistuminen on aikataulujen puitteissa haasteellista.

Lapsen osallisuuden kannalta keskustelu ja näkemykset huoltajien autonomiasta näyttäisivät koskevan lähinnä sitä, mihin koulun toimintaan lapsi osallistuu ja mihin ei. Osa huoltajista näkee oikeutettuna antaa lapselleen luvan poissaoloon yksittäiseltä tunnilta tai jopa koko oppiaineesta vedoten siihen, ettei kukaan voi osallistumiseen käytännössä pakottaa. Tässäkin siis vedotaan lakiin tai ainakin määräyksiin ja toisaalta huoltajien asemaan oman lapsen koulunkäynnin suhteen. Toisaalta, lasten osallistumista koskevia päätöksiä huoltajien osalta on joissain tapauksissa myös rajoitettu, kuten seuraava sitaatti antaa ymmärtää.

”Jos jää pois [maksulliselta luokkaretkeltä] ”sairaana” tms, ei saa lauantaina todistusta. Koululle ei ole järjestetty retken ajaksi mahdollisuutta olla.” (Keskustelu 17, keskustelun aloitus.)

5.4 Identiteetti

Tämä viimeinen tutkimustuloksia esittelevä alaluku tarkastelee huoltajien valtaa identiteetin näkökulmasta. Alkuperäisessä, Simolan (2009) vallan elementtien mallissa (Taulukko 1) identiteetin kerrotaan rakentuvan suhteiden pohjalta ja identiteetin esimerkkinä mainitaan ammatillinen itsekäsitys. Kuten aiemmin on jo todettu, identiteetti on ennen kaikkea yksilön, tässä tapauksessa yksittäisten huoltajien, käsitys itsestään yksilöinä ja suhteessa muihin (ks. luku 2.1.4).

Taulukossa 2 tuon esiin huoltajien identiteetin neljä peruspilaria. Aiemman tutkimustiedon ja teorioiden mukaan huoltajien identiteetin voidaan sanoa muodostuvan käsityksestä itsestä huoltajina, käsityksestä omasta vallasta suhteessa muihin toimijoihin, huoltajien omista arvoista ja huoltajien asenteista. Tutkimuksen aineiston perusteella näistä pilareista voisi jättää kuitenkin pois maininnat omasta käsityksestä itsestä huoltajina ja käsityksestä omasta vallasta suhteessa muihin toimijoihin, jolloin tämän tutkimuksen tuloksissa (Taulukko 4) jäljelle jäävät huoltajien asenteet ja arvot sekä perheen normit ja säännöt. Esittelen niitä seuraavaksi.

Aiemmin tässä luvussa 5 on esitelty huoltajien resurssit, asema ja autonomia huoltajien valtaan vaikuttavina tekijöinä. Identiteetin voidaan nähdä liittyvän jokaiseen näistä elementistä, ainakin arvojen ja asenteiden kohdalla. Voidaan kysyä, mitä pidetään niin tärkeänä, että sitä haluttaisiin parantaa, siihen haluttaisiin vaikuttaa ja siihen haluttaisiin näin ollen lisätä resursseja, parempi valta-asema ja paremmat autonomiset päätäntävallat? Tämän kysymyksen vastaukseksi voisi saada luettelon asioita, jotka kertovat huoltajien asenteista ja arvoista. Tällä perusteella voidaan myös todeta identiteetin olevan avainasemassa huoltajien valtaa rakennettaessa, sillä se määrittelee pitkälti muiden elementtien hyödyntämisen.

5.4.1 Asenteet ja arvot

Huoltajien valta rakentuu pohjimmiltaan asenteista ja arvoista eli siitä, mitä mieltä huoltajat ovat asioista, ja mitä asioista he pitävät tärkeinä. Se, millaisia asenteita huoltajilla on lapsen koulua tai koulunkäyntiä kohtaan vaikuttaa siihen, millainen motivaatio heillä on tehdä muutoksia tai vaikuttaa asioihin ja toisaalta myös siihen, millaista yhteistyötä he voivat tehdä esimerkiksi koulun tai muiden huoltajien kanssa.

Tästä aiheesta itsestäänkin valikoitui keskustelu osaksi tutkimuksen aineistoa. Monet aineiston huoltajat ovat sitä mieltä, että kodin asenne opiskelua kohtaan on tärkeä tekijä lapsen koulumenestyksessä. Kotona voidaan arvostaa koulunkäyntiä tai vastaavasti huoltajat voivat arvottaa koulunkäynnin arvojärjestyksessä monien muiden asioiden alapuolelle. Monet huoltajat haluavat kannustaa lapsiaan kouluun, hyviin arvosanoihin ja ahkeraan työntekoon. Tämä vaatii kuitenkin koulun arvostamista ja sellaisen asenteen, että koulu on hyödyllistä ja tärkeää. Asenteiden ja arvojen lisäksi vaikuttamisen taustalla voivat olla esimerkiksi resurssit, kuten kokeista rahan maksaminen, tai huoltajan asema lapseen (ks. luvut 5.1.1 ja 5.2). Eräs aineiston huoltaja määrittelee koulun arvostamisen tarkoittavan seuraavia asioita:

”Kotona arvostaa koulunkäyntiä. Tukea, innostaa, motivoida, kehua.” (Keskustelu 18, kommentti 6.)

Toiset huoltajat asennoituvat kouluun kielteisemmin, eivätkä he välttämättä arvosta koulua tai jotain sen osista yhtä paljon kuin toiset huoltajat. Esimerkkejä tällaisista huoltajista ovat kommentoijat, jotka kertovat ruotsin olevan heidän perheensä kulttuurin ulkopuolella eikä lapsi siksi osallistu ruotsin opiskeluun tai kommentoijat, jotka vanhoillislestadiolaisuutensa vedoten eivät haluaisi tyttöjen käyvän koulua. Näissä tapauksissa arvojen ja asenteiden perustellaan kumpuavan omaksutusta kulttuurista tai uskonnosta, joiden mukaisia huoltajien asenteet ovat.

Huoltajien asenteita ja arvoja heijastavat myös seuraavat tilanteet, joita aineistossa pohditaan. Toisessa tilanteessa pohditaan sitä, onko oikein kirjoittaa lapselle vapautusilmoitus liikuntatunnilta ilman pätevää syytä. Autonomian kannalta tämä on mahdollista, sillä yleisesti tiedetään, että huoltajien kirjallinen vapautusilmoitus, ainakin järkevän kuuloiseen syyhyn vedoten, riittää lapsen oikeutettuun osallistumattomuuteen liikuntatunnilta. Huoltajien arvot ja asenteet ratkaisevat kuitenkin sen, käyttävätkö huoltajat tämän autonomisen mahdollisuutensa, vai ilmoittavatko he lapselleen, että tunneille on osallistuttava. Toisessa tilanteessa pohditaan sitä, voiko lapselle antaa luvan lopettaa koulu yläkoulun jälkeen ammattiurheilijan uran toivossa. Tämänkin näen riippuvan pitkälti huoltajien asenteesta niin koulutukseen, rahaan ja työntekoon kuin urheiluun.

5.4.2 Normit ja säännöt

Normit ja säännöt pohjautuvat asenteisiin ja arvoihin. Normien sanotaan olevan arvojen konkreettinen ilmentymä eli niiden käytännön toteutus. Huoltajien keskusteluissa puhutaan samasta asiasta; huoltajien asenne kouluun vaikuttaa kodin kouluun liittyviin normeihin. Eräs huoltaja on pitänyt lapsen opettajia huonoina, joten on siksi opettanut itse lapsille opiskelutekniikat kotona.

”Me jouduimme aikoinaan heidät [lapset] opiskelemaan opettamaan koska koulun opettajat ovat kaikki olleet aliarvoisia.” (Keskustelu 20, kommentti 3.)

Myös huoltajien lapsuudenkokemukset vaikuttavat huoltajien arvoihin ja niistä muodostettuihin normeihin, ihan kuin ne vaikuttavat huoltajien kokemukseen autonomiasta (ks. luku 5.3). Jos huoltajat pitävät joitain kodin normeja lapsuudestaan pätevinä ja oikeutettuina, he helposti siirtävät ne käyttöönsä myös omien lastensa kohdalla.

Kodin normit vaikuttavat siihen, mihin kouluasioihin huoltajat haluavat ja perheen sääntöjen mukaan ”saavat” vaikuttaa ja osallistua ja mitkä asiat ovat lasten itsensä hoidettavissa. Kuten tässä tutkimuksessa on jo moneen kertaan tullut esiin, toisissa kodeissa koulu, läksyt ja kokeet kuuluvat myös huoltajille, toisissa kodeissa ne eivät ole ollenkaan osa huoltajien elämää.

6. JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Luvussa 6 pohditaan tutkimuksen tuloksia. Tarkoitus on syventää luvusta 5 saatua ymmärrystä huoltajien vaikutusvallan taustatekijöistä ja pohtia, miten teemaa voisi jatkossa tutkia. Käyn ensin läpi tutkimuksen johtopäätökset, minkä jälkeen luvussa 6.2 käsitellään tutkimuksen luotettavuutta ja jatkokäsittelymahdollisuuksia.

6.1 Johtopäätökset

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin huoltajien välillä käytyjä keskusteluja vauva.fi-keskustelupalstalla. Tutkimukseen valikoituneet keskustelut oli käyty vuosina 2016–2019. Tutkimus pureutui huoltajien keskusteluun vallastaan lastensa koulunkäyntiin nähden ja pyrki selvittämään, minkä asioiden huoltajat kokevat vaikuttavan omaan valtaansa vallan elementtien näkökulmasta.

Tutkimuksen mukaan huoltajien kokemukseen vallastaan ja vaikutusmahdollisuuksistaan lastensa koulunkäyntiin vaikuttavat monet eri asiat. Huoltajien valtaan näyttävät vaikuttavan Simolan (2009) vallan elementtien mallin (Taulukko 1) kaikki neljä elementtiä. Näistä kaikista neljästä vallan elementistä, huoltajien resurssit, asema, autonomia ja identiteetti, keskustellaan aineistossa, huoltajat tuovat esiin paljon erilaisia esimerkkejä omasta elämästään.

Huoltajien resurssien vaikutuksesta lasten koulunkäyntiin oli aineistossa kaikkein eniten keskustelua. Huoltajien varallisuudella, vapaalla ajalla, tiedoilla ja koulutuksella sekä terveydentilalla ja jaksamisella näyttäisi olevan huoltajien omasta mielestä vaikutusta siihen, miten he lapsensa koulunkäyntiin osallistuvat ja vaikuttavat. Resurssien määrän nähdään olevan suorassa syy-seuraus -suhteessa vaikutusmahdollisuuksien kanssa; vähäisempi resurssi laskee huoltajien valtaa lapsensa koulunkäyntiin kun taas resurssien määrän lisäys lisää myös huoltajien valtaa. Huoltajat myös kokevat, että monien resurssien määrään voi itse vaikuttaa.

Huoltajien asemalla eri toimijoihin nähden vaikuttaisi myös olevan vaikutusta huoltajan valtaan lapsen koulunkäynnissä. Resursseihin verrattuna asemaa ei nähdä yhtä omana ansiona kuin resursseja, joskin huoltajien keskusteluista käy ilmi, että siihenkin voi joissain määrin vaikuttaa, esimerkiksi kasvatustyyllillä. Huoltajan asemalla lapseen, kouluun ja omaan perheeseen tai muiden lasten perheisiin on merkitystä lapsen koulunkäyntiin vaikuttaessa.

Autonomia vallan elementtinä tulee ilmi huoltajien keskusteluissa erityisesti elementtinä, johon on hankala itse vaikuttaa. Toisten asioiden tekeminen on hyväksyttyä ja laillista, toiset asiat eivät ole huoltajan vaikutuksen alaisia. Huoltajien autonomiaa ja näin ollen vaikutusmahdollisuuksia ohjaavat lait ja politiikka sekä koulukulttuuri. Tämän tutkimuksen yksi merkittävimmistä anneista oli myös autonomian määrittely ja siitä esimerkkien antaminen pohjana vallan käytölle.

Huoltajien identiteetti vaikuttaa huoltajien keskusteluiden mukaan asenteiden ja arvojen sekä normien ja sääntöjen kautta huoltajien vaikutusmahdollisuuksiin. Identiteetti ohjaa myös muiden elementtien hyödyntämistä ja käyttämistä, sillä arvojen ja asenteiden kautta arvioidaan asioita tärkeysjärjestykseen.

On muistettava, ettei mikään elementti toimi koskaan yksinään. Vallan neljä elementtiä toimivat vuorovaikutuksessa keskenään, ja perheen päätöksiin ja vaikutusmahdollisuuksiin vaikuttavat monet asiat sen sijaan, että yhden yksittäisen taustatekijän rooli nähtäisiin ylivertaisena muihin tekijöihin nähden.

Tutkimus vahvistaa Simolan (2009) ajattelua vallan elementeistä neljän elementin kokonaisuutena. Huoltajien keskusteluista nousseiden vallan taustatekijöiden luokittelu onnistui Simolan neljään elementtiin, eikä ainakaan tämän aineiston valossa näytä siltä, että elementtejä pitäisi poistaa tai lisätä.

6.2 Pohdinta

Tutkimus perustuu ihmisten kokemuksille ja näkemyksille. Toiveeni tutkimuksen alussa oli saada syvällistä ymmärrystä vallasta ja huoltajien vaikutusmahdollisuuksista. Tutkimuksen tarkoitus ei ollut missään vaiheessa yleistettävän tiedon tuottaminen, niin kuin ei laadullisessa tutkimuksessa yleensä ole. (ks. Eronen ym. 2007, 8.) Tutkimuksen pyrkimyksenä oli antaa ääni vaikutusmahdollisuuksiin liittyen oppilaiden huoltajille, eikä esimerkiksi opettajille tai lapsille, ja tässä tutkimus onnistui hyvin. Aineisto oli pullollaan huoltajien erilaisia näkemyksiä vallastaan ja vaikutusmahdollisuuksistaan sekä niihin vaikuttavista taustatekijöistä. Nämä näkemykset tuotiin tutkimukseen mahdollisimman monipuolisina, jotta kuva huoltajien vallasta ja vallan taustatekijöistä ei jäisi yksipuoliseksi.

Luvussa 5 esitellään tutkimuksen tulokset. Aineisto sisältää näiden esiteltyjen tulosten lisäksi kuitenkin myös sellaista materiaalia, joka sai minut tukijana pohtimaan huoltajien valtaa lasten koulunkäynnissä vielä laajemmassa näkökulmassa. Esittelen näitä ajatuksiani tiiviisti seuraavaksi, sillä uskon niiden tuovan lisäarvoa tutkimuksen tulosten ymmärtämiselle ja todellisuuteen suhteuttamiselle.

Huoltajien asemaa pohdittaessa tuloksiinkin nousi ajatus siitä, vaikuttaako huoltajien ja koulun suhde, toisin sanoen huoltajien asema kouluun jotenkin siihen, miten koulu, sen opettajat ja muut aikuiset, kohtelevat lasta. Aineiston huoltajat eivät kuitenkaan tuoneet esiin tilannetta, jossa oppilaan huoltaja työskentelisi itse samassa koulussa oppilaan kanssa. Suomessa tällainen on kuitenkin hyvin tavallista, kun huoltajia voi työskennellä koululla esimerkiksi opettajana, terveydenhoitajana tai huoltomiehenä. Esimerkiksi Kangas (2004) on tutkinut lapsen ja vanhemman työskentelyä jopa samassa koululuokassa, ja toteaa, ettei huoltajan työskentely lapsen kanssa ainakaan samassa luokassa ole välttämättä kovin suotuisa tilanne lapselle (Kangas 2004). Samansuuntaisia tuloksia aiheesta on saanut myös Perkiö (2013), joskin hän huomauttaa, että samassa luokassa työskentely oman lapsen kanssa on isompi ongelma lapselle kuin huoltajalle (Perkiö 2013).

Huoltajien keskusteluissa asemasta vahvana yhteisenä ajatuksena pidetään sitä, että huoltajilla on korkein asema lapseen verrattuna esimerkiksi opettajaan tai sukulaisiin. Pohdintaa tämä herätti erityisesti keskustelussa, jossa kirjoittaja ei ollutkaan lapsen virallinen huoltaja vaan äitipuoli. Vaikka arjen keskellä näyttäisi siltä, että lapsen äitipuolen asema lapseen

voisi olla samanlainen kuin lapsen isän tai äidin asema, ei se näyttäyty samalta koulun näkökulmasta. Keskusteluiden mukaan äitipuolella ei ole minkäänlaisia juridisia oikeuksia lapseen, ja siksi hänellä ei myöskään ole yhtä suura valtaa ja vaikutusmahdollisuuksia lapsen koulunkäyntiin kuin lapsen huoltajilla. Suomen uusperheiden liiton mukaan lapselle voi hakea oheishuoltajuutta, jolloin tämä esitelty ongelma olisi turha (Suomen uusperheiden liitto 2019). Keskusteluissa tällaista mahdollisuutta ei mainita, mikä taas kielii toisen elementin, resurssin ja tarkemmin tiedon, puuttumisesta ja puuttumisen vaikutuksesta vaikutusmahdollisuuksiin. Tämä ei kuitenkaan vaikuta tutkimuksen tuloksiin, sillä tutkimuksen tarkoitus oli tarkastella nimenomaan virallisten huoltajien näkemyksiä vaikutusmahdollisuuksiinsa.

Vaikka tutkimus ei pyri yleistettävään tietoon, on tutkimustuloksissa varmasti palasia, jotka osuvat jokaiseen, ainakin suomalaiseen, perheeseen. Huoltajien valtapyrkimykset ja tekijät vallan käytön taustalla muuttuvat kuitenkin radikaalisti, jos lapsen huoltaja onkin narsisti, tai muulla tavalla selkeästi poikkeava vallan käyttäjä. Tällaisia tapauksia aineistosta nousi yhdessä keskustelussa. Narsisti uskoo olevansa muita parempi ja siksi etuoikeutettu tekemään ja ajattelemaan kuten haluaa (Ojanen 2019). Tällöin huoltajien valta ei välttämättä noudattelekaan tutkimuksessa muodostettua vallan elementtien rakennetta (Taulukko 4), vaan huoltajat saattavat tehdä ”mitä vain” sivuuttaen autonomiat ja asemat, saadakseen valtaa ja vaikutusmahdollisuuksia.

Tutkimuksen myötä ajatus vallan elementtien päällekkäisyydestä vahvistuu. Tämä ajatus esitettiin jo teoriassa (ks. luku 2.3.1). Varsinkin identiteetti tuntui olevan lopulta se elementti, joka ratkaisee vallan käytön. Autonomian kautta saamme tietoon, mitä huoltajat voisivat tehdä ja mitä eivät voisi tehdä, mutta identiteetti, kuten asenteet ja arvot ratkaisevat sen, mitä autonomiaa he käyttävät ja mitä eivät.

”Voinko huoltajana kieltää lapseni osallistumisen move-testiin? Vai katsotaanko että se on pakollinen osa perusopetusta, sisältyen koululiikuntaan?” (Keskustelu 21, keskustelun aloitus.)

Tästä keskustelunaloituksesta voimme päätellä, että huoltajan arvot ja asenteet ovat sen kannalla, että hän haluaisi lapsen osallistumisen testiin kieltää. Hän ei ole kuitenkaan varma, miten tilanteessa pitäisi menetellä, ja näin ollen myös autonomia tai sen puuttuminen vaikuttavat lopulliseen päätökseen.

Kaiken kaikkiaan tutkimuksen kannalta tärkeä oivallus on myös se, ettei valtaa ole pelkäämään se, mitä tehdään ja sanotaan. Yhtä isoa vallan käyttöä on se, mitä jätetään sanomatta ja tekemättä. Koulukontekstissa helposti ajatellaan, että huoltajien tehtävä on läksyjen tarkastaminen ja vanhempainilloissa ja -varteissa käyminen, ja niinhän se lainsäädännöllisesti on. Aineiston mukaan kaikki huoltajat eivät näin kuitenkaan tee, ja sekin on yhtä lailla vahvaa vallan käyttöä ja lapsen koulunkäyntiin vaikuttamista.

Tutkimuksen tarkoitus oli hyödyttää monia toimijoita, jotka ovat tekemisissä lasten kanssa. Uskon sen hyödyttävän niin ammattikasvattajia kuin kotiväkeäkin, lisäten ymmärrystä omasta ja muiden aikuisten toiminnasta ja toiminnan taustatekijöistä. Se voi antaa opettajille ymmärrystä siitä, miksi jonkun lapsen huoltaja toimii niin kuin toimii. Tai se voi vastaavasti tuoda apuvälineitä huoltajille pohdintaan siitä, mitä elementtiä tai sen osa-aluetta he voisivat itse muuttaa niin, että vaikutusmahdollisuudet paranisivat. Tutkimuksen avulla opettaja ei voi tehdä johtopäätöstä, että koska huoltajat toimivat tavalla Y, se johtuu varmasti tekijästä X. Tämä ei ollut tutkimuksen tarkoitus vaan se, että jos opettaja, huoltaja tai joku muu tilanteeseen liittyvä ihminen saa tutkimuksesta hiukankin eväitä ja ajatusta siihen, mitkä kaikki monet asiat perheessä lapsen koulunkäyntiin vaikuttavat, on tutkimuksen anti onnistunutta.

6.2.1 Tutkimuksen luotettavuus

Mikään tutkimus ei ole aukoton, ja kuten yleensäkin elämässä, myös laadullisessa tutkimuksessa asiat voisi tehdä aina vähän paremmin. Tässä alaluvussa erittelen tutkimukseni luotettavuutta ja sen rajoituksia.

Saadaksemme kattavamman kuvan ja ymmärryksen huoltajien vallasta ja näkemyksistä vallan käytön taustatekijöihin, aiheita pitäisi tutkia laajemmin. Tämän tutkimuksen aineisto koostuu pelkästään vauva.fi-sivuston keskustelunalueen keskusteluista, ja on näin ollen hyvin rajattu kokonaisuus huoltajien elämäkuvasta. Tutkimukseen rajautuivat aineiston keruun

vuoksi tietynlaiset ihmiset; ihmiset, jotka haluavat ja kykenevät kirjoittamaan ajatuksiaan internetin keskustelupalstoille. Vaikka mikään tutkimus ei voisi tavoittaa kaikkia suomalaisten peruskoululaisten huoltajia, voisi jollain toisella tavalla kerätty aineisto edustaa paremmin koko Suomen peruskoululaisten huoltajia.

Toisaalta, keskustelupalstojen käytössä tämän tutkimuksen aineistona on myös omat hyvät puolensa. Heiskala pohti jo vuonna 1990, etteivät esimerkiksi aikakauslehdet olleet tuolloin ensisijainen aineiston keruupaikka, jos haluttiin kerätä ihmisten kokemuksia tai käsityksiä tutkimukseen. Kuitenkin hän totesi silloin, että aikakauslehdet voisit silti olla yksi mahdollinen aineiston keruupaikka, esimerkiksi aikavertailussa johonkin muuhun vuosikymmeen, jolloin aikakauslehdet olivat myös saatavilla. (Heiskala 1990, 252.) Samaa ajatusta voisi soveltaa tähän keskustelupalstatutkimukseen. Keskustelupalstoja on käytetty jonkin verran aineiston keruumenetelmänä erilaisissa tutkimuksissa, mutta se ei kuitenkaan ole välttämättä se monien tutkijoiden ensimmäisenä harkittava keruumenetelmä esimerkiksi haastattelujen tai kyselylomakkeiden rinnalla. Erittäin käyttökelpoisen siitä kuitenkin tekee nykypäivänä se, että nykyään aineistoa on keskustelupalstoilla ensinnäkin niin paljon saatavilla kuin tutkija jaksaa etsiä ja toisekseen, sosiaalinen media on ajan henki. Ihmiset jakavat elämistään enemmän ja vähemmän sosiaaliseen mediaan, joten on tärkeää kohdistaa tutkimuksia ”elävän” elämän lisäksi myös sosiaaliseen mediaan. Tältä osin tutkimukseni on erittäin onnistunut.

Yksi sosiaalisen median pulmakohta on muiden tahallinen provosointi (Suominen 2013, 45). Käsitteellä provosointi ymmärrän tässä tilanneyhteydessä sen, että totuuksia kärjistetään tai jopa muunnellaan kokonaan, ja tällä haetaan toisten keskustelijoiden huomiota ja kärkkäitä vastakommentteja. Tämä näkyy myös omassa tutkimuksessani. Nostan esimerkiksi provosoinnista seuraavanlaisen aloituksen:

”...Opettaja kuitenkin sanoi, että tietokilpailuja on jo ollut aiemmin, ja että eihän meillä voi olla pikkujouluja jossa on 10 tietokilpailua! Siis mikä ongelmana? Jos lapset haluaa tietokilpailuja niin miksi tuon opettajan pitää kieltää ne! Ensin sanoo että järjestäkää lapset jotain ohjelmaa ettei pikkujoulut ole vain suklaan syöntiä, sitten ei kelpaa! Minä kyllä en luovuta näin helpolla. Lapsille sanon että saavat tietokilpailun, soitan tästä vielä lasten isälle.” (Keskustelu 13, keskustelun aloitus.)

Ensisilmäyksellä keskustelun aloitus vaikuttaa loukkaantuneen huoltajan harmitukselta. Pelkästään tältä pohjalta en vielä lähtisi kommenttia provosoivaksi sanomaan, sillä yllättävän paljon keskustelupalstalla on kommentteja, jotka vaikuttavat omaan korvaan epätosilta ja hämmentäviltä. On muistettava, että meitä ihmisiä on niin paljon erilaisia, ettei erilaisen mielipiteen perusteella voi mielestäni vielä syyttää provosoinnista. Keskustelua tarkemmin tarkasteltaessa ja eteenpäin lukiessa tulin kuitenkin siihen tulokseen, että aloituksen on pakko olla värikynällä väritetty, sillä aloitus on kirjoitettu maaliskuussa, jolloin tuskin koululaiset viettävät pikkujouluja. Lisäksi keskustelija ei osaa perustella kysyjille aihetta mitenkään fiksusti.

Tällaisia provosoivassa mielessä kirjoitettuja kommentteja on varmasti myös minun aineistossani, jopa ilman, että tiedän niiden olevan provosoivia. Tuntemattoman ihmisen tekstimuodossa esitetystä kommentista ei voi lukea äänensävyjä, eikä kaikista kommentteista siksi voi tietää, onko ne kirjoitettu tosissaan vai ei. Kommenttien määrä koko tutkimuksessa on kuitenkin niin iso, että yleistulkinnan kannalta ei ole merkittävää, vaikka joukossa olisi muutama leikillä kirjoitettu kommentti, jotka olen ottanut tosissaan kirjoitetuina.

Tutkimus on mielestäni yleistettävissä, sillä määritelmän mukaan tutkimus on yleistettävä, jos sen tuoma tieto on hyödyllistä ja jos sen kelpoisuus on ilmeistä (Järvinen & Järvinen 2004, 162–163). Tiedon hyödyllisyydestä kielii mielestäni jo se, ettei toista samanlaista tutkimusta ole tehty. Huoltajien näkökulmaa ei ole juurikaan tutkittu keskustelupalstoja hyödyntäen ja lisäksi Simolan (2009) vallan elementtien teoriakehikko on niin vähän käytetty, että tämä tutkimus tuo arvokasta vahvistusta tälle kehikolle. Tästä syystä tutkimuksen reliabiliteetin eli laajuuden ja samansuuntaisten tulosten arvioiminen (Järvinen & Järvinen 2004, 163) on heikohkoa, sillä aiempia tutkimuksia samasta ilmiöstä ei juurikaan ole. Tutkimuksen yksi tarkoitus oli kuitenkin testata Simolan (200) teoriakehikkoa. Sillä perusteella, että aineistosta nousseet vallan elementtien taustatekijät olivat helposti lokeroitavissa Simolan neljään vallan elementtiin, eikä lisäkatteita tarvittu, voisin sanoa tutkimuksen reliabiliteetin myös täyttyvän.

Tutkimuksen luotettavuutta tarkasteltaessa on hyvä kiinnittää myös huomiota tutkimuksen validiteettiin. Validiteetin avulla pohditaan, mittaako tutkimus sitä, ”mitä se on tarkoitettu mittaamaan. Validiteetti tarkoittaa, että teoria, malli tai käsite tarkasti kuvaa todellisuutta”. (Järvinen & Järvinen 2004, 163.) Tämän tutkimuksen tarkoitus oli selvittää niitä asioita, jotka vallan elementtien näkökulmasta vaikuttavat huoltajien kokemaan valtaan ja vaikutusmahdollisuuksiin lastensa koulunkäyntiin nähden. Tutkimustulokset vastaavat tutkimuskysymykseen, joten siinä mielessä validiteetti toteutuu hyvin. Uskon kuitenkin, että validiteetti voisi olla parempi siinä mielessä, että nyt tutkimuksen aineisto kerättiin sekundaarilähteestä. (ks. Järvinen & Järvinen 2004, 156.) Jos huoltajilta kysyisi suoraan asioita, jotka vaikuttavat heidän mielestään heidän kokemuksiinsa vallasta ja vaikutusmahdollisuuksista, saattaisivat vastaukset sisältää jotain sellaista, mitä keskustelupalstojen keskusteluihin ei ole huomattu kirjoittaa. Luulen siis, että asiaa tarkemmin pohtiessaan huoltajat saattaisivat huomata niitäkin taustatekijöitä, joita he pitävät tavallisina ja näin ollen eivät tuo niitä esiin tämän tutkimuksen aineistossa.

Aineiston koko on tutkimuksen laajuuteen nähden riittävä. Hakutermeillä etsittäessä huomasi, että jo siinä vaiheessa, kun hakusanoja oli vielä jonkin verran jäljellä, aineisto alkoi kylläntyä. Tällä tarkoitetaan sitä, että uudet tapaukset eivät tuo esiin uusia piirteitä, vaan alkavat toistaa samaa kehää. Kun uusia piirteitä ei ilmaannu enää ollenkaan, aineiston kerääminen voidaan lopettaa. Tässä tutkimuksessa kylläntyminen ei tosin tarkoita sitä, etteikö hakutermeillä haettaessa uusia keskusteluita ilmaantuisi ollenkaan, mutta jossain vaiheessa keskusteluiden sisältö alkoi olla hyvin kaukana tutkimuskysymyksestä, jolloin tiesin, ettei uutta tärkeää tietoa tutkimuksen kannalta enää synny.

Aineiston riittävyyden ja kattavuuden kannalta on hyvä huomioda, että joitain keskusteluja saattoi aineiston keruussa jäädä hakusanoilla haettuna pois aloituksen kirjoitusvirheen takia. Tämä seikka ei ole kuitenkaan merkittävää tutkimuksen kannalta, sillä sivuston hakukone hakee keskusteluita myös kommenttien perusteella, ja näin ollen myös kirjoitusvirheelliset aloitukset saattavat tulla mukaan tutkimukseen.

Analyysissä hankaluuksia aiheutti se, miten määrittelen koulunkäynnin. Vaikka määrittelin sen luvussa 4.1 koskemaan ”niitä toimijoita tai toimintoja, jotka jollain tavalla liittyvät lapsen opiskeluun, koulussa käymiseen ja kouluarkeen” kuten opettajia, rehtoreita ja koulunkäynninohjaajia, ei aineistoon valikoitujen keskustelujen ja kommenttien rajausta ollut helppoa. Pohdittaessa huoltajien vaikutusmahdollisuuksia lapsen koulunkäyntiin aloin pohtia, voiko esimerkiksi nukkumaanmenon valvomisen ottaa aineistoon mukaan. Periaatteessa hana nukkuminen vaikuttaa lapsen vireystilaan, millä puolestaan on vaikutusta koulussa jaksamiseen, opiskeluun ja oppimiseen. Samaa pohdintaa toin jo esiin luvussa 5.2.1. Lopulta päädyin kuitenkin pyrkimään siihen, että keskityn asioihin, jotka ovat suoranaisesti lapsen koulunkäyntiä, sillä muuten aineistomäärä ja analysoitavien asioiden määrä olisivat nousseet mahdottoman suuriksi.

Tutkijana pyrin pysymään mahdollisimman objektiivisena unohtaen omat ennakkokäsitykseni ja -asenteeni ilmiöstä. Tähän pyrin esimerkiksi sillä, että aineiston keruun hakusanat pohjautuvat edellä esiteltyyn teoriaan eivätkä ole minun päästäni keksittyjä. Totuus on kuitenkin se, että laadullista tutkimusta laadittaessa tutkija ei ole koskaan täysin irrallinen, aineiston objektiivinen tarkastelija, sillä hän elää itse samassa maailmassa tutkittavan ilmiön kanssa (Kujala 2007, 17). Tässäkin tapauksessa tutkimuksen tulokset ja johtopäätökset ovat muodostuneet tekemistäni tulkinnoista ja luomistani merkityksistä.

Tutkimusta luettaessa on hyvä muistaa, että keskusteluita käyneet huoltajat ovat käyneet oman peruskoulunsa ennen tätä päivää. Nuorimmilla huoltajilla oman peruskoulun päättymisestä saattaa olla vain kymmenisen vuotta aikaa, mutta yhtä hyvin keskusteluun ovat voineet osallistua huoltajat, joiden omista peruskouluajoista ja omien lastenkin peruskouluajoista on jo monia vuosikymmeniä. Tämä varmasti vaikuttaa huoltajien kokemukseen vaikutusmahdollisuuksista, sillä tuskin vaikutusmahdollisuudet ovat pysyneet samana viimeiset 50 vuotta.

6.2.2 Jatkotutkimusajatuksia

Tämän tutkimuksen kontekstina ovat ja 2010-luvun keskustelupalstakeskustelut, ja nämä paikka- ja aikakontekstit on huomioitava analyysissa. Tulokset voisivat olla hyvin erilaisia, jos samaa huoltajien kokemaa valtaa olisi tutkittu esimerkiksi 70-luvulla tai vastaavasti vanhempainillassa nettikeskustelujen asemesta. Siksi on hyvä tuoda esiin ajatuksia siitä, miten tutkimusta ja aihetta voisi jatkojalostaa.

Tutkimuksessa tutkitaan oppilaiden huoltajien valtasuhdetta oppilaiden koulunkäyntiin. Tämä on valtanutkimuksia ja teorioita tutkittaessa hieman erilainen valtanutkimus, sillä useimmiten valtasuhteita tutkittaessa vallan osapuolina toimivat yksittäiset toimijat a ja b. Koulunkäynti on kuitenkin hyvin monitahoinen tekijä, johon liittyvää huoltajien valtaa halutaan kartoittaa tutkimuksessa. Siksi valtasuhde on mielestäni eri tavalla haastava tutkittava kuin moni muu valtasuhde.

Tutkimus onnistui tuomaan esiin melko kattavasti huoltajien näkemyksiä aiheesta. Tutkimuksen aineisto kerättiin kuitenkin internetin keskustelupalstalta, ja erilaisia tuloksia voisikin saada huoltajien kokemasta vallasta ja valtaan vaikuttavista tekijöistä tutkimalla samaa aihetta jollain eri tutkimusmenetelmällä. Voi olla, että huoltajien näkemykset olisivat erilaisia tai eri tavalla muotoiltuja, jos asiaa kysyttäisiin heiltä suoraa haastattelun tai kyselylomakkeen muodossa. Toisaalta voi olla, että tulokset olisivat hyvin samansuuntaisia, ja sekin toisi mielenkiintoista vahvistusta tälle tutkimukselle ja Simolan (2009) vallan elementtien taulukolle.

Huoltajat nostivat aineistossa esiin oman lapsuutensa vaikutuksen huoltajien kasvatustyyliin. Tästä ei tämä tutkimus kyennyt kuitenkaan tekemään tarkempaa selvitystä ja olisikin mielenkiintoista tietää, millä tavoin ja mitkä asiat omasta lapsuudesta ja omien huoltajien kasvatuksesta nousevat merkittäviksi omia lapsia kasvatettaessa.

Simolan (2009) vallan elementtien teoriakehikkoa ei ole vielä kukaan käyttetty ja tutkittu liikaa. Sen hyödyntäneitä tutkijoita on vain kourallinen (ks. luku 2.3.1), joten valtaa olisi hyvä tarkastella kehikon avulla myös muusta kuin huoltajien näkökulmasta ja vaikutusmahdollisuuksista lasten kouluun.

Tässä tutkimuksessa annettiin ääni huoltajille ja tarkasteltiin huoltajien näkemystä valtaan ja vallan taustatekijöihin. Ymmärryksen lisäämiseksi olisi tärkeä kuulla myös lasten ja opettajien näkemyksiä samasta aiheesta ja siitä, mitä taustatekijöitä he nimeäisivät vallan elementtien vaikuttajiksi.

LÄHTEET

Aho, S. 1980. Vanhempien asennoituminen kodin ja koulun väliseen yhteistyöhön sekä tehostetun yhteistyön vaikutus oppilaiden työrauhahäiriöihin ja sosiaaliseen käyttäytymiseen. Liedon työrauhakokeiluprojekti: Raportti 16. Turku: Turun yliopisto.

Alanen, L. & Bardy, M. 1990. Lapsuuden aika ja lasten paikka. Tutkimus lapsuudesta yhteiskunnallisena ilmiönä. Sosiaalhallituksen julkaisuja 12/1990. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto ja Sosiaalhallitus.

Alasuutari, P. 1994. Laadullinen tutkimus. 2. painos. Tampere: Vastapaino.

Antikainen, A., Koski, L. & Rinne, R. 2013. Kasvatussosiologia. Jyväskylä: PS-kustannus.

Bachrach, P. & Baratz, M. S. 1962. Two faces of power. *The American Political Science Review*, Volume 56, Issue 4. 947–952. <http://www.columbia.edu/itc/sipa/U6800/readings-sm/bachrach.pdf>. Avattu 24.04.2019

Baumrind, D. & Thompson, R. A. 2002. The Ethics of Parenting. Teoksessa Bornstein, M. H. (toim.) *Handbook of Parenting. Volume 5. Practical Issues in Parenting*. 2. painos. USA: Lawrence Erlbaum Associates. 3–34.

Becker, H. 1963. Outsiders – Defining Deviance. https://leeclarke.com/courses/intro/readings/becker_definingdeviance.pdf. Avattu 24.04.2019. Alkuperäinen teos Becker, H. 1963. *The Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance*. 1–18. Free Press.

Berger, P. L. & Luckmann T. 1966. *The Social Construction of Reality*. Doubleday. Suomalaiskielinen teos *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. 1994. Helsinki: Gaudeamus.

Bowlby, J. 1957. Lasten hoivan ja hellyyden tarve. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Burr, V. 2004. *Sosiaalipsykologisia ihmiskäsityksiä*. Tampere: Vastapaino.

Clarke, A. T., Costigan, T. E., Jawad, A. F., Jones, H. A., Marshall, S. A., Mautone, J. A., Patterson, A., Power, T. J. & Soffer, S. L. 2015. Parent Attendance and Homework Adherence Predict Response to a Family-School Intervention for Children With ADHD. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 44(1), 58–67.

van Dijk T. A. 1985. Handbook of discourse analysis. Volume 4. Discourse Analysis in Society. Lontoo: Academic Press.

van Dijk, T. A. 1988. News as discourse. Amsterdam: Amsterdamin yliopisto.

Fenton, P., Ocasio-Stoutenburg, L. & Harry, B. 2017. The Power of Parent Engagement: Sociocultural Considerations in the Quest for Equity. USA: The Ohio State University. Theory Into Practice, 56. 214–225.

Giddens, A. 1979. Yhteiskuntateorian keskeisiä ongelmia. Toiminnan, rakenteen ja ristiriidan käsitteet yhteiskunta-analyysissä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Giddens, A. & Birdsall, K. 2001. Sociology. 4. painos. Cambridge: Polity.

Gjerstad, E. 2009. Valta kotikasvatuksessa. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Gjerstad, E. 2015. Kuka on kukkula kuningas? Lasten ja aikuisten valtasuhteet kasvun tukena. Jyväskylä: PS-kustannus.

Goodnow, J. J. 1999. Families and development. Teoksessa M. Bennett (toim.) 1999. Developmental Psychology. Achievements and Prospects. Philadelphia: Psychology Press. 72–88.

Gore, J. M. 1995. On the Continuity of Power Relations in Pedagogy. International Studies in Sociology of Education, 5:2. 165–188.

Guba, E. G., Lincoln, Y. S. & Lynham, S. A. 2000. Paradigmatic Controversies, Contradictions, and Emerging Confluences, Revisited. Teoksessa Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. (toim.) 2000. The SAGE Handbook of Qualitative Research. 4. painos. USA: SAGE Publications, Inc. 97–128.

Hautamäki, A. 1997. Postmoderni perhe toimintaympäristönä – kodin ja koulun vuorovaikutussuhde. Teoksessa Jakku-Sihvonen, R. (toim.) 1997. Onnistuuko oppiminen – oppimistuloksien ja opetuksen laadun arviointiperusteita peruskoulussa ja lukiossa. Helsinki: Opetushallitus. 39–66.

- Heiskala, R. 1990. Tulkinnan koeteltavuus ja aikakauslehtien analyysi. Teoksessa Mäkelä, K. (toim.) 1990. Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Oy Gaudeamus Ab. 242–263.
- Heiskala, R. 1997. Society as Semiosis. Neostructuralist theory of culture and society. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Heiskala, R. 2001. Theorizing power: Weber, Parsons, Foucault and neostructuralism. *Social Science Information*, 40(2), 241–264.
- Hirsto, L. 2001. Ensimmäistä luokkaa käyvien kotikasvatus. Kyselytutkimus vanhempien käyttämistä välittömistä kasvatustoimenpiteistä. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Hovila, H. 2004. Opettajan ja oppilaan kohtaaminen koulusituaatiossa. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Husa, S. 1999. Diskurssianalyttinen lähestymistapa dokumenttiaineistoon. Teoksessa Ruoppila, I., Hujala, E., Karila, K., Kinon, J., Niiranen, P. & Ojala M. 1999. Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: Atena kustannus. 89–114.
- Husa, J. & Pohjolainen, T. 2014. Julkisen vallan oikeudelliset perusteet. Johdatus julkisoi-keuteen. Helsinki: Talentum Media Oy.
- Huttunen, R. 2003. Kommunikatiivinen opettaminen. Indoktrinaation kriittinen teoria. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Hämäläinen, J. 1987. Laadullinen sosiaalitutkimus käytännössä. Johdatus laadullisen sosiaalitutkimuksen ”käsityötaitoon”. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Hämäläinen, J., Kraav, I. & Raudik, V. 1994. Perhekulttuurit ja vanhemmuus Suomessa ja Virossa. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Hämäläinen, J. & Nivala, E. 2008. Kasvatustiede. Pedagogisen ihmistyön tiede. Kuopio.

Jacobsen & Cohen. 1986. The power of Social Collectivities: Towards and Integrative conceptualization and Operationalization. *The British Journal of Sociology*. Vol 37, No. 1. London: Wiley on behalf of The London School of Economics and Political Science. 106–121.

John, M. 2003. *Children's Rights and Power. Charging Up for a New Century*. London: Kingsley.

Jokela, T. 2018. *Ontologia ja pedagogiikka*. Helsinki: Books on Demand.

Järvinen, A. & Järvinen, P. 2004. *Tutkimustyön metodeista*. Tampere: Opinpajan kirja.

Kangas, K. 2004. *Opettaja ja oma lapsi samassa koululuokassa. Miten lapsi on sen kokenut?* Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Karraker, M. W. & Grochowski, J. R. 2012. *Families with futures. Family studies into the 21st century*. 2. painos. New York: Routledge.

Keltner, D., Gruenfeld D. H. & Anderson, C. 2003. Power, Approach, and Inhibition. *Psychological Review* 110 (2), 265–284.

Kilpeläinen, T., Määttä, S. & Pii, J. L. 2014. *Michael Foucault parhaat*. Tampere: niin & näin.

Koskenniemi, M. & Saarinen, T. 1963. *Koulu ja terveys. Johdatus kouluhygieniaan*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Kreisberg, S. 1992. *Transforming power. Domination, empowerment, and education*. Albany: State University of New York Press.

Krippendorff, K. 2004. *Content Analysis. An Introduction to Its Methodology*. USA: SAGE Publications, Inc.

Kujala, T. 2007. Kerronnallinen tutkimus opettajien ikääntymisestä. Teoksessa Syrjäläinen E., Eronen, A. & Värri V–M. (toim.) 2007. *Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin*. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy. 13–39.

- Kyngäs, H. & Vanhanen, L. 1998. Sisällön analyysi. Oulu: Oulun yliopisto.
- Kyrö, P. 2003. Tutkimusprosessi valintojen polkuna. Hämeenlinna: Tampereen yliopisto.
- Lapintie, K. 2010. Voittaako valta järjen? Tieto ja valta kaupunkikehityksessä. Teoksessa Pietikäinen, P. (toim.) 2010. Valta Suomessa. Helsinki: Helsinki University Press. 99–123.
- Lukes, S. 1974. Power. A Radical View. Lontoo: Higher and Further Education Division.
- Melkas, T. 2004. Tasa-arvobarometri 2004. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2004: 20. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Metso, T. 1999. Erilaista ja tuttua. Koulu vanhempien koulumuistoissa. Teoksessa Tolonen, T. (toim.) 1999. Suomalainen koulu ja kulttuuri. Tampere: Vastapaino. 267–283.
- Metso, T. 2004. Koti, koulu ja kasvatus – kohtaamisia ja rajankäyntejä. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura. Turun yliopisto.
- Mäkelä, K. 1990. Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa Mäkelä, K. (toim.) 1990. Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Oy Gaudeamus Ab. 42–61.
- Niiniluoto, I. 2000. Tieto ja valta. Teoksessa Räikkä, J. & Wennberg, M. (toim.) 2000. Mitä on valta? Kuopio: Kuopin yliopisto. 35–48.
- Niiniluoto, I. 1980. Johdatus tieteenfilosofiaan. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Nordisk Ministerråd. 2001. Nordisk Skolbarometer. Attityder till skolan år 2000. Kööpenhamina: Nordisk Ministerråd.
- Nuutinen, P. 1994. Lapsesta subjektiksi. Tutkimus vallasta ja kasvatuksesta. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Ojakangas, M. 1997. Lapsuus ja auktoriteetti. Pedagogisen vallan historia Snellmannista Koskenniemeen. Helsinki: Tutkijaliitto.

Ojanen, J. 2019. Miten irtaudut ja selviydyt suhteestasi narsistiseen kumppaniin? Helsinki: Väestöliitto. http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/mielenterveys-ja-parisuhde/miten-irtaudut-ja-selviydyt-suht/. Avattu 24.04.2019.

Ollila, M–R. 2005. Persoonan valta. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Opetushallitus. 2007. Laatusuhteiden ja koulun väliseen yhteistyöhön. Helsinki: Opetushallitus ja Suomen Vanhempainliitto.

Perkiö, A–K. 2013. Kotona lapsi ja vanhempi, koulussa oppilas ja opettaja. Kokemuksia tilanteista, joissa vanhempi on toiminut oman lapsensa opettajana peruskoulussa. Tampere: Tampereen yliopisto.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Helsinki: Opetushallitus.

Perusopetuslaki. 2003/477. Annettu Helsingissä 21.08.1998. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628#L1P2>. Avattu 18.04.2019.

Pietikäinen, P. 2010. Johdanto: Epäilyttävä, houkutteleva valta. Teoksessa Pietikäinen, P. (toim.) 2010. Valta Suomessa. Helsinki: Helsinki University Press. 7–20.

Pietilä, V. 1976. Sisällön erittely. 2. painos. Helsinki: Oy Gaudeamus Ab.

Pietilä, V. 1986. Diskurssianalyysistä. Katsauksia. Media & Viestintä. Kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen lehti. 9(1). <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/73716>. Avattu 24.04.2019.

Rainio, K. 1968. Valta ja vallan käyttö. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Rantala, T. 2007. Kokemuksen etnografia – avain koulun arjen tunteisiin. Teoksessa Syrjäläinen E., Eronen A. & Värri V–M. (toim.) 2007. Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy. 126–158.

Reuna, V. 1998. Perhebarometri 1998. Vastuu perheen arjessa. Helsinki: Väestöliitto, Väestötutkimuslaitos.

Rinne, R., Simola, H., Mäkinen-Streng, M., Silmäri-Salo, S. & Varjo, J. 2011. Arvioinnin arvo. Suomalaisen perusopetuksen laadunarviointi rehtoreiden ja opettajien kokemana. Jyväskylä: FERA, Suomen kasvatustieteellinen seura ry.

Rusanen, E. 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Porvoo: Oy Finn Lectura Ab.

Russel, B. 1938. Power: a new social analysis. Lontoo: Allen & Unwin.

Räty, H. 1995. Vanhempien tyytyväisyys peruskoulun toimintaan ja koulunuudistuksia koskevat asenteet. Jyväskylä: Kasvatus: Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja 26. 250–260.

Segrin, C. & Flora, J. 2005. Family Communication. Lontoo: Library of Congress Cataloging-in Publication Data.

Silverman, D. 2006. Interpreting qualitative data. Methods for Analyzing Talk, Text and Interaction. 3. painos. Lontoo: SAGE Publications Ltd.

Simola, H. 2009. Trans-national technologies, national techniques and local mechanisms in Finnish university governance: A journey through the layers. *Nordic Educational Research*, 29(1), 6–17.

Simola, H., Kauko, J., Varjo, J., Kalalahti, M. & Sahlström, F. 2017. Dynamics in Education Politics. Understanding and explaining the Finnish case. Lontoo, New York: Routledge.

Simon & Oakes. 2006. Beyond dependence: An identity approach to social power and domination. *Human Relations*, 59(1), 105–139.

Soininen, M. 1986. Kodin ja koulun yhteistyöstä peruskoulun ala-asteella. Turku: Turun yliopisto.

Sosiaalihuoltolaki 2014/1301. Annettu Helsingissä 30.12.2014. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=sosiaalihuoltolaki#Pidp446469872> . Avattu 18.04.2019.

- Strandell, H. 2012. Lapset iltapäivätoiminnassa. Koululaisten valvottu vapaa-aika. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Strauss, A. & Corbin, J. 1990. Basics of Qualitative Research. Grounded Theory Procedures and Techniques. USA: Sage Publications.
- Suomen uusperheiden liitto. 2019. Oheishuoltajuus uusperheessä. Helsinki: Suomen Uusperheiden Liitto ry.
- Suominen, J. 2013. Tyyntä myrskyn edellä. Teoksessa Suominen, J., Östman, S., Saarikoski, P. & Turtiainen R. 2013. Sosiaalisen median lyhyt historia. Tallinna: Gaudeamus Oy. 28–47.
- Syrjäläinen, E., Eronen, A. & Värri V–M. 2007. Johdanto. Teoksessa Syrjäläinen, E., Eronen, A. & Värri V–M. (toim.) 2007. Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin. Tampere: Tampereen yliopistopaino. 7–12.
- Tella, K. 2003. Vanhempien koulunvalintaoikeus 1990-luvun kansalaiskeskustelussa. Teoksessa Rantala, J. (toim.) 2003. Koulu ja kansalaisyhteiskunta historiallisessa perspektiivissä. Historiallis-yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen tutkimus- ja kehittämiskeskuksen tutkimuksia 1. Helsinki: Helsingin yliopisto. 94–115.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Vauva.fi. 2013. Keskustelualan säännöt. Sanoma Media Finland Oy. https://www.vauva.fi/artikkeli/keskustelualan_saan-not?_ga=2.101386561.1107658057.1553246110-1592394554.1499350300 . Avattu 22.03.2019
- Vilkka, H. 2015. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Vuori, J. 1991. Elämän kokoiset äidit. Teoksessa Nopola, S. (toim.) 1991. Äiti tuu ikkunaan. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö. 49–66.
- Värri, V-M. 2004. Hyvä kasvatusta – kasvatusta hyvään. Dialogisen kasvatuksen filosofinen tarkastelu erityisesti vanhemmuuden näkökulmasta. Tampere: Tampere University Press.
- Yhdenvertaisuuslaki 2014/1325. Annettu Helsingissä 30.12.2014. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325>. Avattu 17.04.2019.

Ylikoski, P. 2000. Onko valta kyky-käsite? Teoksessa Räikkä, J. & Wennberg, M. (toim.) 2000. Mitä on valta? Kuopio: Kuopin yliopisto. 13–34.

YK. 1989. YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. Unicef. https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf . Avattu 18.03.2019.

LIITE 1.

SITAATTIEN ALKUPERÄISET KESKUSTELUALOITUKSET

Tekstiin sisältyvät sitaatit on poimittu aineiston keskusteluista, joiden otsikot vauva.fi-sivustolla on esitelty tässä liitteessä.

Keskustelu 1. ”Peruskoulun luokkaretki”. Kommentit 5/23 ja 23/23.

<https://www.vauva.fi/keskustelu/3185334/peruskoulun-luokkaretki>

Keskustelu 2. ”Leirikoulu peruuntui”. Kommentti 6/14. <https://www.vauva.fi/keskustelu/3340474/leirikoulu-peruuntui>

Keskustelu 3. ”Koulun palaveri kolmen arkipäivän varoitusajalla”. Sitaatti keskustelun aloituksesta. <https://www.vauva.fi/keskustelu/3311148/koulun-palaveri-kolmen-arkipäivän-varoitusajalla>

Keskustelu 4. ”Jos autatte lastanne läksyjen teossa ja lapselle tulee virhe esim jossain laskussa, korjaatteko sen heti vai jätättekö väärän vastauksen ope...” Kommentti 6/15.

<https://www.vauva.fi/keskustelu/2979779/jos-autatte-lastanne-läksyjen-teossa-ja-lapselle-tulee-virhe-esim-jossain>

Keskustelu 5. ”Onko teillä lapset paljon pois koulusta?”. Kommentti 28/49.

<https://www.vauva.fi/keskustelu/3322181/onko-teilla-lapset-paljon-pois-koulusta>

Keskustelu 6. ”Lukio turha jos vanhemmat eivät ole akateemisia”. Sitaatti keskustelun aloituksesta. <https://www.vauva.fi/keskustelu/3183058/lukio-turha-jos-vanhemmat-eivat-ole-akateemisia>

Keskustelu 7. ”Lasten koulunkäynti sekavaa”. Kommentti 6/7.

<https://www.vauva.fi/keskustelu/3398651/lasten-koulunkaynti-sekavaa>

Keskustelu 8. ”Menee HERMOT yrittäessä auttaa lasta läksyissä!!”. Kommentti 11/13.

<https://www.vauva.fi/keskustelu/3342526/menee-hermot-yrittaessa-auttaa-lastaläksyissa>

Keskustelu 9. ”Teini ei käy koulua”. Kommentti 29/41. <https://www.vauva.fi/keskustelu/3412029/teini-ei-kay-koulua>

Keskustelu 10. ”Koulukin voi kiusata! Kiusaajana opettajat”. Kommentti 14/20.

<https://www.vauva.fi/keskustelu/2786116/koulukin-voi-kiusata-kiusaajana-opettajat>

Keskustelu 11. ”Lapsi laitettiin tukiopetukseen ilmoittamatta”. Sitaatti keskustelun aloituksesta. <https://www.vauva.fi/keskustelu/2958137/lapsi-laitettiin-tukiopetukseen-ilmoittamatta>

Keskustelu 12. ”Lyttäävä, lannistava, umpinegatiivinen opettaja”. Sitaatti keskustelun aloituksesta ja kommentista 1/5. <https://www.vauva.fi/keskustelu/3037056/lyttaava-lannistava-umpinegatiivinen-opettaja>

Keskustelu 13. ”Lapseni ei saa tehdä tietokilpailua luokan pikkujouluun, opettaja sanoi!”. Keskustelun aloitus ja kommentti 2/12. <https://www.vauva.fi/keskustelu/3123516/lapseni-ei-saa-tehda-tietokilpailua-luokan-pikkujouluun-opettaja-sanoi>

Keskustelu 14. ”Valtataistelu anopin kanssa. Loppuuko se koskaan?”. Kommentti 30/471. <https://www.vauva.fi/keskustelu/3138728/valtataistelu-anopin-kanssa-loppuuko-se-koskaan>

Keskustelu 15. ”Nykyiset kasvatusmetodit”. Kommentti 3/14. <https://www.vauva.fi/keskustelu/3361284/nykyiset-kasvatusmetodit>

Keskustelu 16. ”Mitä mieltä koulun maksullisesta luokkaretkestä johon on pakko osallistua?”. Sitaatti keskustelun aloituksesta. <https://www.vauva.fi/keskustelu/2887092/mita-mieltä-koulun-maksullisesta-luokkaretkesta-johon-pakko-osallistua>

Keskustelu 17. ”Nuorten miesten syrjäytyminen yhteiskunnasta”. Kommentti 6/81. <https://www.vauva.fi/keskustelu/2793972/nuorten-miesten-syrjaytyminen-yhteiskunnasta>

Keskustelu 18. ”Vanhemmat, auttakaa lapsianne läksyissä ja kuulustelkaa kokeisiin”. Kommentti 3/48. <https://www.vauva.fi/keskustelu/2705030/vanhemmat-auttakaa-lapsianne-laksyissa-ja-kuulustelkaa-kokeisiin>

Keskustelu 19. ”Voinko huoltajana kieltää lapseni osallistumisen move-testiin?” Sitaatti keskustelun aloituksesta. <https://www.vauva.fi/keskustelu/3271527/voinko-huoltajana-kieltaa-lapseni-osallistumisen-move-testiin>